

ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΤΙΚΗΣ ΕΠΑΥΛΗΣ RENIER ΣΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΡΟΥΜΑΤΑ ΧΑΝΙΩΝ.

...

ΓΙΑΝΝΟΣ ΛΙΟΦΑΓΟΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΤΙΡΙΩΝ.

ΑΜ: 2021069003

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ (ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ)

ΑΣΛΑΝΙΔΗΣ ΚΛΗΜΗΣ, ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΔΟΥΣΗ ΜΑΡΙΑ, ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
TECHNICAL UNIVERSITY
OF CRETE

2024

Αυτή η σελίδα παραμένει λευκή

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
A. Εισαγωγή.....	6
A.1. Συγκρότηση έρευνας.....	6
A.2. Στόχος έρευνας.	6
A.3. Μέθοδος έρευνας.	7
B. Παλαιά Ρούματα. Τοποθεσία, μορφολογία.	8
Γ. Ο οίκος των Renier.....	12
Γ.1. Η προσωπογραφία της οικογένειας.....	12
Γ.2. Η συσχέτιση με την έπαυλη.....	14
Δ. Τεκμηρίωση του συγκροτήματος.....	15
Δ.1. Γεωμετρική αποτύπωση έπαυλης Renier.	15
Δ.2. Αρχιτεκτονική τεκμηρίωση - τυπολογία.	21
Δ.3. Οικοδομικές φάσεις και επεκτάσεις.....	22
Δ.4. Χωρική ανάλυση.	25
i. Ελαιοτριβείο.	25
ii. Βόρεια πτέρυγα.	27
iii. Κατοικίες ορόφου.	27
iv. Κατοικία στο δώμα.	29
v. Ο μύλος.	30
vi. Νότια πτέρυγα και το πατητήρι.....	31
Δ.3. Στοιχεία γλυπτικής και λιθοξοϊκής.....	33
i. Το οικόσημο και το θύρωμα.....	33
ii. Οι εστίες.....	35
iii. Θυρώματα.....	37
E. Προσεγγίζοντας το πρότυπο.	39
E.1. Οι βενετικές επαύλεις.	39
E.2. Villa Renier: Σύγκριση με τα παράλληλα παραδείγματα.....	40
i. Κάτοψη και ο τύπος.....	41
ii. Enfilade - οι μεταβάσεις.	43

iii.	Αναλογίες όψης	44
iv.	Εστίες.	46
v.	Τόξα και καμάρες στο ισόγειο.	46
vi.	Θύρωμα της έπαυλης.	47
ΣΤ.	Αρχιτεκτονική Πρόταση.	49
ΣΤ.1.	Αξιολόγηση του συγκροτήματος.	49
ΣΤ.2.	Σκοπός.	51
ΣΤ.3.	Η πρόταση.	51
i.	Πεδίο συνέχειας.	52
ii.	Πεδίο σχέσης παλαιού - νέου.	55
iii.	Πεδίο επανερμηνειών.	55
ΣΤ.4.	Δομική αποκατάσταση και επεμβάσεις συντήρησης.	56
i.	Γενικά.	56
ii.	Μηχανισμοί βλαβών και φθορές.	58
iii.	Προτάσεις επέμβασης.	62
Επίλογος	.....	63
Βιβλιογραφία	.....	65
Λίστα εικόνων και σχεδίων	.....	71
Παράρτημα σχεδίων Αποτύπωσης.	.....	77
Παράρτημα σχεδίων Αρχιτεκτονικής Πρότασης.	.....	78

Εικόνα 1. Το οικόσημο της οικογένειας Renier στο αέτωμα της κεντρικής θύρας.
Διαδικτυακή πηγή εικόνας: (Καλλιβετάκης, 2006).

Πρόλογος

Η ανά χείρας μεταπτυχιακή διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης υπό την επίβλεψη του Καθηγητή Νικόλαου Σκουτέλη, διευθυντή του Εργαστήριο Τεκμηρίωσης και Αποκατάστασης Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων στην ίδια σχολή. Η μελέτη αφορά στην επέκταση και επέμβαση διατήρησης σε τμήμα του οικιστικού συγκροτήματος που περιλαμβάνει την ενετική βίλλα του οίκου των Renier των Παλαιών Ρουμάτων, στα ορεινά του Νομού Χανίων.

Το εν λόγω συγκρότημα που δημιουργήθηκε σε πολλές χρονικές φάσεις γύρω από ένα αρχικό πυρήνα, είναι σε χρήση και περιλαμβάνει ποικιλία λειτουργιών που σήμερα δεν είναι απολύτως συμβατές. Η νέα επέμβαση επιχειρεί να δημιουργήσει νέο πλαίσιο συμβατότητας μεταξύ χρήσεων και ιστορικού κελύφους και εξασφάλιση συνέχειας της λειτουργίας του.

Για τη διεξαγωγή της μεταπτυχιακής μου διατριβής θέλω να ευχαριστήσω τους: κύριο Σκουτέλη Νικόλαο, Καθηγητή Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης για τις συμβουλές και την επίβλεψη της έρευνας. Τον κύριο Παρτσινέβελο Παναγιώτη, Καθηγητή Σχολής Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης του Πολυτεχνείου Κρήτης, για τη συνδρομή στην αποτύπωση με προηγμένα μέσα. Τον Δαρμαράκη Παναγιώτη, Πολιτικό Μηχανικό, συμφοιτητή στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, για τη συνδρομή του στην αποτύπωση με τη παρουσία του και το τεχνικό του εξοπλισμό. Τέλος οφείλω να ευχαριστήσω τις οικογένειες Δημητριάδη και Μοτάκη για τη φιλοξενία, τη ξενάγηση και τις πληροφορίες για το υπό μελέτη συγκρότημα.

A. Εισαγωγή

Οι ενετικές επαύλεις στη Κρήτη είναι παραδείγματα αρχιτεκτονικής της κρητικής αναγέννησης και δείγμα των κοινωνικο - οικονομικών συνθηκών της εποχής τους. Η κατάσταση διατήρησης τους δεν είναι καλή στις περισσότερες από αυτές. Η έπαυλη της οικογένειας Renier στα παλαιά Ρούματα Κίσσαμου αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικό δείγμα.

Η βίλλα Renier είναι ένα παράδειγμα επιβίωσης ιστορικού κτιρίου μέσα από τους μετασχηματισμούς που υπέστη. Με προσθετικό τρόπο οι οικοδομικές επεκτάσεις στόχευαν στην ικανοποίηση των αναγκών των ενοίκων. Οι πλεονασματικοί εσωτερικοί χώροι και οι μεγάλες πλευρές του αρχικού κτιρίου, ωφέλησαν στην κατασκευή επεκτάσεων. Η έννοια της συνέχειας, μέσω της κατοίκησης βρίσκει την ουσία της στη ενσωμάτωση κτιρίων γύρω από τον αρχικό πυρήνα, δημιουργώντας μια οικοδομική νησίδα με άναρχη ανάπτυξη που φιλοξενεί οικογένειες και επιχειρήσεις (ελαιουργείο, καφενείο). Η συμβίωση της επίσημης, της λαϊκής και ανώνυμης αρχιτεκτονικής χαρακτηρίζει το τελικό αποτέλεσμα «σαν ένα έργο τέχνης των χεριών του ανθρώπου» (Camilo Sitte) που σε καμία περίπτωση δε μπορεί να περάσει απαρατήρητο.

Η γενική οργάνωση του συγκροτήματος με τη κατοικία στον όροφο και των υποστηρικτικών χρήσεων όπως του νερόμυλου, του ελαιοτριβείου, αποθηκών και πατητηριού προβάλλουν το σημαντικό ρόλο που είχε η έπαυλη στη γεωργική δραστηριότητα. Επιπλέον απαρατήρητα δε μπορούν να περάσουν τα τυπολογικά χαρακτηριστικά της, όπως η συμμετρία στην όψη, στη κάτοψη και ο κánaβος των χαράξεων.

Απαράτηρητα επίσης δε μπορούν να περάσουν τα καλλιτεχνικά στοιχεία του γλυπτικού διακόσμου όπως αυτά του θυρώματος στη κύρια είσοδο του ορόφου και των λίθινων εστιών στα κεντρικά δωμάτια.

Τέλος άρρηκτη είναι η σχέση του συγκροτήματος με το φυσικό περιβάλλον. Η γειτνίαση με τον ποταμό και τα ρέματα που ενεργοποιούσαν τον νερόμυλο μαζί με την εγγύτητα στις αγροτικές εκτάσεις της εύφορης κοιλάδας είναι συστατικά της σχέσης κτιρίου φύσης ακόμα και σήμερα.

A.1. Συγκρότηση έρευνας.

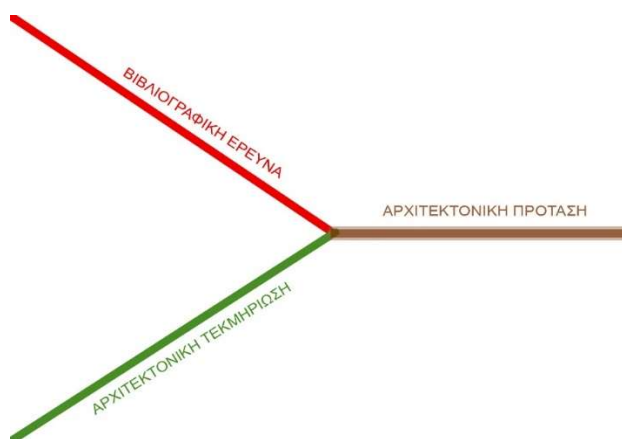
A.2. Στόχος έρευνας.

Στόχος της έρευνας είναι η επέμβαση, η λειτουργική αναβάθμιση η σύνδεση του χώρου με τη κοινότητα στο πνεύμα της ανάκτησης της σχέσης που είχε η έπαυλη με τον οικισμό όπως και το 17^ο αιώνα. Επίσης θα οδηγηθούμε στην αναδιάρθρωση

του λειτουργικού προγράμματος και την αποφυγή μη συμβατών χρήσεων με τον ιστορικό κτιριακό πυρήνα του συγκροτήματος. Τέλος θα προταθεί σειρά επεμβάσεων που σκοπό θα έχουν την συνέχεια της ζωής και των δεδομένων δραστηριοτήτων, με πνεύμα πρακτικό και δίκαιο για την καθημερινότητα των ενοίκων του συγκροτήματος.

A.3. Μέθοδος έρευνας.

Η μέθοδος για τη διερεύνηση του θέματος είναι σύνθετη με σταδιακή προσέγγιση των θεμάτων και επανατοποθετήσεις επί των αρχών της εργασίας. Ταυτόχρονα η έρευνα θα εξελίσσεται σε δύο άξονες, τη βιβλιογραφική έρευνα και την αρχιτεκτονική τεκμηρίωση. Οι δύο αυτοί άξονες ενοποιούνται σε έναν, την ολοκληρωμένη αρχιτεκτονική πρόταση, μετά την ολοκλήρωσή τους, αποτελώντας τη βάση.

Εικόνα 2. Διάγραμμα βασικής δομής της έρευνας.

Η βιβλιογραφική έρευνα δευτερογενούς υλικού στοχεύει στην εύρεση πληροφοριών για την οικογένεια των Renier και τη σχέση τους με τη Κρήτη. Κατ' επέκταση θα επιχειρηθεί η ταυτοποίηση της ενετικής βίλλας των Παλαιών Ρουμάτων με την εν λόγω οικογένεια, βασισμένοι αρχικά στο σωζόμενο οικόσημο και έπειτα από ιστορικές αναφορές που διατυπώνονται στη σχετική βιβλιογραφία.

Κατά την έρευνα της βιβλιογραφίας απαραίτητη είναι η εύρεση παράλληλων παραδειγμάτων και προτύπων. Τα παράλληλα παραδείγματα αφορούν στη κοντινή περιοχή της υπό μελέτη έπαυλης, στη δυτική Κρήτη ενώ τα πρότυπα στη περιοχή του Βένετο, όπου δραστηριοποιούνταν ο αρχιτέκτονας Andrea Palladio που επηρέασε την αρχιτεκτονική της περιόδου και τη κατηγορία των κτιρίων *villa*. Συγκρίνοντάς τα με τη villa Renier αναμένουμε να βρεθεί πιθανή τυπολογική, μορφολογική ομοιότητα και εν τέλει να διαπιστωθεί το μέγεθος της επιρροής των αρχιτεκτονικών προτύπων.

Επιπροσθέτως θα παρουσιαστούν αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας δηλαδή η γεωμετρική αποτύπωση, η διαπίστωση υλικών κατασκευής και των κατασκευαστικών φάσεων. Τα παραπάνω είναι βασικά μέρη για την εξέλιξη του επόμενου σταδίου, της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, που οφείλει να βασιστεί σε επαρκή στοιχεία τεκμηρίωσης.

Σημαντική πληροφόρηση μπορεί επίσης να αποκομισθεί από τις συνεντεύξεις στις οικογένειες που διαμένουν πολλές δεκαετίες στο συγκρότημα και θυμούνται τη παλαιότερη μορφή του συγκροτήματος και τις αλλαγές που έχουν συμβεί.

Β. Παλαιά Ρούματα. Τοποθεσία, μορφολογία.

Ο οικισμός των Παλαιών Ρουμάτων βρίσκεται στην ορεινή περιοχή του Δήμου Πλατανιά του Νομού Χανίων. Το χωριό είναι δομημένο σε εύφορη κοιλάδα με πολλά ενεργά ρέματα που πηγάζουν από τα όμορα βουνά. Η προέλευση του ονόματος του χωριού εικάζεται πως προήλθε από τη λέξη *ρεύματα* και γενικότερα λόγω της φυσιογνωμίας του τόπου¹. Η ανάγκη να μη συγχέεται η ονομασία με το χωριό της Κυδωνίας *Ρεύματα* μετονομάστηκε σε Παλαιά Ρεύματα. Το 15^ο αιώνα ο Basilicata γράφει το χωριό ως *Rumata Paglia* και ο αντίστοιχα ο Barozzi σε *Rumata palia*. Παράλληλα ο Καστροφύλακας (Castrofilaca) το 1583, αναφέρει το χωριό με το όνομα *Pallia Rumata* όπου καταγράφονται 378 άτομα να διαβιούν εκεί².

Ο φυσικός πλούτος που παρουσιάζει ό ο τόπος έχει σαν αποτέλεσμα η δραστηριότητα να προσανατολίζεται προς τον πρωτογενή τομέα. Η κτηνοτροφία, η γεωργία και τα επαγγέλματα γύρω από την εκμετάλλευση της ξυλείας, ήταν ήδη διαδεδομένες σε πολλές ορεινές περιοχές και οικισμούς της Κρήτης κατά τη βενετοκρατία³. Αυτό αποδεικνύει τη άρρηκτη σχέση ανθρώπου – φύσης σε σημείο που καθόριζε ακόμα και την οικονομική σύνδεση των πόλεων με την ύπαιθρο την εξασφάλιση πρώτων υλών, εφοδίων για το στράτευμα, την ανέγερση εξοχικών κατοικιών, ελαιουργείων, πατητηριών, αποθηκών ώστε να είναι οι γαιοκτήμονες κοντά στη γη τους και να την ελέγχουν καλύτερα. Η αυτάρκεια των ορεινών χωριών ήταν ένα βασικό χαρακτηριστικό των οικισμών και για αυτό φρόντιζαν να έχουν τις υποδομές που θα την εξασφάλιζαν⁴.

Τα πιο γνωστά σημεία στην ευρύτερη περιοχή του οικισμού είναι: η αρχαία ελιά στην είσοδο του χωριού, ναός του Άγιου Βασίλειου στο Βαβουλέδω, ο Άγιος Γεώργιος στο Χαμαλεύρι, η Παναγία στο Περαχώρι, οι καταρράκτες, και η έπαυλη Renier.

---

¹ (Σπανάκης, 1991), σ 11.

² (ΠΑΛΑΙΑ ΡΟΥΜΑΤΑ, ΧΑΝΙΑ, 2021), σ1-2.

³ (Παπαγεωργίου), σ.210, 212.

⁴ (Σκουτέλης, 2020), σ.19-20.

Ο οικισμός σήμερα διαρθρώνεται σε οικοδομικές νησίδες (βλέπε Εικόνα 4 και Εικόνα 5). Μερικές από αυτές έχουν προκύψει γύρω από κτίρια και από αρχικούς πυρήνες κατοικιών⁵.

Εικόνα 3. Δήμος Πλατανιά Νομού Χανίων Κρήτης, με τους οικισμούς. Σε ερυθρό πλαίσιο ο οικισμός των Παλαιών Ρουμάτων. Διαδικτυακή πηγή: (7η ΥΠΕ Κρήτης-Διοίκηση 7ης ΥΠΕ Κρήτης., χ.χ.).

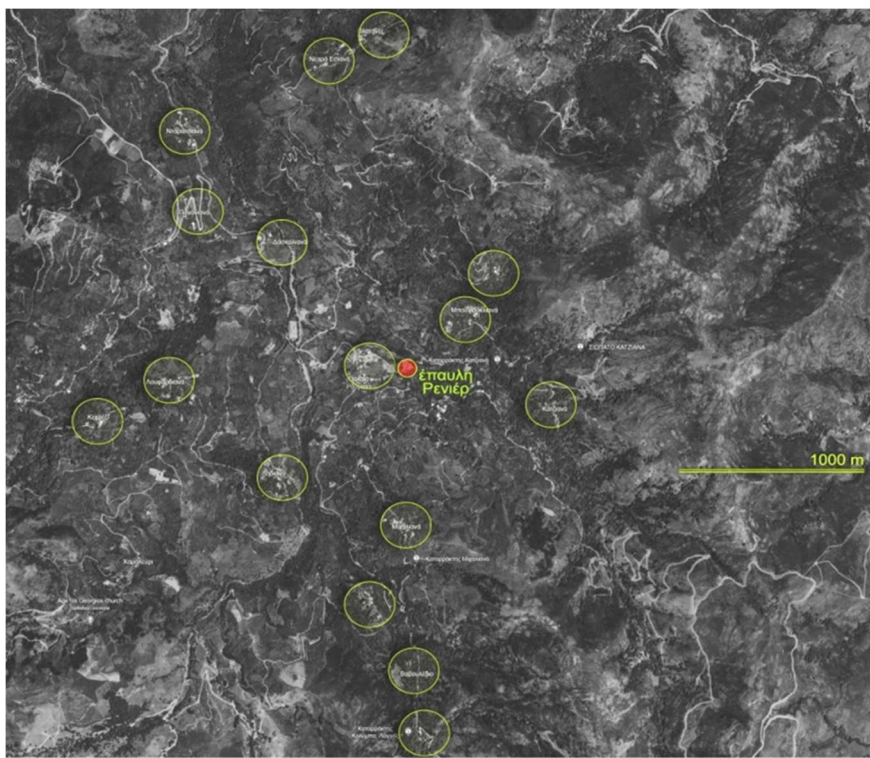
Από τα διαγράμματα⁶ του οικισμού παρατηρούμε πως οι οικοδομικές πυκνότητες - νησίδες - αποτελούν τις γειτονιές των παλαιών Ρουμάτων με τις ακόλουθες ονομασίες: Αρχοντικά, Καμάρες, Κατζιανά, Μπουγιουκλιανά, Καφιανά, Περachώρι, Ληδιανά, Παναγιανά, Βαβουλέδω, Κεχρές, Πλατανές, Νέα Εσιανά, Μιχαλιανά, Λουφαρδιανά, Δασκαλιανά, Τραχινός, Λαγκός, Αντωνιανά, Πατελιανά⁷.

⁵Αεροφωτογραφίες από την ιστοσελίδα του Κτηματολογίου (gis.ktimanet.gr).

⁶Βλέπε Εικόνα 4. Η διασπορά των οικισμών δημιουργεί τη σύσταση σε γειτονιές όπως τις ονομάζουν οι κάτοικοι.

⁷Βλέπε Wikipedia και ιστοσελίδα του δήμου.

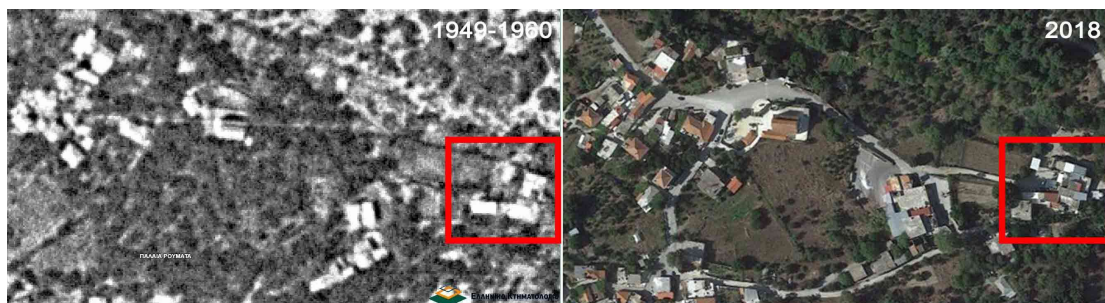

Εικόνα 4. Αεροφωτογραφία με κατάδειξη των γειτονιών συνοικισμού των Παλαιών Ρουμάτων. Υπόβαθρο χάρτη: Google Earth. (Επεξεργασία: Λιόφαγος Γιάννος).

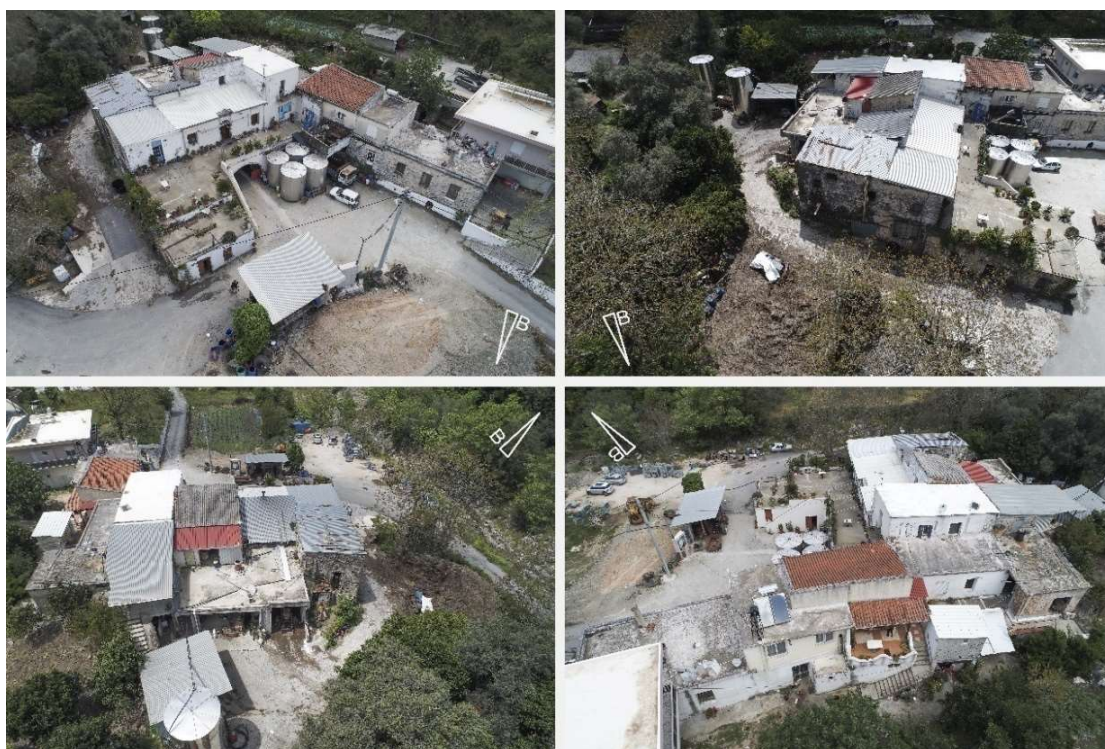

Εικόνα 5. Αεροφωτογραφία της συνοικίας «Αρχοντικά» (Πηγή: Google Earth). Στο δεξιό κίτρινο πλαίσιο το οικιστικό συγκρότημα που περιλαμβάνει την ενετική έπαυλη Renier με το ελαιοτριβείο της οικογένειας Δημητριάδη.

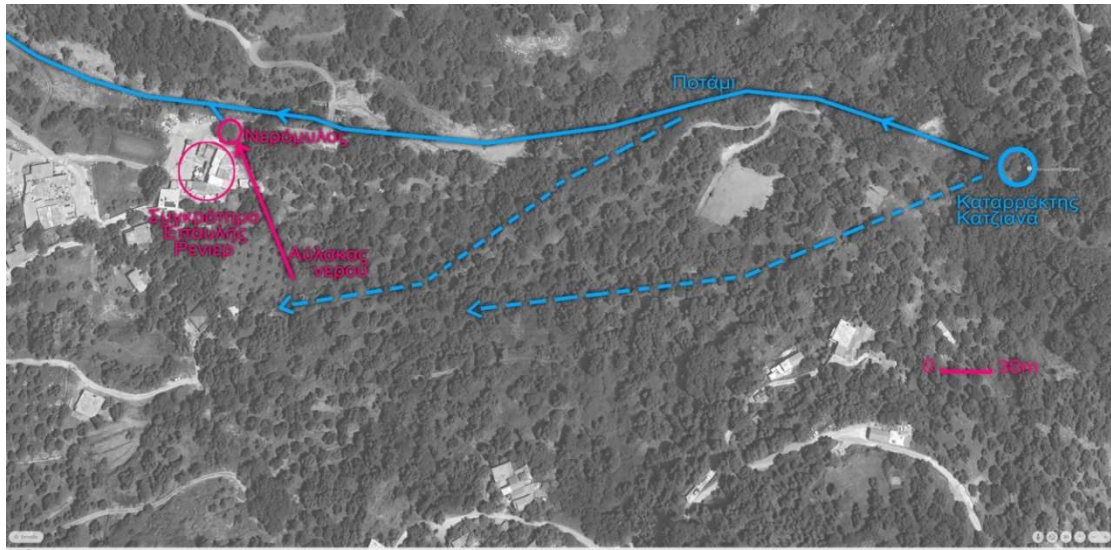

Εικόνα 6. Αεροφωτογραφία περιοχής. Αριστερά: Λήψη μεταξύ 1945-1960. Δεξιά: 2018. Στο κόκκινο πλαίσιο βρίσκεται το συγκρότημα με την έπαυλη του οίκου των Renier. Διαδικτυακή πηγή υποβάθρου: gis.ktimanet.gr.

Εικόνα 7. Φωτογραφικές λήψεις (27/4/2023) από μη επανδρωμένο ιπτάμενο μέσο (drone). Παραγωγή: Sense-Lab TUC για λογαριασμό της παρούσης διατριβής.

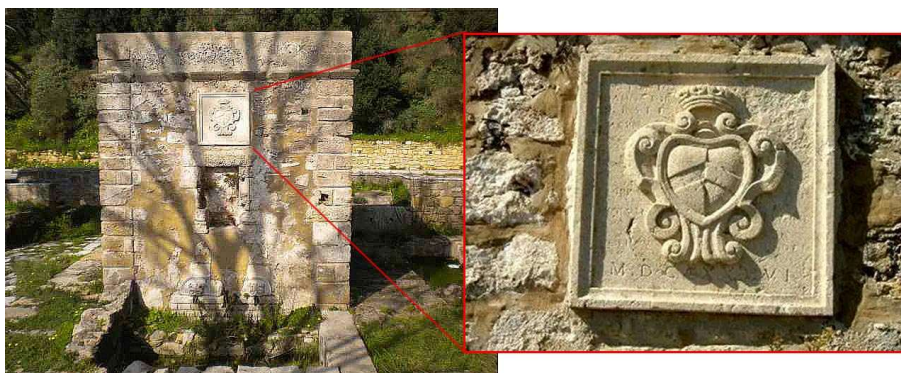

Εικόνα 8. Διάγραμμα φυσικής ροής νερού στην εγγύτερη περιοχή (Υπόβαθρο: Google Maps, Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).

Γ. Ο οίκος των Renier.

Γ.1. Η προσωπογραφία της οικογένειας.

Η οικογένεια πιθανόν εγκαταστάθηκε στη περιοχή των Χανίων ως *Nobilitatem Venetam* με σκοπό η Γαλινοτάτη να εδραιώσει τη κυριαρχία της στη περιοχή με τη ταυτόχρονη απόδοση προνομιακών δικαιωμάτων⁸. Ο οίκος φαίνεται να έχει πολλούς κλάδους με το όνομα του αναφέρεται στα Επτάνησα και σε μια περίπτωση στο Κρυονέρι Ζακύνθου. Εκεί χρηματοδότησε τη κατασκευή μιας δημόσιας κρήνης το 1736⁹, που φέρει το χαρακτηριστικό ανάγλυφο οικόσημο με το «Λ» στο κέντρο καρδιόσχημης ασπίδας.

Εικόνα 9. Δημόσια λίθινη κρήνη με το οικόσημο των Renier (1736) στο Κρυονέρι Ζακύνθου.

⁸ Φεουδαρχικά προνόμια εξασφάλισαν, εκτός από τους έποικους Λατίνους ευγενείς, σε ορισμένες περιπτώσεις και οι ισχυροί καθοδηγητές επαναστάσεων, όπως ο Αλέξιος Καλλέργης, Ν Ευδαιμονογιάννης, Μ. Μελισσινός το 13^ο αιώνα (Τσιγκάκης, 2010).

⁹ (Σιδηροκαστρίτη-Κοντονή, Η ΠΕΡΙΦΗΜΗ ΒΡΥΣΗ ΣΤΟ ΚΡΥΟΝΕΡΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ, 2017), (Δελλή & Καρδαρά, 2014), σ.2.

Ανατρέχοντας στη βιβλιογραφία παρατηρούμε τη ύπαρξη αρκετών μελών της οικογένειας στο νομό Χανίων το 16ο αιώνα που έφεραν βενετική ευγένεια και είχαν αναμειχθεί με ντόπιους κατοίκους και έγιναν *Citadini* όπως διαβάζουμε σε απογραφή του 1644¹⁰.

Τα συναντούμε με ελαφρές παραφράσεις του επιθέτου ή και συγγενείς κλάδους της οικογένειας (με αναφορές σύναψης συμφωνιών στη παρένθεση), όπως Renieri (1585-1588), De Rhanier (1529-1579), Di Rhanier (1536)¹¹, De Renieriis (1600), De Renier (1581), De Rhenier (1572-1581), DeRhenierN. Cr. (1566-1572), Reneria (1608-1635), Renerii N.Cr. (1601-1602), Renerio N. Cr. (1601-1626), Renerius N.Cr. (1608, 1637), Renier (1577, 1586), Renier N. Cr. (1587, 1589), Rhenerio N. Cr. (1606), Rhenier (1535), Rhenier N.Cr. (1535, 1560)¹². Παράλληλα συναντάμε το όνομα της οικογένειας στον κατάλογο Trivan (1644)¹³ ως επίσης ως *Nobili Veneti* (No22).

Η οικογένεια μαθαίνουμε πως κατείχε αρχοντικό¹⁴ στη παλιά πόλη των Χανίων με παρεκκλήσι, αφιερωμένο στον Άγιο Νικόλαο, όπου διατηρείται και αναγνωρίζεται εύκολα από το οικόσημα στο υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου.

Σημαινουσες μορφές της οικογένειας είναι: ο Aloisio Renier, Διοικητής του διαμερίσματος Χανίων (σε αναφορά του 1539)¹⁵, ο πρώτος πρόεδρος της ελληνικής βουλής Νικόλαος Ρενιέρης, ο έμπορος και πρόξενος Ιωάννης Ρενιέρης (καταγωγή από τα Παλαιά Ρούματα) και ο Αρεοπαγίτης, Καθηγητής και τραπεζίτης Μάρκος Ρενιέρης (Τεργέστη 1815 - Αθήνα 1897)¹⁶.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'M. Renieris' with a decorative flourish at the end.

Εικόνα 10. Υπογραφή Μάρκου Ρενιέρη 1815-1897. Πηγή διαδικτυακή: Πανδέκτης. (<https://pandektis.ekt.gr/pandektis/handle/10442/68166>).

¹⁰ (Τριμανδήλη-Μαγκάν, 1994), σ. 233.

¹¹ (Σπίθα-Πιμπλή, 2000, σσ. 114-149).

¹² (Σπίθα - Πιμπλή, 1998, σσ. 45-48).

¹³ (Μανούσακας, 1948). σ.45, 53.

¹⁴ Σήμερα είναι ανακαινισμένο ξενοδοχείο με την ονομασία *Domus Renier* και την επιγραφή στη πύλη: *MULTATULIT, FECITQUEETSTUDUITDULCESPATER, SUDAVITETALSIT, SEMPERREQUIESCERENAT, MDC VIII. IDI B. IAN*, (Πολλά έφερε, έκανε και μελέτησε ο γλυκός πατέρας, που κόπιασε και ιδρωσε. Ας αναπαύεται πάντα εν ειρήνη. 1608).

¹⁵ (Τριμανδήλη-Μαγκάν, 1994), σ.233.

¹⁶ Πανδέκτης,

<https://web.archive.org/web/20190427202158/http://pandektis.ekt.gr/dspace/handle/10442/63041>

Γ.2. Η συσχέτιση με την έπαυλη.

Σχετικά με την οικία των Renier στα Παλαιά Ρούματα, από προφορικές μαρτυρίες, συνεντεύξεις¹⁷ και από διαθέσιμο διαδικτυακό υλικό¹⁸, μαθαίνουμε πως έλαβε χώρα η διαδικασία πώλησης της, μετά το 1922 και την ανταλλαγή των πληθυσμών, από τον Αγά Σοφτά σε έμπιστο εργάτη του. Ο εργάτης αυτός λεγόταν Δημητράκης Δημήτριος¹⁹ οποίος ήταν ο προπάππος του σημερινού ιδιοκτήτη του ελαιοτριβείου, τον Δημήτριο Δημητριάδη. Στη κατοχή της οικογένειας παραμένει έως και σήμερα μέρος του παλαιότερου τμήματος του συγκροτήματος αλλά και άλλων ιδιοκτητών, πιθανόν πολύ νεότερων.

Η έπαυλη στα Παλαιά Ρούματα είναι δύσκολο να χρονολογηθεί άμεσα. Με βάση το οικόσημο στο θύρωμα υποθέτουμε πως η έπαυλη υπήρχε πριν το 1645 και τη πτώση των Χανίων στους Οθωμανούς. Από την άλλη η ανάγλυφη επιγραφή που είναι εντοιχισμένη στη κορυφή της βόρειας όψης του παρακείμενου μύλου χρονολογείται στο 1786. Τα γράμματα που διακρίνονται στην ανώτερη λιθοδομή του νερόμυλου πιθανόν να επισημαίνουν τον κτήτορα του (M P = Μάρκος Ρενιέρης²⁰, ΓΙ Ρ= Γιάννης Ρενιέρης).

Παρόλα αυτά η πιο σαφής αναφορά είναι του απεσταλμένου από το Βενετικό Ινστιτούτο Επιστήμης, Λογοτεχνίας και Τεχνών του ιταλικού κράτους, ιστορικό Giuseppe Gerola (βλ. Εικόνα 12), όπου αναφέρει το 1902 πως «η έπαυλη άνηκε το 17^ο αιώνα στη οικογένεια Renier της οποίας μέλη ευδοκιμούν στον οικισμό Αρχοντικά ή Καμάρες ακόμα και σήμερα».

Εικόνα 11. Αριστερά: Ανάγλυφο ένθετο λιθόσωμα με την ημερομηνία 1786(Πηγή φωτογραφίας: Εμμ.Μπομπολάκης). Δεξιά: Επεξεργασμένη εικόνα (Γ. Λιόφαγος). Διακρίνονται τα γράμματα, όπως: M P, 1786=13 Αυγ, ...Γ=Μ, ΓΙ Ρ.

¹⁷ Προσωπική συνέντευξη (Φεβρουάριος και Σεπτέμβριος 2023) από τον Δημήτρη Δημητριάδη, ιδιοκτήτη και ένοικο του κτιρίου.

¹⁸ (Καλογρίδη, 2021).

¹⁹ Αργότερα μετονομασθείς σε Δημητριάδη.

²⁰ (Σημανδηράκη, 2023), Ο Μάρκος Ρενιέρης: Πιθανόν να είναι ο πατέρας του Νικόλαου Ρενιέρη (1758;-1847). Ο γιος του ήταν ο επιφανής πολιτικός με σημαντικό ρόλο στα δρώμενα του τόπου δίπλα στον Ιωάννη Καποδίστρια.

(Μαρκουλάκης (Ρενιέρης), 1994), σ, 30-31,

* **Paljarúmata.** — La villa secentesca dei Renier, famiglia tuttora fiorente in paese, si chiama *Arkhandikà* o *Kámeres*. Il piano terreno è costituito da un grande ambiente diviso in scomparti rettangolari per mezzo di arcate su pilastri comuni, tanto da sud a nord che da est ad ovest. In nove locali è pure diviso il piano superiore, la cui facciata, rivolta ad occidente, è decorata da una porta arcuata a bugne di tipo speciale — con

FIG. 162 — * PALJARÚMATA.
PORTALE DELLA VILLA RENER, (433).

stemma Renier entro il timpano superiore — da due balconi e da altre aperture ora convertite in porte. Fa parte dei rimaneggiamenti posteriori la grande veranda davanti alla facciata stessa, sostenuta da due arcate e resa accessibile per mezzo di una scala laterale. Dietro alla villa si trovano altri edifici, tra cui un molino, con condotta sostenuta da arcate.

Εικόνα 12. Το θύρωμα στον όροφο με το χαρακτηριστικό οικόσημο και τα ανάγλυφα στοιχεία. Στο κείμενο μας δίνονται πληροφορίες για την οικογένεια, τη διαρρύθμιση των χώρων και τον μύλο. Πηγή: Gerola G., (Monumenti Veneti nell' isola di Creta, 1902), σ 262.

Δ. Τεκμηρίωση του συγκροτήματος.

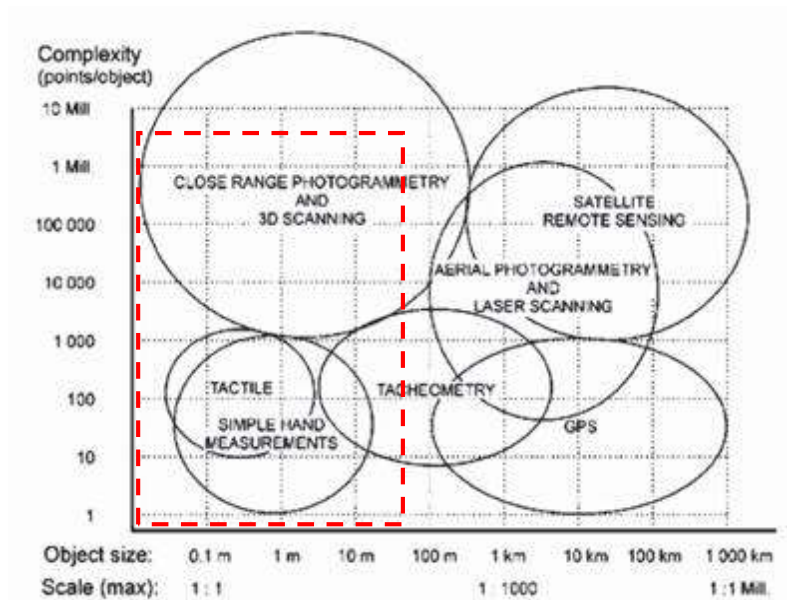
Δ.1. Γεωμετρική αποτύπωση έπαυλης Renier.

Η αποτύπωση ενός τόσο πολύπλοκου γεωμετρικά κτιρίου απαιτεί διαφορετικές προσεγγίσεις αποτύπωσης για τη προσαρμογή σε πολλαπλές συνθήκες (βλέπε Εικόνα 13) όπως δυσκολία προσέγγισης, μειωμένη οπτική επαφή, ποσότητα μετρητικών και χρωματικών πληροφοριών, μικροί χώροι, ανάγκη εξαρτήσεων και τοποθέτηση στάσεων.

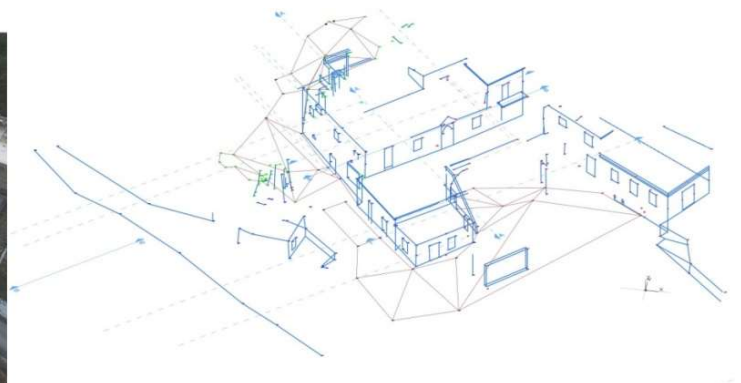
Χρησιμοποιήθηκαν όργανα όπως Μετροταινία, κορδέλα, εύκαμπτοι κανόνες, προφιλόμετρο, υπογεωδαιτικός σταθμός (Disto S910 Leica), ολικός γεωδαιτικός σταθμός (HTS420R Total Station), μη επανδρωμένο ιπτάμενο μέσον (drone), GPS για τους επί εδάφους στόχους και τρισδιάστατος σαρωτής (BLK 360 Leica).

Για τη παραγωγή ψηφιακού υλικού αποτύπωσης χρησιμοποιήθηκαν ψηφιακές πλατφόρμες δισδιάστατου και τρισδιάστατου σχεδιαστικού περιβάλλοντος (CAD)

όπως Rhinoceros, AutoCAD και ψηφιακά προγράμματα διαχείρισης και επεξεργασίας νέφους σημείων και φωτογραφικών λήψεων (ορθοφωτογραφίες) όπως το Agisoft και το Cloud Compare.

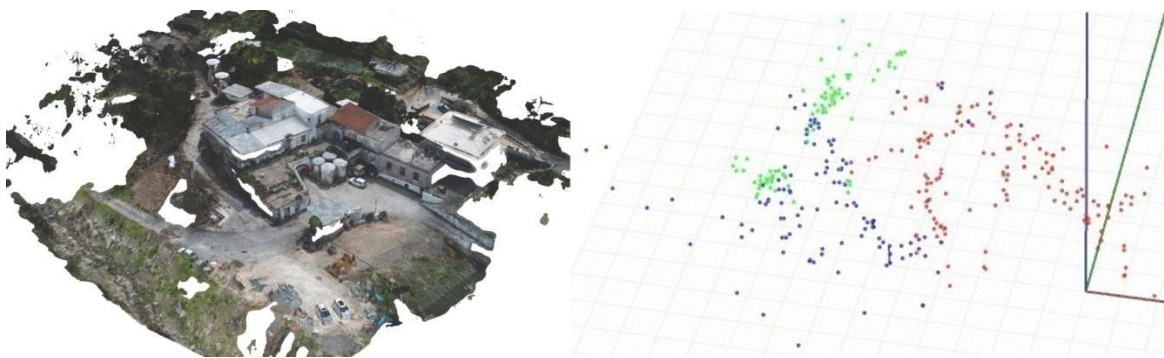

Εικόνα 13. Σχέση πολυπλοκότητας αντικειμένου και εξοπλισμού αποτύπωσης. Πηγή: (Böhler, 2005), (Νίκα, 2017).

Εικόνα 14. Αριστερά: Φωτογράφιση από αέρος από drone του συγκροτήματος. Δεξιά: Τα σημεία αποτύπωσης με ολικό γεωδαιτικό σταθμό.

Εικόνα 15. Αριστερά: 3d mesh ψηφιακό αρχείο του υπό μελέτη αρχείου με το περιβάλλοντα χώρο στη υφιστάμενη του κατάσταση. (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος). Δεξιά: Τρείς ομάδες σημείων αποτύπωσης του κτιριακού συγκροτήματος -κόκκινα, μπλε, πράσινα-μέσω τριών στάσεων, από τον ολικό γεωδαιτικό σταθμό (Επεξεργασία: Π. Δαρμαράκης., Γ. Λιόφαγος).

Εικόνα 16. Επεξεργασία μοντέλου μέσω φωτογραφικών λήψεων σε περιβάλλον Agi Soft. Παραγωγή υψομετρικών γραμμών ανά 20 εκατοστά. Επεξεργασία (Γ. Λιόφαγος).

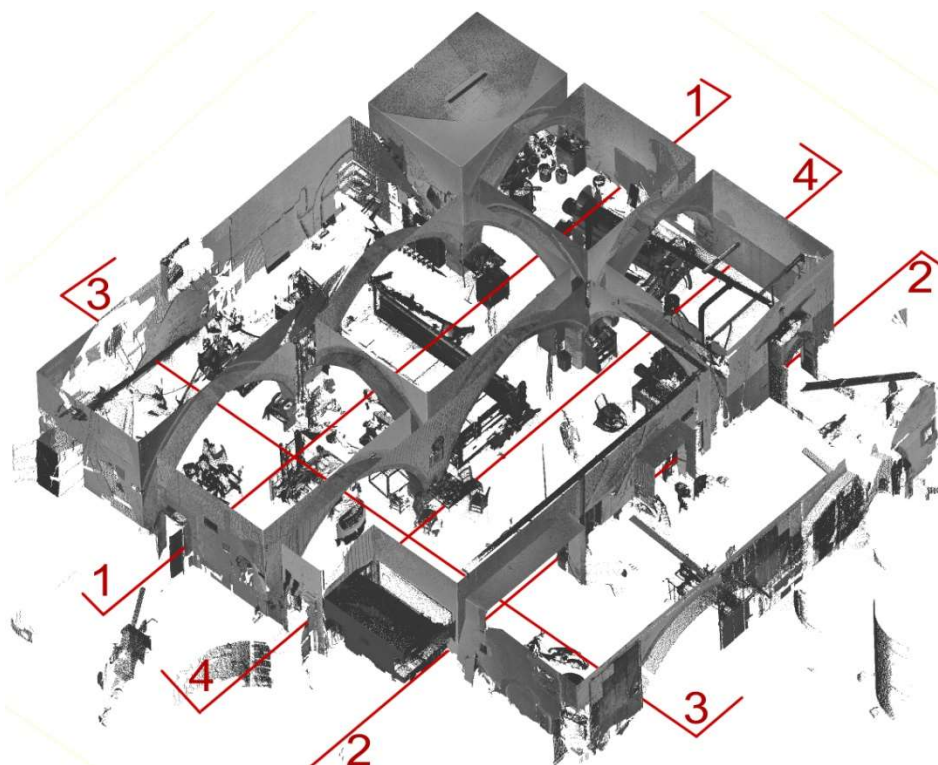

Εικόνα 17. Βόρεια όψη. Ορθοφωτογραφία.

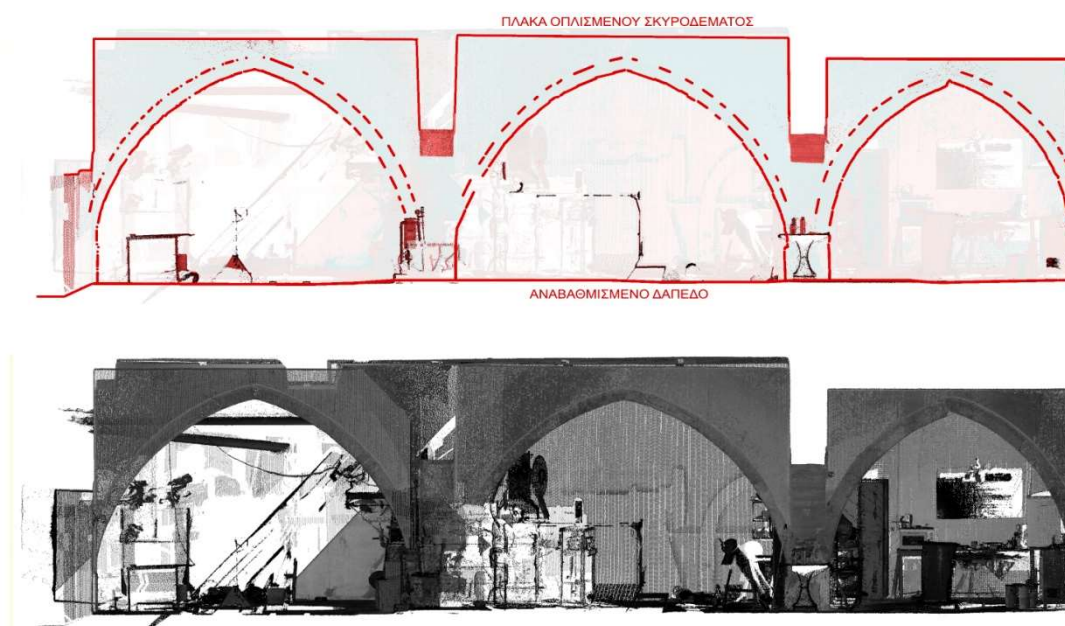

Εικόνα 18. Ορθοφωτογραφία (2023) κάτοψης του συγκροτήματος του ελαιουργείου - έπαυλης Renier. Επεξεργασία Γ. Λιόφαγος. Πτητικός εξοπλισμός (Drone) του εργαστηρίου Sense Lab με διευθυντή τον καθηγητή Π. Παρτσινέβελο.

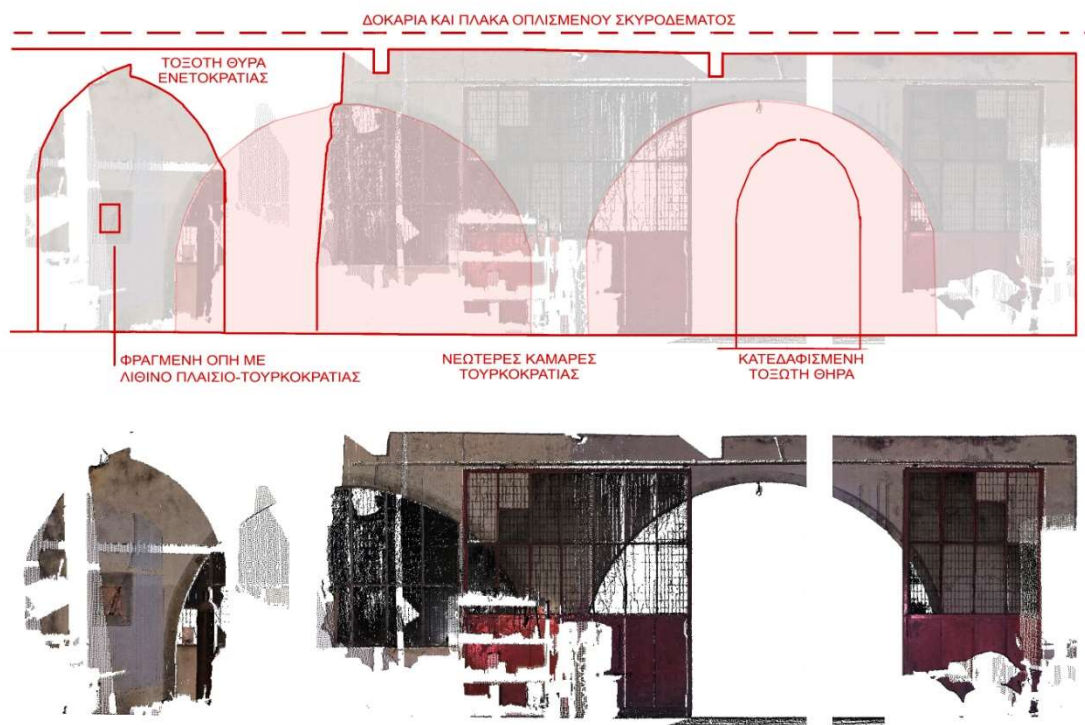

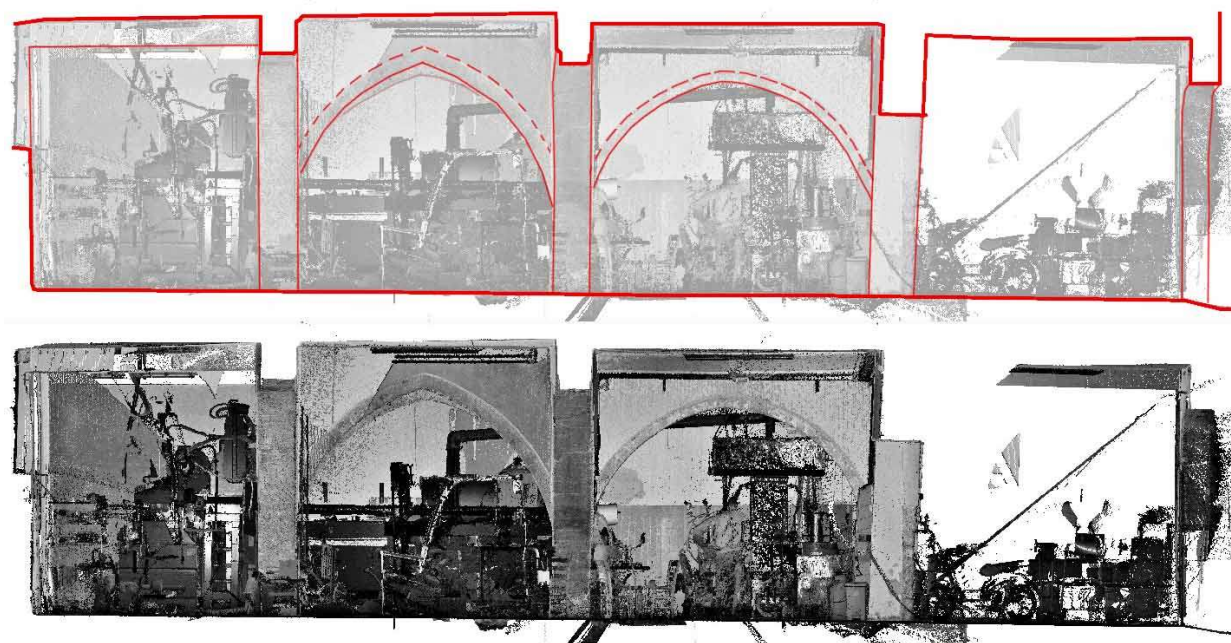
Εικόνα 19. Ψηφιακό νέφος (λεπτομέρεια) σημείων του ισογείου της έπαυλης όπου τώρα βρίσκεται ο μηχανολογικός εξοπλισμός του ελαιουργείου. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του χώρου είναι οι τοξοστοιχίες. Τα ερυθρά ίχνη αποτελούν τις τέσσερις τομές που απεικονίζονται στις επόμενες εικόνες. Επεξεργασία(Γ. Λιόφαγος)σε ψηφιακό περιβάλλον Cloud Compara. Λήψη από τρισδιάστατο σαρωτή Leica BLK 360 (εξοπλισμός του Sense Lab TUC με διευθυντή τον Π. Παρτσινέβελο, του Πολυτεχνείου Κρήτης) και ψηφιακή πλατφόρμα Agisoft.

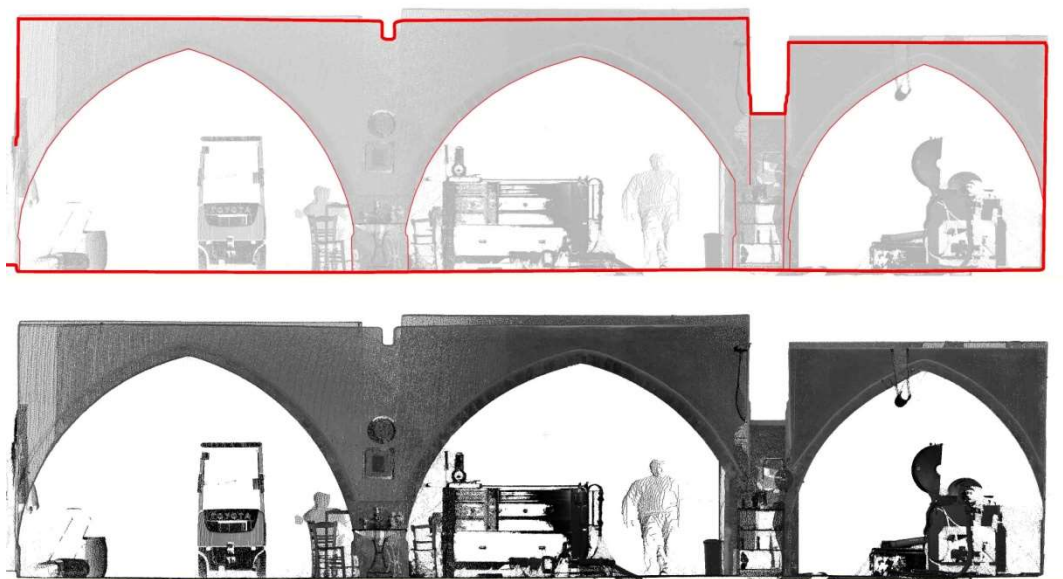
Εικόνα 20. Τομή (1-1) νέφους σημείων του ισογείου προς την ανατολή. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.

Εικόνα 21. Τομή (2-2) νέφους σημείων του ισογείου προς τη δύση. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.

Εικόνα 22. Τομή (3-3) νέφους σημείων στο ισόγειο προς νότο. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.

Εικόνα 23. Τομή (4-4) νέφους σημείων. Παράλληλα με τις καμάρες. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.

Δ.2. Αρχιτεκτονική τεκμηρίωση - τυπολογία.

Πρόκειται για συγκρότημα με κτιριακές εγκαταστάσεις μεικτών χρήσεων και διαφορετικών τυπολογικών χαρακτηριστικών. Το συγκρότημα φαίνεται πως αναπτύχθηκε γύρω από έναν αυτοτελή πυρήνα που με το πέρασ των αιώνων οι ανάγκες χρήσης άλλαξαν και οι επεκτάσεις κρίθηκαν αναγκαίες. Το αρχικό κτίριο ως έπαυλη (villa) ήταν απομονωμένο στη ύπαιθρο αλλά κοντά στις παραγωγικές εκτάσεις γης του Βενετού ευγενή. Αυτή η περίπτωση είναι σπάνια και αφορούσε συνήθως στους γαιοκτήμονες που είχαν τίτλους ευγενείας είτε ήταν Βενετοί είτε Κρητικοί (*nobili veneti, nobili cretensi*).²¹

Στη σημερινή του κατάσταση, το συγκρότημα είναι κάτοψης «Π», αποτελούμενη δηλαδή από τρία σκέλη (πτέρυγες). Η επέκταση (προσθετική) ήταν συνηθισμένη, εξετάζοντας το συγκρότημα από την οπτική των αυθόρμητων - λαϊκών προσεγγίσεων και έχοντας ως κριτήριο την οικονομία της κατασκευής. Επίσης ο χαρακτήρας του έμμεσα καταδεικνύει τον υψηλό δείκτη προσαρμογής²² και υποδοχής που έχει ο αρχικός πυρήνας σε νέες προσθήκες. Όπως διαβάζουμε από τη βιβλιογραφία οι επεκτάσεις αυτού του τύπου, συνέβαλαν σε ορισμένες περιπτώσεις στην ανάπτυξη των οικισμών της υπαίθρου²³ στη μορφή που εμφανίζουν σήμερα.

Αναλυτικότερα ο κεντρικός κτιριακός πυρήνας φαίνεται να ήταν διώροφος με τη κατοικία της οικογένειας Renier στον όροφο (riano nobile) και τον ισόγειο χώρο με τις καμάρες. Το ισόγειο είναι τετράγωνης κάτοψης με τις βασικές τοιχοποιίες να

²¹(Maglio, 2022), σ 88.

²² (Λιόφαγος, 2023).

²³ (Maglio, 2022), σ 93.

έχουν κατεύθυνση βορρά - νότο. Οι θέσεις των πεσών των οξυκόρυφων τόξων στο ισόγειο έχουν κατασκευαστεί σε κάναβο 3μ Χ 3μ. Σε επόμενη περίοδο, όπως φαίνεται από τα τυπολογικά και κατασκευαστικά στοιχεία, κατασκευάστηκαν περιμετρικά του πυρήνα χώροι σε επαφή, για να υποστηριχθούν και να επεκταθούν οι δραστηριότητες, η δυνατότητα αποθήκευσης και πιθανόν οι κατοικίες των εργατών.

Ο αρχικός πυρήνας εμφανίζει συμμετρία στην κάτοψη και στην ανατολική όψη (κύρια), με το χαρακτηριστικό θύρωμα της εισόδου της κατοικίας στο κέντρο και τέσσερα παράθυρα εκατέρωθεν του. Ο ρυθμός μεταξύ των ανοιγμάτων και των πεσσών της όψης εμφανίζει συμμετρία κοντά σε αυτή με τη villa Trevizan και Senekjana.

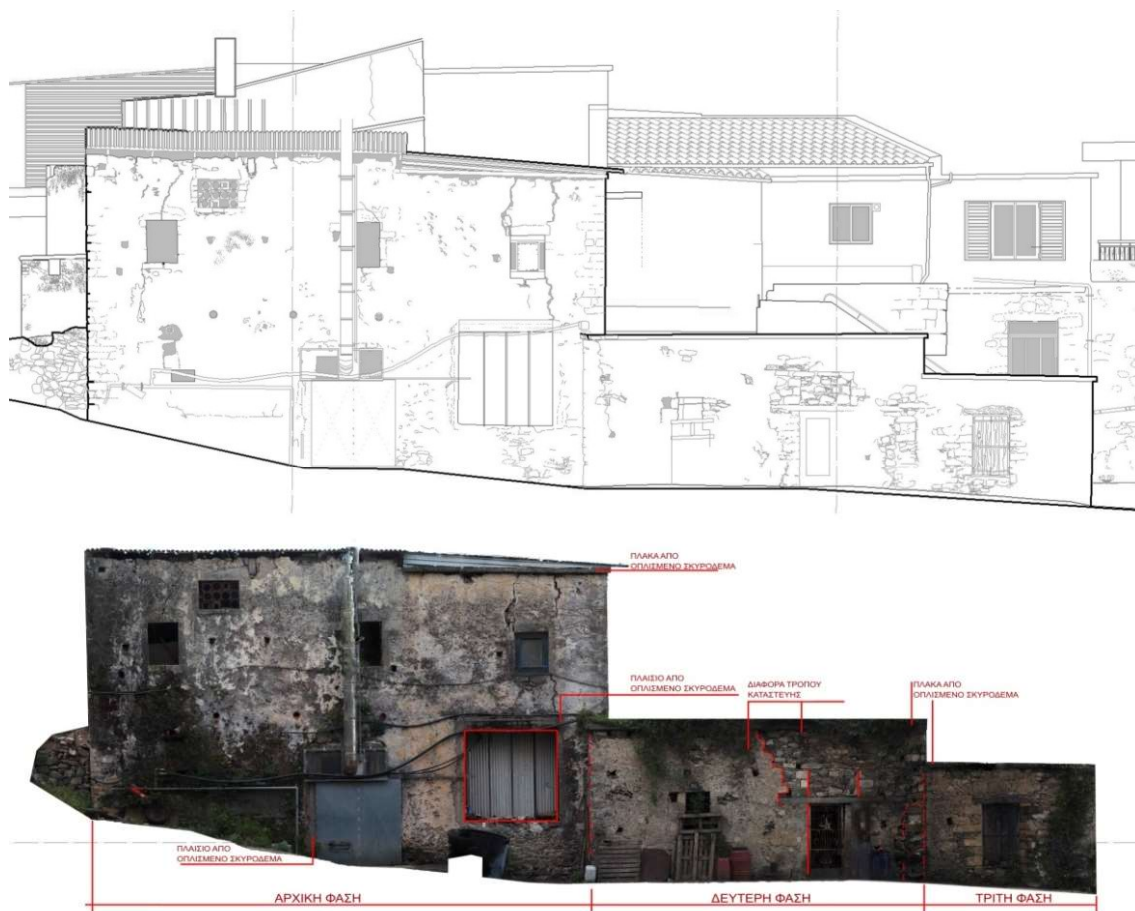
Δ.3. Οικοδομικές φάσεις και επεκτάσεις.

Το υπό μελέτη συγκρότημα είναι χαρακτηριστικό δείγμα αποτελέσματος πολλών οικοδομικών φάσεων, κατασκευαστικών τεχνικών και ποικίλων υλικών δομής. Σε αυτού του τύπου τα συγκροτήματα οι κατασκευαστικές φάσεις είναι δύσκολο να διακριθούν. Η κυριότερη αιτία ήταν ανάγκη για τη συνέχεια της χρήσης του κτιρίου. Η διατήρηση και διάκριση των αυθεντικών τμημάτων έχει περιοριστεί όπως θα δούμε και παρακάτω σε αυτά τα σημεία που προσέδιδαν κύρος και αξία στο κτίριο και κατ' επέκταση στον ιδιοκτήτη, όπως οι κορνίζες στα παράθυρα και το θύρωμα με το αέτωμα και το οικόσημο. Μία άλλη αιτία, που ήταν και η πιο πρακτική, θέλει το κάθε κτίριο να αποπνέει υγεία και ενιαία όψη, με το επίχρισμα να καλύπτει βλάβες και ατέλειες.

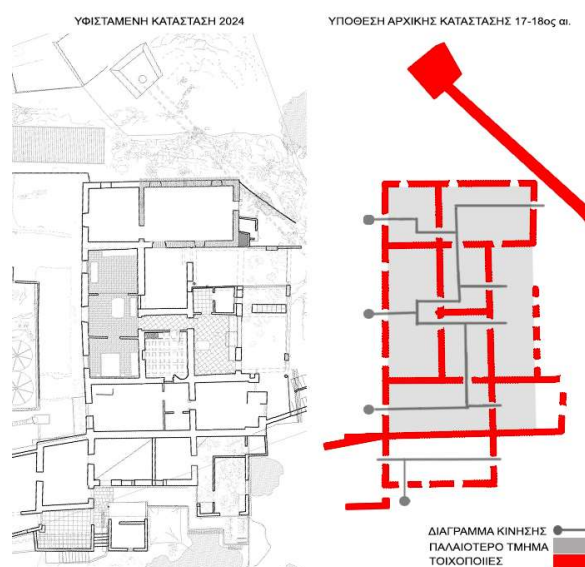
Η αρχική μέθοδος διάκρισης των κατασκευαστικών φάσεων εδώ θα είναι η εύρεση των κατασκευαστικών τεχνικών, των διαφοροποιήσεων των υλικών δομής και τεχνικών, του διαθέσιμου φωτογραφικού υλικού (φωτογραφίες ιστορικές και από αέρος), των προφορικών μαρτυριών. Επίσης, είναι επωφελής η σύγκριση με τις πρότυπες επαύλεις της περιοχής όπως οι villa Retonda, villa Trevisan, villa Senekjana, η ώστε να δούμε την απόκλιση ή σύγκληση με τυχόν κάποια αρχή σχεδιασμού.

Εικόνα 24. Αριστερά: Φωτογραφική λήψη από τον G. Gerola το 1902. Δεξιά: Λήψη του 2023 (Γ. Λιόφραγος). Παρατηρούμε την υπερύψωση του δαπέδου. Επίσης έχουν καθααιρεθεί, ο τοίχος με την είσοδο του ισογείου, το στηθαίο του δώματος με τις υδρορροές, οι πεσσοί στον εξώστη. Επιπλέον δεν υπάρχει η είσοδος αριστερά κάτω από τη σκάλα και οι υψηλές τοιχοποιίες στο πλάι της.

Εικόνα 25. Βόρεια όψη σε ορθοφωτογραφία. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος και Καθηγητής Π. Παρτσινέβελος (Sence LabTUC).

Εικόνα 26. Αριστερά: Υφιστάμενη κάτοψη ορόφου κεντρικού τμήματος έπαυλης. Δεξιά: Υπόθεση αρχικού τύπου και πρώτων επεκτάσεων. (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).

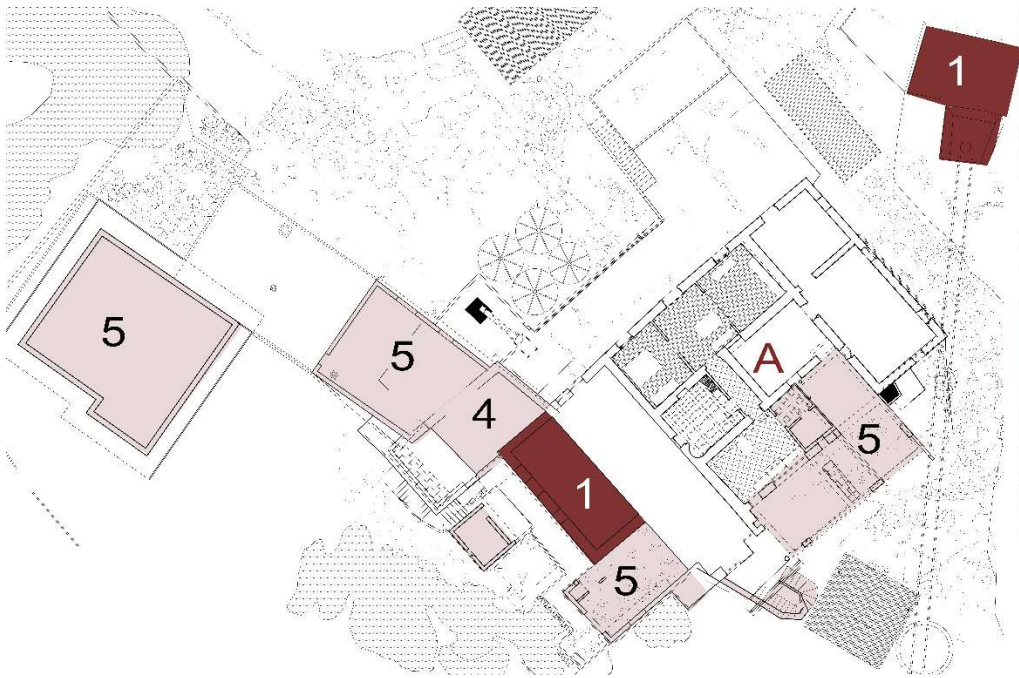

Εικόνα 27. Κάτοψη ισογείου. Κατασκευαστικές φάσεις. Οι σκούρες αποχρώσεις καταδεικνύουν παλαιότερες κατασκευαστικές φάσεις. (Σχεδιασμός Γ. Λιόφαγος).

Εικόνα 28. Κάτοψη ορόφου. Κατασκευαστικές φάσεις. (Σχεδιασμός Γ. Λιόφαγος).

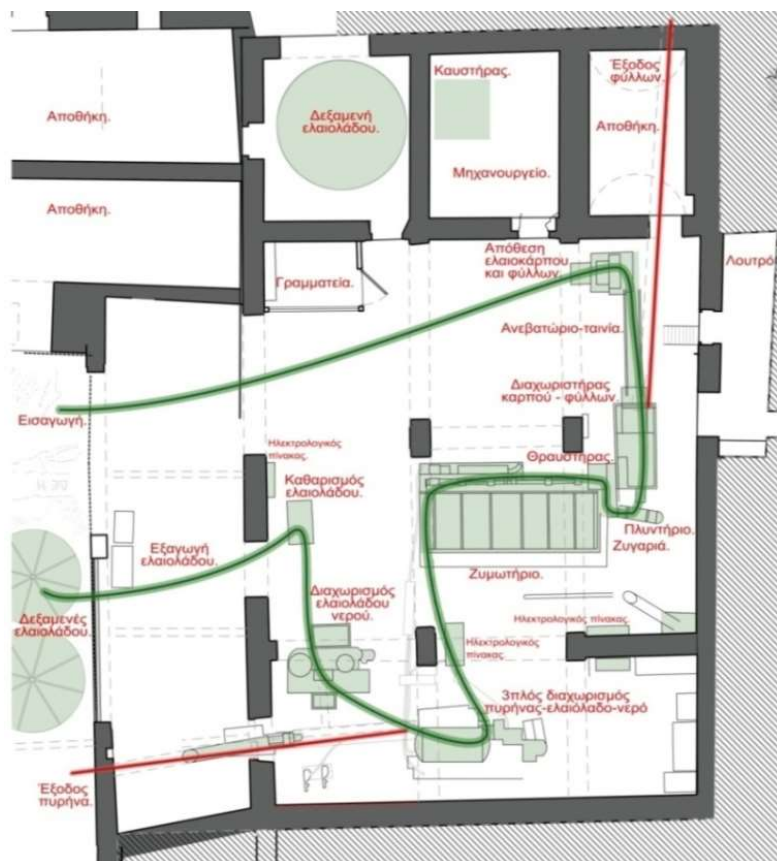
Εικόνα 29. Κάτοψη δώματος. Κατασκευαστικές φάσεις. (Σχεδιασμός Γ. Λιόφαγος).

Δ.4. Χωρική ανάλυση.

Η χωρική ανάλυση περιλαμβάνει τη γενική καταγραφή των χώρων, των σχέσεων και των χρήσεων που εξυπηρετούν. Σκοπός είναι να διερευνηθούν, η λειτουργική κατάσταση τους, η σχέση μεταξύ τους, η σημαντικότητά τους και η προσαρμοστική δυνατότητά τους.

ι. Ελαιοτριβείο.

Στο ισόγειο λειτουργεί σήμερα το ελαιοτριβείο Δημητριάδη όπου βρίσκεται σήμερα το σύνολο του ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού. Πρόκειται για το κέντρο της παραγωγικής διαδικασίας ελαιόλαδου της επιχείρησης με την δυτική τοξωτή είσοδο να οδηγεί στο εσωτερικό. Στο χώρο σήμερα διασώζονται οι περισσότερες οξυκόρυφες καμάρες της αρχικής φάσης. Από τον G.Gerola πληροφορούμαστε τη διαρρύθμιση που είχε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα όπου «ένα μεγάλο δωμάτιο είναι χωρισμένο σε ορθογώνια διαμερίσματα με τόξα σε κοινούς πεσσούς, τόσο από νότο προς βορρά όσο και από ανατολή προς δύση», (βλ. Εικόνα 12). Στη βόρεια πλευρά του και σε άμεση επικοινωνία με το κεντρικό δωμάτιο, υπάρχουν τρεις μικρότεροι χώροι σε σειρά. Οι τρεις αυτοί χώροι φιλοξενούν λειτουργίες υποστηρικτικές του ελαιουργείου όπως αποθήκη, μηχανουργείο και δεξαμενή ελαιόλαδου. Οι δύο είσοδοι τους διατηρούν τους ανάγλυφους κυλίνδρους στα λίθινα πλαίσια τους. Ο ανατολικός χώρος της αποθήκης διατηρεί την αρχική στέγασή του από λιθόκτιστο θόλο με κατεύθυνση Βορρά - Νότο. Στην ανατολική πλευρά του δωματίου παραγωγής υπάρχουν δύο ανοίγματα, που οδηγούν μέσω διαδρόμου και κλίμακας εκτός ελαιουργείου, στο ύπαιθρο σε ψηλότερης στάθμης.

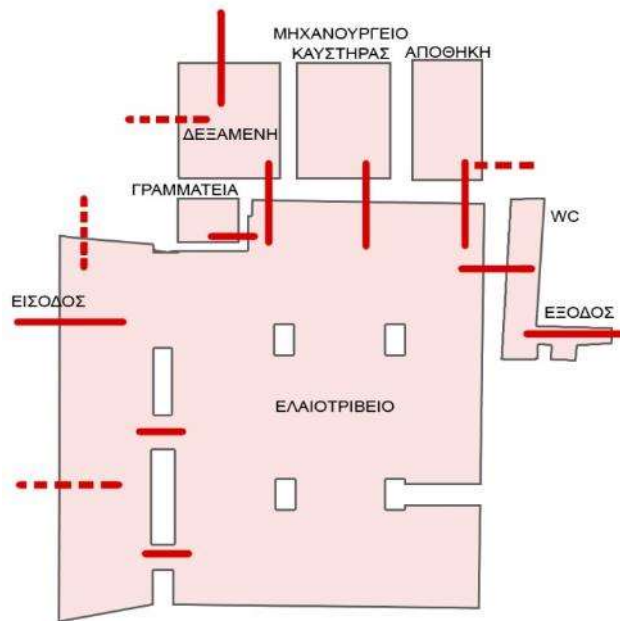

Εικόνα 30. Άνω: Χωρικό διάγραμμα υφιστάμενης λειτουργίας του ελαιουργείου στο ισόγειο της έπαυλης. Αριστερά (δυτικά) είναι η είσοδος ενώ βόρεια (πάνω) οι μικροί χώροι υποστήριξης. Αποτυπώνεται η αλληλουχία των εργασιών, των μηχανημάτων. Φαίνεται η προσπάθεια να προσαρμοστεί η διαδικασία παραγωγής στην υφιστάμενη κάτοψη ανάμεσα στους πεσσούς.

Εικόνα 31. Υφιστάμενο λειτουργικό διάγραμμα με το μηχανολογικό εξοπλισμό στο ισόγειο της έπαυλης. Οι διεργασίες εντός της ερυθράς περιοχής πραγματοποιούνται στο ισόγειο. Η διαδικασία ξήρανσης του πυρηνόξυλου πραγματοποιείται σε ξηραντήριο εκτός του οικισμού.

Εικόνα 32. Ισόγειο: Ελαιοτριβείο. Διάγραμμα αλληλουχίας χώρων, λειτουργιών, ενεργών και μη συνδέσεων μεταξύ τους.

ii. Βόρεια πτέρυγα.

Πρόκειται τμήμα που έχει εξελιχθεί από ανατολικά προς δυτικά σε δύο τουλάχιστον εν σειρά κατασκευαστικές φάσεις με σκοπό να επεκταθούν οι μικροί βοηθητικοί χώροι του ελαιοτριβείου. Οι οικοδομικές ασυνέχειες, αλλαγές τρόπου δομής στη βόρεια όψη και στη κάτοψη μας οδηγούν σε αυτό το συμπέρασμα ότι είναι μεταγενέστερες προσθήκες του αρχικού πυρήνα έως και το 19^ο αιώνα. Από κει και πέρα έλαβαν χώρα μικρότερης κλίμακας εργασίες συντήρησης, πιθανής αντικατάστασης της στέγασης από ξύλινο φορέα, με οπλισμένο σκυρόδεμα και διάνοιξη ανοιγμάτων στη βόρεια όψη. Το υλικό δομής των τοιχοποιιών είναι από λίθους ημιλαξευμένους ενώ οι γωνιόλιθοι λαξευμένοι. Τα ανώφλια των ανοιγμάτων έχουν ξύλινες δοκούς (ανατολικά) και σκυρόδεμα στη βόρεια όψη, δείγμα των μεταγενέστερων επεμβάσεων συντήρησης που έχουν λάβει χώρα.

iii. Κατοικίες ορόφου.

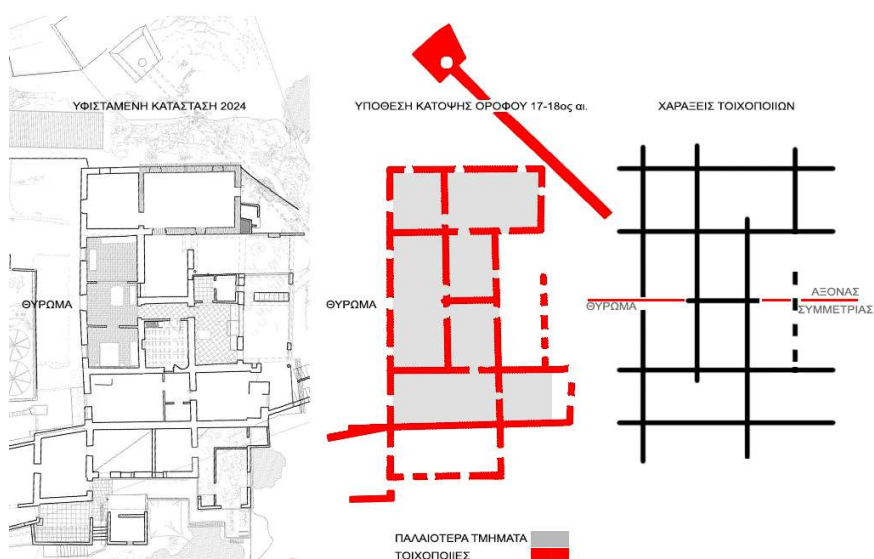
Στον όροφο του συγκροτήματος, πάνω από το ελαιουργείο έχουμε τις κατοικίες των ιδιοκτητών και όπως μας πληροφορεί ο G. Gerola²⁴ στην εποχή του διέκρινε πως αποτελούνταν από εννέα χώρους.

²⁴ (βλ. Εικόνα 12), «ο όροφος χωρίζεται επίσης σε εννέα δωμάτια με πρόσοψη προς τα δυτικά..... δύο μπαλκόνια και άλλα ανοίγματα έχουν μετατραπεί σε πόρτες. Η μεγάλη βεράντα μπροστά από την ίδια τη πρόσοψη αποτελεί μέρος των μεταγενέστερων μετατροπών, που υποστηρίζεται από δύο τόξα και γίνεται προσβάσιμη μέσω πλευρικής σκάλας».

Σήμερα, όπως φαίνεται και στην Εικόνα 33, δε διακρίνεται με σαφήνεια η διαμερισματοποίηση του ορόφου σε εννέα δωμάτια όπως ανέφερε ο G. Gerola το 1902. Από συνεντεύξεις των ενοίκων, μαθαίνουμε πως έγινε περαιτέρω διαχωρισμός της κάτοψης στη πάροδο του χρόνου και αυτό το διαπιστώνουμε και από τα διαφορετικά υλικά, τρόπους δομής, τα πάχη των τοιχοποιιών, τα τοιχισμένα και νέα ανοίγματα.

Εικόνα 33. Η κεντρική κατοικία πάνω από το ελαιουργείο. Διάγραμμα επικοινωνίας χώρων, λειτουργιών, ενεργών και μη, συνδέσεων μεταξύ τους.

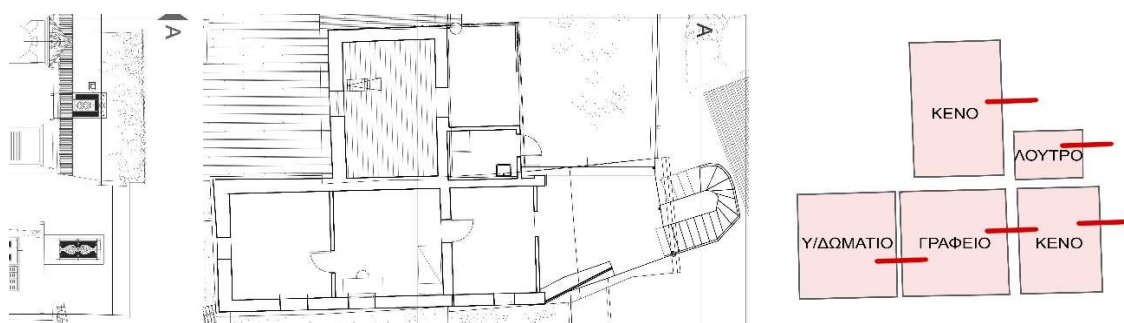
Εικόνα 34. Διάγραμμα τοιχοποιιών και χαράξεων του τύπου της κάτοψης του ορόφου (Επεξεργασία: Γ. Λιόφας).

Εικόνα 35. Κάτοψη ισογείου με τις εγκαταστάσεις του ελαιοτριβείου. Τα ερυθρά ίχνη στη κάτοψη υποδηλώνουν χαράξεις των τοιχοποιιών του ορόφου με τη σημερινή διαρρύθμιση του. Οι χαράξεις ταυτίζονται με τις αντίστοιχες του ισογείου με τους πεσσούς, τα τόξα. (Σχεδιασμός: Γ. Λιόφαγος).

iv. Κατοικία στο δώμα.

Στο δώμα του συγκροτήματος έχει κατασκευαστεί κατοικία σε διαφορετικές οικοδομικές φάσεις. Η κατοικία είναι κατασκευασμένη με πληθώρα διαφορετικών υλικών δομής, όπως λίθοι, οπτόπλινθοι και βιομηχανικά τυποποιημένα υλικά όπως τραπεζοειδή λαμαρίνα και πάνελ με ενσωματωμένη θερμομόνωση. Από τη χαρακτηριστική φωτογραφία του G.Gerola, αντιλαμβανόμαστε τα παλαιότερα δωμάτια που βρίσκονται προς τη κύρια όψη.

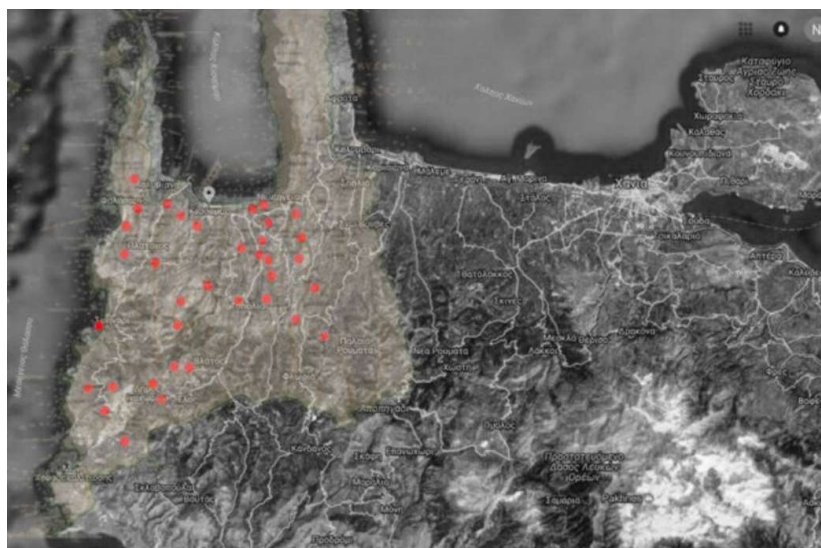
Εικόνα 36. Κάτοψη και διάγραμμα χώρων δώματος. (Σχεδιασμός και αποτύπωση Γ. Λιόφαγος)

ν. Ο μύλος.

Στη βόρεια πλευρά του συγκροτήματος είναι κατασκευασμένος ένας λιθοδόμητος μύλος. Η αύλακα που μετέφεραν το νερό δε διασώζεται πλέον. Ίχνη της διασώζονται μακριά από τον μύλο. Η κατεδάφιση του σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες κατεδαφίστηκε μετά τον εμφύλιο πόλεμο για την απελευθέρωση τη μετακίνηση στο χώρο. Προφανώς υπήρχε ήδη μηχανική υποστήριξη εντός του ισογείου οπότε και για αυτό το λόγο δε χρειαζόταν να λειτουργεί ο μύλος. Σε επαφή βρίσκεται το οίκημα του μυλωνά²⁵. Είναι πιθανό, ο εν λόγω νερόμυλος να ήταν σε ενέργεια τους χειμερινούς μήνες καθότι η ροή του νερού στην αύλακα, τότε αυξανόταν²⁶.

Εικόνα 37. Βόρεια όψη νερόμυλου με τη θέση της ανάγλυφης επιγραφής στη κορυφή του.

Εικόνα 38. Χάρτης θέσης των μύλων στη περιοχή Κισσάμου. Πηγή εικόνας: (Lainaki, 2019), p.2.

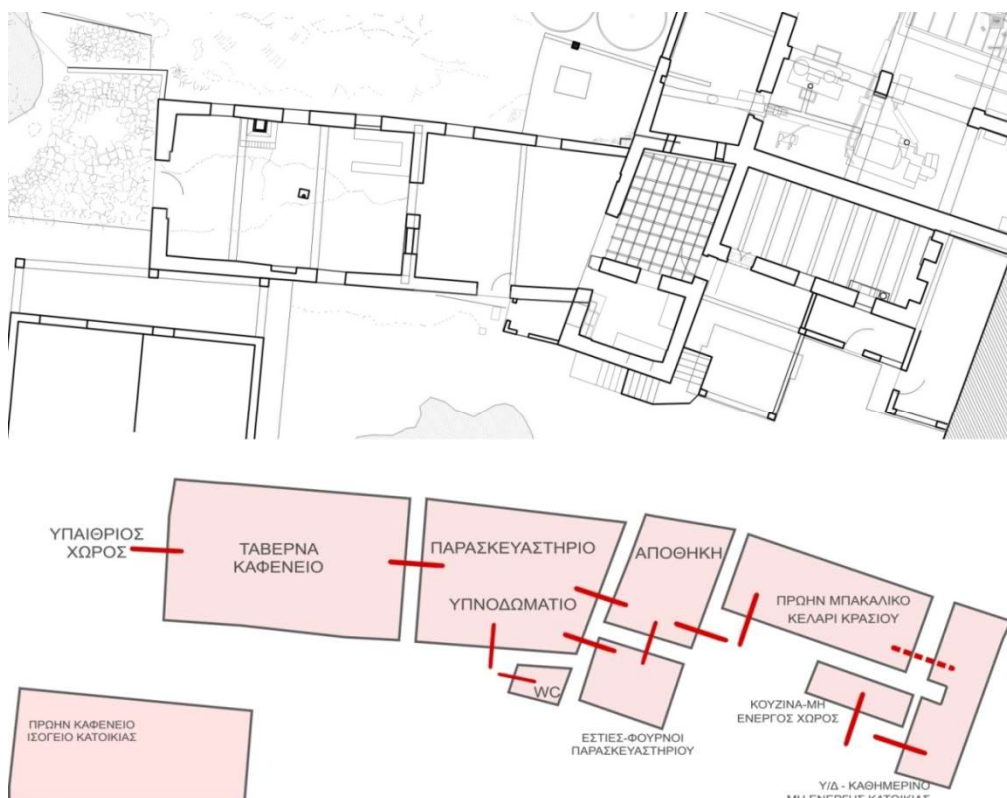
²⁵ (Γάσπαρης, 1997), σ.100.

²⁶ (Γάσπαρης, 1997), σ.101.

vi. Νότια πτέρυγα και το πατητήρι.

Η νότια πτέρυγα εξυπηρετεί διαφορετικές λειτουργίες επίσης αλλά με μεγαλύτερο εύρος.

Εικόνα 39. Άνω: Κάτοψη ισογείου νότιας πτέρυγας. Κάτω: Λειτουργικό πρόγραμμα, χώροι και σημεία μετάβασης μεταξύ των χώρων. (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).

Σχετικά με το υπόγειο και τις χρήσεις του πλέον δεν εξυπηρετούν κάποια αλλά είναι μη ενεργό. Από προφορικές μαρτυρίες των ιδιοκτητών μαθαίνουμε ότι ήταν λέσχη. Το αριστερό τμήμα με τις δύο λαξευμένες απορροές και το διαφορετικό τρόπο δομής, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως ένα τμήμα του ισογείου πιθανόν να ήταν πατητήρι. Από παράλληλα παραδείγματα, όπως το βενετικό πατητήρι του φεουδάρχη Φώσκολου, βλέπουμε ομοιότητες σε σημεία και λειτουργίες.

Εικόνα 40. Το καφενείο στη νότια πτέρυγα και το υπόγειο. Φαίνονται στο ισόγειο οι απορροές του μούστου που μας οδηγούν στο συμπέρασμα ύπαρξης παλαιότερα, πατητηριού στη πρώτη φάση κατασκευής.

Εικόνα 41. Το πατητήρι με τους ληγούς και τα υπολήνια του φεουδάρχη Φώσκολου, στο Καινούριο Χωριό του Δήμου Χερσονήσου. (Πηγή εικόνων: GoogleMaps). Διαπιστώνουμε την ομοιότητα με τις αντίστοιχες απορροές στην έπαυλη Renier Εικόνα 40.

Δ.3. Στοιχεία γλυπτικής και λιθοξοϊκής.

ι. Το οικόσημο και το θύρωμα.

Το ένθετο οικόσημο στο αέτωμα του θυρώματος είναι το βασικό τεκμήριο που μας βεβαιώνει σε ποιον οίκο άνηκε αρχικά η έπαυλη, δηλαδή στην οικογένεια Renier²⁷. Η περίμετρος του οικοσήμου είναι μορφής αναδιπλούμενης περγαμηνής που συγκρατεί στεφανιαίο βλαστό άκανθας. Στο κέντρο της σύνθεσης βρίσκεται η ασπίδα με ανάγλυφο «Λ» και εναλλάξ ανάγλυφους τομείς. Το γλυπτό στο σύνολο του φαίνεται να έχει καλλιτεχνικά χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στη περίοδο του μανιερισμού.

Εικόνα 42. Οικόσημο της οικογένειας (1821). Βλέπουμε την απλοποιημένη εξέλιξη του οικοσήμου.

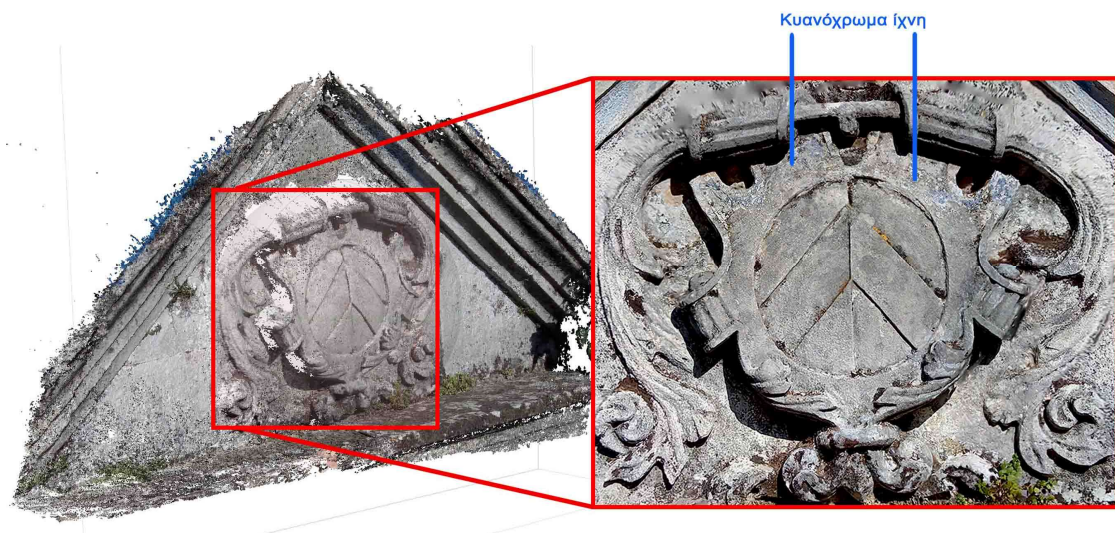
Πηγή: <https://www.buchfreund.de/de/d/p/83397009/grafen-von-renier-wappen-adel-coat-of-arms>.

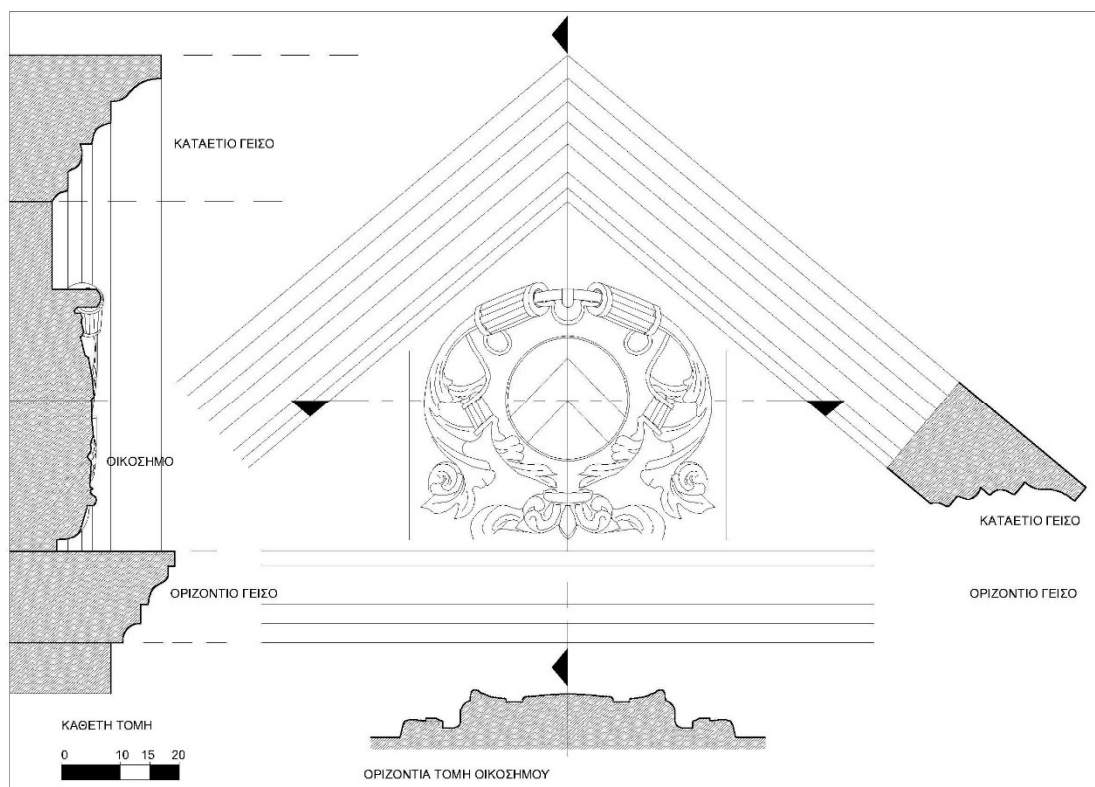
Εικόνα 43. Απεικόνιση του οικοσήμου του οίκου των Renier και πιθανόν ενός εξελληνισμένου μέλους χρηματοδότη ή δωρητή (λεπτομέρεια δεξιά), στην φορητή εικόνα του Αγίου Γερασίμου (αρχές 17^{ου} αιώνα) στη Μονή Οδηγήτριας Κυράς Γωνιάς στο Κολυμπάρι Κισσάμου νομού Χανίων στην Κρήτη. Πηγή εικόνων: Αριστερά: (Σιδηροκαστρίτη-Κοντονή, Αγνώστη εικόνα του Γερασίμου του Νέου Ασκητή, 2019), Δεξιά: (Δελλή & Καρδαρά, 2014) και (ΕΚΤ, Τσαπέλας, Κούρτης, & Γράσδος, χ.χ.).

²⁷ (Γκράτζιου & Βακονδίου, Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΚΗ ΚΡΗΤΗ (1211-1669), 2021), σ. 278-279.

Εικόνα 44. Ψηφιακό αρχείο του αετώματος με το οικοσκήμο της έπαυλης, επεξεργασμένο με νέφος σημείων στη πλατφόρμα Agisoft (Ψηφιοποίηση και φωτογράφιση: Γ. Λιόφαγος).

Εικόνα 45. Αποτύπωση οικοσκήμου Έπαυλης Renier (σχεδιασμός: Λιόφαγος Γιάννος).

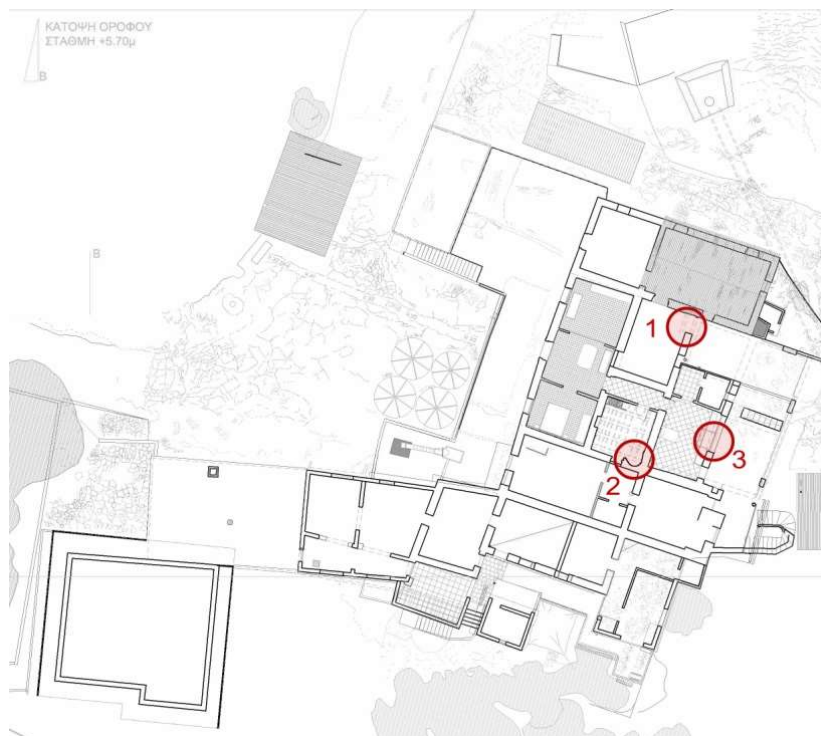
Το θύρωμα γενικότερα δεσπόζει στην όψη της έπαυλης και είναι το χαρακτηριστικότερο τμήμα. Τα υπολείμματα κυανής απόχρωσης στο αέτωμα είναι άγνωστο αν είναι της αρχικής φάσης. Για την αποκατάσταση χρωμάτων απαραίτητη είναι η χημική και μικροσκοπική διερεύνηση.

Το τοξωτό άνοιγμα με πλαίσιο αγροτικού τύπου *rustico*, αποτελείται από λαξευμένους δομούς με εναλλάξ ανάγλυφους καννάβους. Πριν τη στέψη με το αέτωμα και το ανάγλυφο οικόσημο παρεμβάλλεται ενδιάμεσα επιστήλιο.

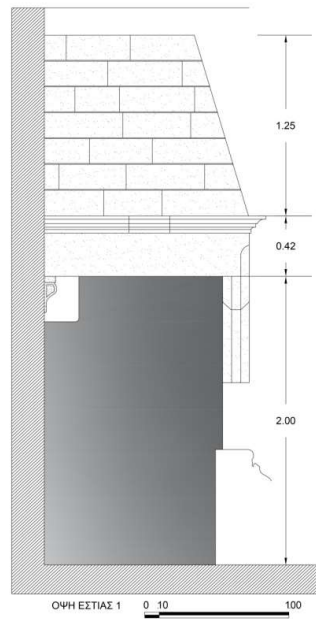
ii. Οι εστίες.

Στο κεντρικό κτίριο υπάρχουν δύο εστίες στους κεντρικούς χώρους του ορόφου όπου στεγάζονται οι κατοικίες. Οι μαρτυρίες να μας υποδεικνύουν την ύπαρξη στο παρελθόν και μιας τρίτης στον εξωτερικό τοίχο του σημερινού χώρου της κουζίνας.

Η πρώτη εστία είναι λιθόδομη από λαξευμένο ασβεστόλιθο και είναι τοποθετημένη στη γωνία του κεντρικού δωματίου. Διασώζεται μόνο το άνω μέρος της εστίας αφού η πλάτη της έχει κατεδαφιστεί καθώς χρησιμοποιείται ως άνοιγμα-πέραςμα πλέον στη τοιχοποιία. Το βασικό της χαρακτηριστικό της εστίας είναι η πυραμιδοειδή απόληξη της προς την οροφή. Η ανωδομή της εστίας εδράζεται σε επιστήλιο με γείσο. Το επιστήλιο με τη σειρά του στηρίζεται στο δεξί άκρο του με φουρούσι με παραστάδα πεντάπλευρης διατομής ενώ στο αριστερό άκρο του με κιλλίβαντα.

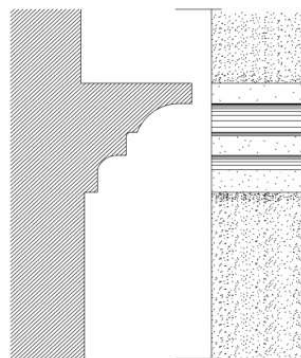

Εικόνα 46. Θέση εστίων στη κάτωψη (ορόφου) της στάθμης των κατοικιών. Οι εστίες «1» και «2» υφίστανται ενώ για τη θέση της «3» η θέση της υποδεικνύεται βάσει μαρτυρίας διότι δεν υφίσταται πλέον.

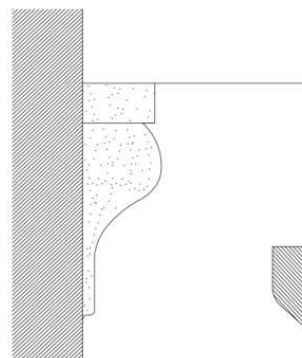

Εικόνα 47. Αποτύπωση όψης λιθοκτιστής εστίας σε κεντρικό χώρο στον όροφο. Σχέδια αποτύπωσης και φωτογραφίες: Γ. Λιόφαγος.

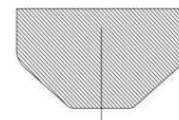
ΕΣΤΙΑ 1 - ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΓΕΙΣΟ ΤΖΑΚΙΟΥ - ΤΟΜΗ - ΟΨΗ

ΚΙΛΛΙΒΑΝΤΑΣ ΤΖΑΚΙΟΥ - ΟΨΗ

ΚΟΛΩΝΑ ΤΖΑΚΙΟΥ
ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΤΟΜΗ

Εικόνα 48. Διακοσμητικά στοιχεία κεντρικής εστίας, γείσο, κυλίβαντας, πεσός (Αποτύπωση και φωτογραφίες: Γ. Λιόφαγος).

Εικόνα 49. Οριζόντιες τομές πεσσών δευτερεύουσας εστίας. (Αποτύπωση και φωτογραφίες: Γ. Λιόφαγος).

iii. Θυρώματα.

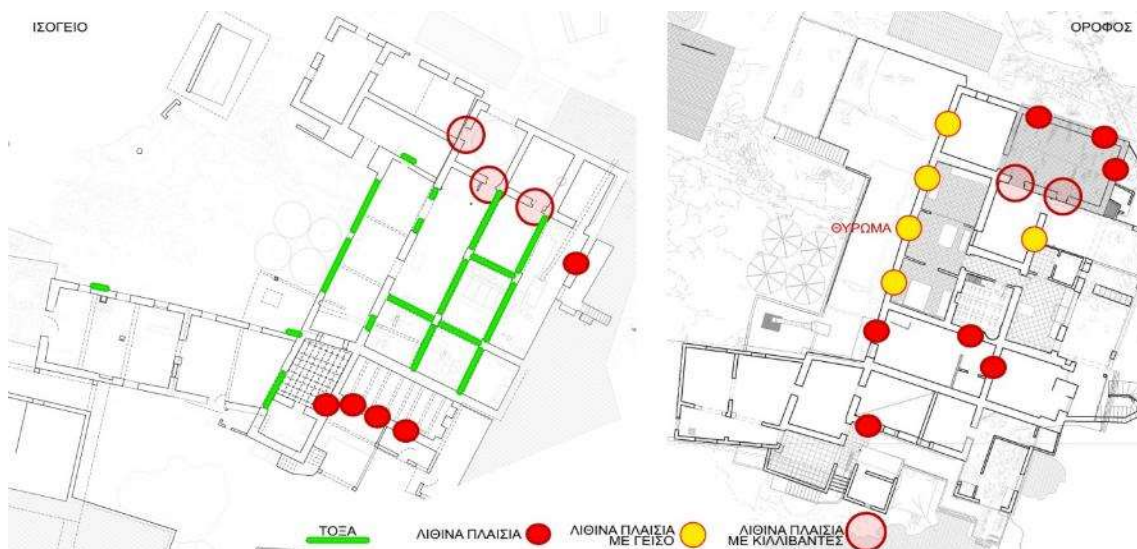
Οι λεπτομέρειες στα λίθινα πλαίσια των ανοιγμάτων παρουσιάζουν μια σχετική ποικιλία. Παρατηρούμε πως έξι πόρτες φέρουν ανάγλυφους κιλλίβαντες, όχι ίδιας μορφής. Οι πόρτες αφορούν αποκλειστικά στους τους εσωτερικούς χώρους και καμία πόρτα σε εξωτερικό τοίχο.

Σχετικά με τις κορνίζες και συγκεκριμένα τα γείσα των ανοιγμάτων της κύριας όψης (δυτική όψη) διαπιστώνουμε διαφορές. Φαίνεται πως τα δύο εγγύτερα ανοίγματα στο κεντρικό θύρωμα, έχουν όμοιο προφίλ σε σχέση με το αριστερό ακραίο άνοιγμα. Το σημείο που διαφέρουν είναι στη διαδοχή των κυματίων Αυτό το γεγονός δημιουργεί πολλά ερωτήματα για τη στιλιστική επιλογή. Η ομοιότητα των δύο εγγύτερων πλαισίων με αυτό του θυρώματος μας θα μπορούσε να μας δημιουργήσει την υποψία ακόμα και της ύπαρξης δύο φάσεων κατασκευής στην κύρια-δυτική όψη.

Εικόνα 50. Λίθινα γείσα στα πλαίσια των ανοιγμάτων της κύρια όψης (δυτική). Διακρίνουμε τη διαφορετική μορφή τους. 1: Ακραίο άνοιγμα, 2: άνοιγμα πλησίον του θυρώματος. 3: κεντρικό θύρωμα.

Εικόνα 51. Τύποι πλαισίων των ανοιγμάτων. Κατάδειξη τόξων, λίθινων πλαισίων με πατούρα και λίθινα πλαίσια με κυλλίβαντες, στις κατόψεις του ισογείου και του ορόφου, (Επεξεργασία: Γ. Λιόφραγος).

Ε. Προσεγγίζοντας το πρότυπο.

Ε.1. Οι βενετικές επαύλεις.

Το κοινό ερώτημα που προκύπτει εξετάζοντας τις ενετικές επαύλεις στην βενετοκρατούμενη Κρήτη είναι η καταγωγή του τύπου και των διακοσμητικών στοιχείων τους. Η επικρατούσα άποψη²⁸ είναι πως επιρροή άσκησαν τα σχέδια του Sebastiano Serlio μέσω των βιβλίων, τα οποία ήρθαν στη Κρήτη ή ήταν σε γνώση του Onorio Belli²⁹. Να υπενθυμίσουμε πως τη περίοδο που αναφερόμαστε, το νησί ήταν βενετοκρατούμενο και οι δεσμοί με τη μητροπολιτική Βενετία ήταν ισχυροί σε πολλά επίπεδα, όπως στη διοίκηση, στο τέχνης³⁰, στο εμπόριο και στις επιστήμες. Βέβαια να μη παραλείψουμε πως η ναοδομία και η οχυρωματική αρχιτεκτονική μας δίνει μορφολογικά στοιχεία που συναντώνταν το 16^ο αιώνα στη μητρόπολη Βενετία και στα βιβλία της εποχής³¹.

Όσο αφορά στις επαύλεις της υπαίθρου που ανήκαν σε βενετούς ευγενείς ως επί το πλείστον, οι πληροφορίες σχετικά με το σχεδιασμό τους, τους αρχιτέκτονές τους και τις επιρροές τους δεν είναι ακόμα πλήρως σαφείς. Η τυπολογία κάποιων επαύλεων φαίνεται να έχουν εν μέρει επηρεαστεί από τα αντίστοιχα κτίρια που σχεδίασε ο αρχιτέκτονας του 16^{ου} αιώνα στην Ιταλία, Andrea Palladio³² και από τα βιβλία του Sebastiano Serlio. Η πιο χαρακτηριστική στη Κρήτη είναι η Villa Retonda στις Καλάθενες Χανίων, με καταφανή επιρροή από τη Villa Almerico Capra (Βιτσέντζα, Ιταλία, 1565) του Andrea Palladio. Η ύπαρξη αυτού του παραδείγματος υποδηλώνει τη πληροφόρηση των κατοίκων του νησιού για τις εξελίξεις στη Βενετία και επιβεβαιώνει τη σχέση με τη μητρόπολη όπως ειπώθηκε παραπάνω. Να σημειώσουμε πως παράλληλα η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική παρουσιάζει σημαντικές μορφολογικές επιρροές από τη δύση όπως παρατηρούμε στη Μονή Αρκαδίου, στη Μονή Γουβερνέτου (Κυρίας των Αγγέλων) και τη Μονή Τζαγκαρόλων (Αγίας Τριάδας).

Στις περιπτώσεις των επαύλεων Villa Trevizan στο Δραπανιά και Villa Senekjana στα Ροδωπού (δυτική Κρήτη) αλλά και η Villa Mezzo (ανατολική Κρήτη) έχουν ξεκάθαρα τυπολογικά χαρακτηριστικά και ομοιότητες μεταξύ τους (βλέπε Εικόνα 53,

²⁸ (Φατούρου - Ησυχάκη, 1991, σ. 668) & (Ανδριανάκης, 2018), σ.33.

²⁹ (Φατούρου - Ησυχάκη, 1982, σ. 135)& (Κνιθάκης, Βασίλης, 2009), σ76-77.

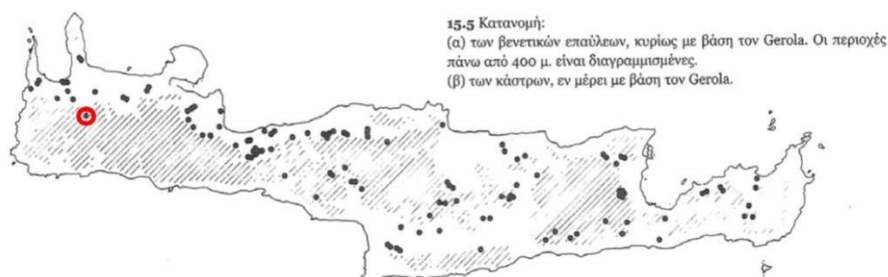
³⁰ (Φατούρου - Ησυχάκη, ΙΤΑΛΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ. ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΕΩΣ., 1991), σ.655. Η Κάντω Φατούρου Ησυχάκη ισχυρίστηκε πως υπάρχει σοβαρή πιθανότητα μέσω των ζωγραφικών πινάκων του Tintoretto, γνωστού καλλιτέχνη στους Κρητικούς, να γνωστοποιήθηκαν τα σχέδια των A. Palladio και S. Serlio. Επισημαίνει όμως και τη σύνδεση των Κρητικών Βεργίκων με τον S. Serlio, οι οποίοι εργάζονταν την ίδια περίοδο στο Fontainebleau, (Φατούρου - Ησυχάκη, Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ, 1982), σ133, 135.

³¹ (Δημακόπουλος, Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (περ. 1538-1645), 1997), σ.12. Ο Sanmicheli και οι αδελφοί Zagari επηρεάστηκαν και εφάρμοσαν σχέδια από τα βιβλία που κυκλοφορούσαν στην Βενετία.

³² (Φατούρου - Ησυχάκη, 1982, σ. 112).

Εικόνα 57). Στην επόμενη ενότητα θα αναλύσουμε τη συσχέτιση σε επίπεδο όψης και τύπου.

Οι βιβλιογραφικές πηγές μας ενημερώνουν πως στην ιταλική ύπαιθρο οι επαύλεις προορίζονταν για διαφορετικό σκοπό από ότι στην Κρήτη όπου προσαρμόστηκαν στις τοπικές κοινωνικο-οικονομικές περιστάσεις³³. Ο σχεδιασμός τους φαίνεται να είναι έργο που παράχθηκε από αρχιτέκτονα ως νεόδμητο έργο αλλά και σε άλλες περιπτώσεις μετατροπής και επέκτασης παλαιότερου κτιρίου³⁴ με στόχο την αναψυχή, τη διαμονή του γαιοκτήμονα κοντά στα εδάφη του και τον έλεγχο των αγροτικών εργασιών. Στην Ιταλία η *villa* ήταν το σύνολο της γης και των κτιριακών εγκαταστάσεων που κατείχε ο ευγενής γαιοκτήμονας. Το κεντρικό κτίριο ήταν ένας τόπος όπου παραγόταν φιλοσοφική σκέψη και πολιτικές ιδέες της αναγεννησιακής κοινωνικής ελίτ του τόπου. Επίσης ήταν ένας τόπος αναψυχής του αξιωματούχου της οικογένειάς του, μακριά από τις αστικές εστίες μόλυνσης της πανούκλας που επιδεινωνόταν τη θερινή περίοδο³⁵. Παράλληλα υπήρχε το υποστατικό με τις υπόλοιπες εγκαταστάσεις που σε ορισμένες περιπτώσεις εξυπηρετούσε το αγροτικό και το κτηνοτροφικό έργο³⁶. Στη Κρήτη η έπαυλη είχε το ρόλο της εξοχικής κατοικίας του γαιοκτήμονα. Όμως φαίνεται να είχε κατεύθυνση περισσότερο της διαμονής για τον έλεγχο της παραγωγής και είσπραξης φόρων.

Εικόνα 52. Θέσεις επαύλειων στη Κρήτη, με διαγραμμισμένες τις περιοχές με υψόμετρο άνω των 400μ. Πηγή: Διαδίκτυο (Dalegre, 2019), σ.131. Με το κόκκινο σημάδι εντοπίζεται η έπαυλη Renier, στα Παλαιά Ρούματα.

Ε.2. Villa Renier: Σύγκριση με τα παράλληλα παραδείγματα.

Η μορφή του κεντρικού κτιρίου φαίνεται να παρουσιάζει αρκετές αλλαγές στα χρόνια της χρήσης του. Είναι δύσκολο να αναγνωριστεί σήμερα η αρχική του μορφή.

³³ (Κατόπη, 2011).

³⁴ (Κατόπη, 2011), σ.193,195.

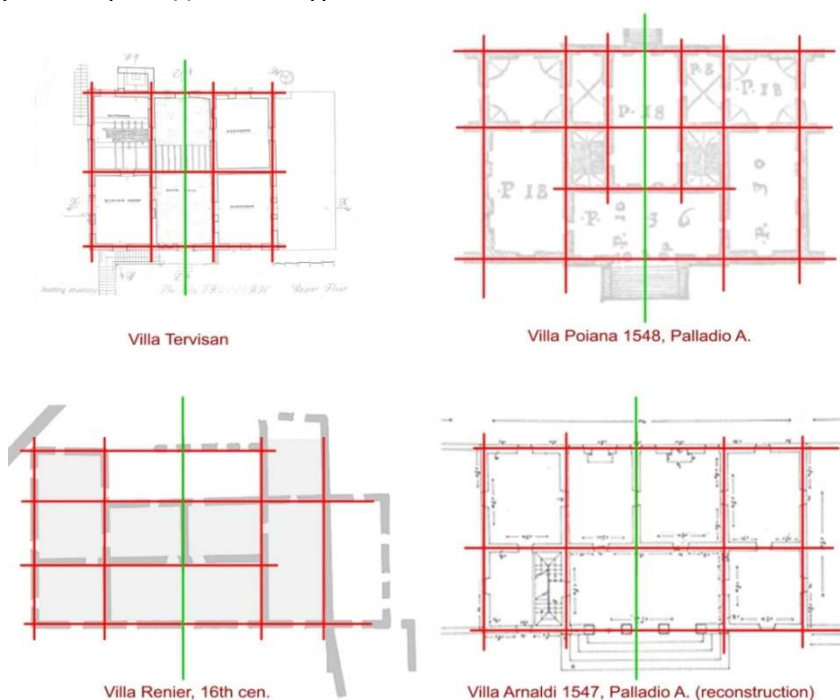
³⁵ (Κατόπη, 2011), σ. 196 & (Δημακόπουλος, Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (περ. 1538-1645), 1997), σ.11-12.

³⁶ (Κατόπη, 2011), σ. 194.

ι. Κάτοψη και ο τύπος

Από τις χαράξεις και τα λιγοστά στοιχεία, διακρίνεται αμυδρά πως παλαιότερα η κάτοψη της έτεινε να είναι, συμμετρική όπως και πολλά από τα παραδείγματα των ενετικών επαύλεων στην ευρύτερη περιοχή, στην αρχική τους μορφή. Η συμμετρία στη κάτοψη τους, αντανακλάται στην όψη τους προσδίδοντας, αυστηρή υπόσταση, σταθερότητα και αίγλη, τα οποία χαρακτηριστικά επιδίωκαν για τα κτίρια τους οι ευγενείς³⁷. Τα σπίτια της υπαίθρου αντίθετα με τις επαύλεις, ήταν ταπεινά, κατασκευασμένα με οικονομία στο χώρο και τη χρήση των υλικών.

Στις κατόψεις των κεντρικών κτιρίων των villas του Palladio, έχουμε τον άξονα συμμετρίας και τη κεντρική είσοδο, να βρίσκονται στο μεσοδιάστημα του βήματος του καννάβου. Εδώ στο υπό μελέτη παράδειγμα της έπαυλης Renier, έχουμε το ακριβώς αντίθετο. Εκτός από το ότι γενικά το κτίριο είναι μικρότερης κλίμακας, στον άξονα συμμετρίας δεν έχουμε τις εισόδους των χώρων, δηλαδή τη κεντρική είσοδο της έπαυλης, το άνοιγμα εξόδου από τη σάλα που θα οδηγεί στον επόμενο χώρο. Αντιθέτως στον άξονα συμμετρίας τοποθετούνται η κεντρική είσοδος και τοιχοποιία με σοβαρή πιθανότητα να υπάρχουν δύο ανοίγματα εκατέρωθεν του (βλ. Εικόνα 53). Αυτή η διαφοροποίηση δε συναντάται τουλάχιστον στα πιο δημοφιλή παραδείγματα των βενετικών επαύλεων της περιοχής όπου έχουμε στον άξονα συμμετρίας τη σάλα με τη μακρά πλευρά της και ανοίγματα.

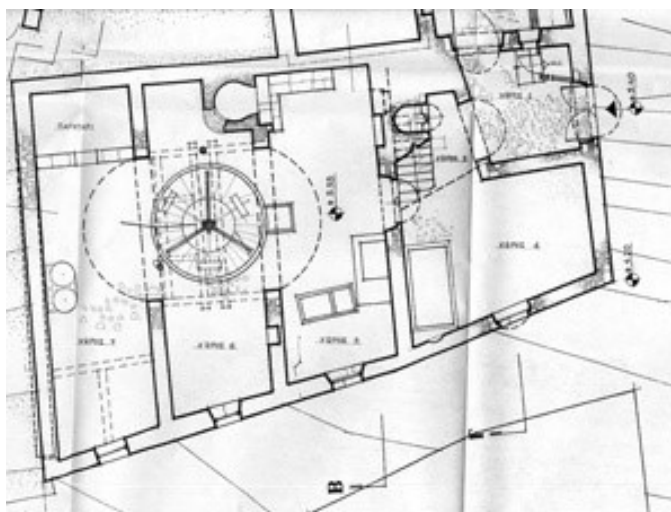
Εικόνα 53. Πρότυπο και παρέκκλιση του τύπου. Οι πράσινες γραμμές καταδεικνύουν τους άξονες συμμετρίας και οι ερυθρές τον κάνναβο των τοιχοποιιών (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).

Όσον αφορά τις χρήσεις των χώρων του διώροφου τύπου της κρητικής έπαυλης σε γενικές γραμμές, φαίνεται πως στο ισόγειο φιλοξενούσε αποθήκες, στάβλο,

³⁷ (Sotiriou, 1987), σ.41.

ελαιοτριβείο ³⁸, δηλαδή υποστηρικτικούς χώρους σχετικούς με τις αγροτικές εργασίες. Σε παρακείμενες εγκαταστάσεις φιλοξενούνταν κατά περίπτωση, πατητήρια και νερόμυλοι. Στον όροφο διαμορφώνονται τα δωμάτια της κατοικίας της οικογένειας των ευγενών με μία σάλα κατά την είσοδο και δωμάτια παρασκευής φαγητού και υπνοδωμάτια στη περίμετρο.

Εδώ το μοντέλο της διώροφης κατοικίας φαίνεται πως έχει προσαρμοστεί στις τοπικές συνθήκες. Χαρακτηριστικά παράδειγμα συναντάμε στις κατοικίες της υπαίθρου και πιο συγκεκριμένα τα σφακιανά σπίτια ³⁹, τα οποία ονομάζονται και *καμαρόσπιτα*. Στον οικισμό Κολοκάσια Σφακίων διαπιστώνουμε τη χαρακτηριστική ευελιξία με τη συνένωση τύπων - μονάδων κατοικίας και της ομοιομορφίας τους ⁴⁰. Στοιχεία της διάταξης τους συναντώνται στο ισόγειο την έπαυλης Renier αλλά και σε άλλες επαύλεις. Αυτό το στοιχείο αποδεικνύει την ώσμωση της κατοικίας της υπαίθρου με την επίσημη αρχιτεκτονική ⁴¹. Ομοιότητες όμως συναντάμε και στα προβιομηχανικά ελαιοτριβεία στη διάταξη και το τύπο τους. Το κοινό αρχιτεκτονικό στοιχείο που συναντάμε λοιπόν είναι το στοιχείο της καμάρας. Η καμάρα είναι γνώριμη και εντάσσεται στην αρχιτεκτονική των επαύλεων που όπως φαίνεται προορίζεται για την υποστήριξη των γεωργικών εργασιών οι οποίες χρειάζονται μεγάλα ανοίγματα για την τοποθέτηση μυλοπετρών και λοιπών εγκαταστάσεων.

Εικόνα 54. Κάτοψη ελαιοτριβείου 18ου - 20ου αι. στον οικισμό Αρμένων Ρεθύμνου σε αποτύπωση Ε.Κολυβάκη. Πηγή εικόνας: <https://www.polelia.sedik.gr/armenon.html>.

Η κατασκευή θόλων και τόξων είναι γνώριμη και στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική είτε των μεγάλων ναών είτε των ναϊσκων της υπαίθρου. Η εύκολη προσαρμογή του ξυλότυπου, η γνώση της οικοδομικής τεχνολογίας και η έλλειψη

³⁸ (Sotiriou, 1987), σ.54, σχέδια έπαυλης Trevizan.

³⁹ (Λασσιθιωτάκης, 1959).

⁴⁰ (Σκουτέλης, 2020), σ.151.

⁴¹ (Σκουτέλης, 2020), σ.125.

ξυλείας, ευνοούσε την εφαρμογή καμάρας που είναι ένα κλάσμα των κυλινδρικών επίμηκων θόλων⁴².

Τέλος μια ενδιαφέρουσα παράμετρος είναι η σχέση του τύπου με το φυσικό έδαφος. Η villa Renier είναι κατασκευασμένη σε έδαφος με κλίση. Μελετώντας τη τομή δύσης - ανατολής της έπαυλης, ο ανατολικός τοίχος του ισογείου της είναι σε επαφή με το φυσικό πρανές, έχοντας μικρό άνοιγμα με κλίμακα ανάβασης. Η ανισοσταθμία βέβαια φαίνεται να εντάθηκε με τις επιχώσεις και τα φερτά υλικά των βροχοπτώσεων. Ο τύπος με τη πλάτη σε φυσικό πρανές μας παραπέμπει στους τύπους των κατοικιών του οικισμού Άγιος Χαράλαμπος⁴³.

ii. Enfilade - οι μεταβάσεις.

Η επικοινωνία μεταξύ των χώρων εικάζουμε πως δεν πραγματοποιούνταν διαμέσου διαδρόμων αλλά από χώρο σε χώρο μέσω εισόδων στις πλευρές τους (Enfilade βλ. Εικόνα 56). Εδώ, στην έπαυλη Renier, δεν έχουμε αξονική τοποθέτηση ανοιγμάτων όπως έχουν αρκετές από τις γειτονικές στη δυτική Κρήτη (πχ στη νότιο δυτική πλευρά της villa Trevizan).

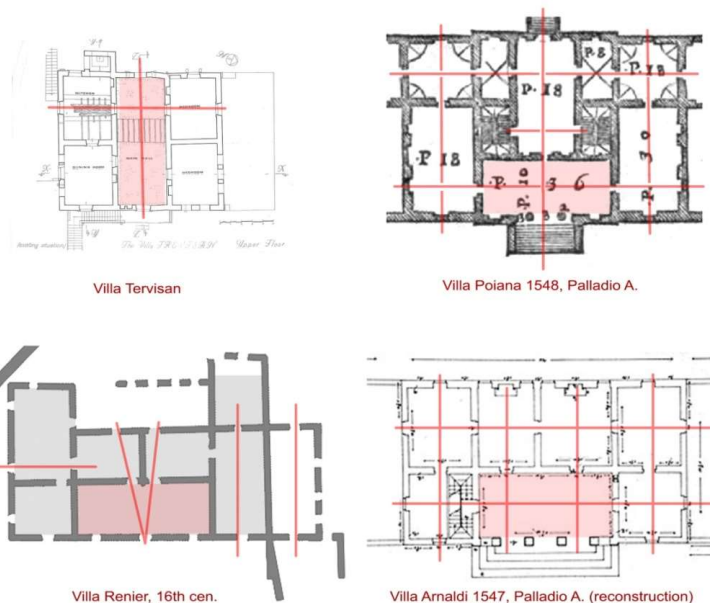

Εικόνα 55. Η οπτική του *enfilade* απεικονίζεται στο πίνακα του Vittore Carpaccio - Birth of the Virgin (1508). Το βάθος, η προοπτική, οι πόρτες στον ίδιο άξονα και η αίσθηση του μήκους προσδίδουν πολυτέλεια και ένταση στο χώρο κατά τη κίνηση διαμέσου των χώρων.

Στα έργα του A.Palladio παρατηρούμε την ύπαρξη αξόνων κίνησης και οπτικής που διέτρεχε τους εν σειρά χώρους (βλ. Εικόνα 56). Αυτή ήταν μία λύση που ενίσχυε την προοπτική με την αλληλουχία των ανοιγμάτων στον ίδιο άξονα (βλ. Εικόνα 55) και έδινε έμφαση στο μήκος του κτιρίου.

⁴² (Σκουτέλης, 2020), σ.147.

⁴³ (Σκουτέλης, 2020), σ 148.

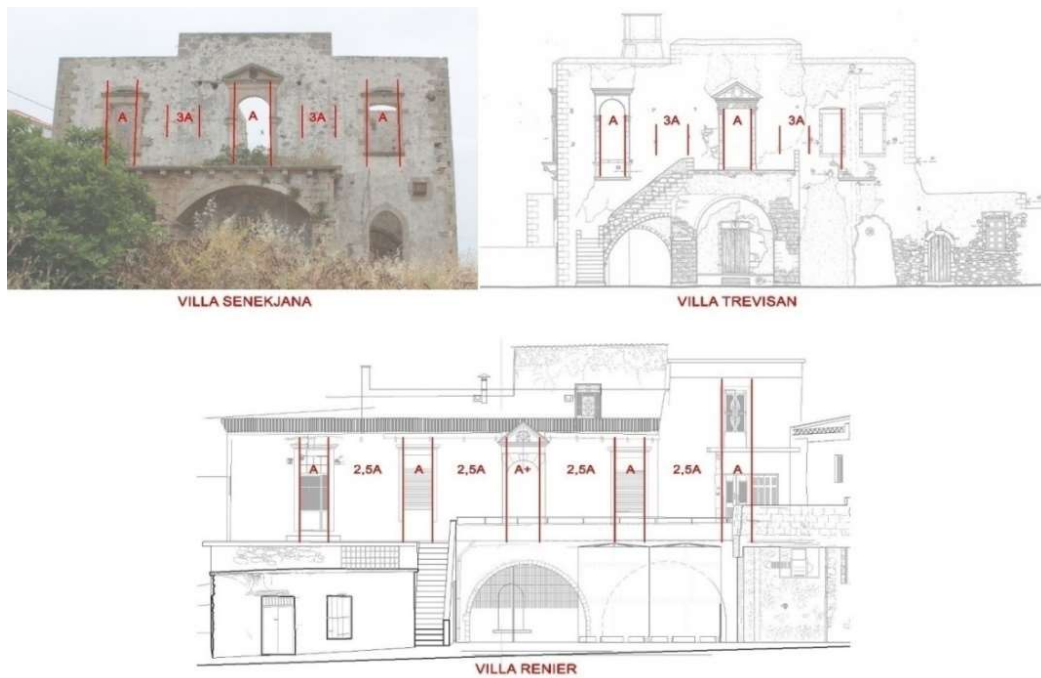
Εικόνα 56. Πρότυπο και παρέκκλιση του τύπου. Οι κόκκινοι άξονες καταδεικνύουν τα ανοίγματα που είναι τοποθετημένα σε κοινό άξονα κίνησης και οπτικής (Enfilade). Επεξεργασία Γ. Λιόφαγος.

iii. Αναλογίες όψης

Οι κατηγορίες των κτιρίων της υπαίθρου που συναντούμε παρουσιάζουν ποικιλία ως προς τη χρήση αλλά και τη λειτουργία εξυπηρετώντας το παραγωγικό μοντέλο της εποχής όπου η κατοικία και η παραγωγικές λειτουργίες ήταν σε εγγύτητα. Για παράδειγμα έχουμε εκκλησιαστικά μετόχια, επαύλεις, μητάτα, ελαιοτριβεία, πατητήρια άλλοτε τα παραπάνω είναι ξεχωριστά και άλλοτε τα συναντούμε ενταγμένα σε κοινά συγκροτήματα.

Όσο αφορά τις λαϊκές κατοικίες της υπαίθρου έχουν κάποια χαρακτηριστικά που τα συναντούμε και στις επαύλεις. Για παράδειγμα η χρήση της καμάρας στο ισόγειο, το επίπεδο δώμα, τα επιμέρους λειτουργικά χαρακτηριστικά όπως πατητήρι, φούρνος, ελαιοτριβείο.⁴⁴

⁴⁴ (Βασιλειάδης, 1983), & (Μποζινέκη-Διδώνη, 1984).

Εικόνα 57. Ρυθμός απόστασης των ανοιγμάτων. Ο ρυθμός που εντοπίζεται μεταξύ ανοίγματος και πεσσού είναι περίπου ένα άνοιγμα προς τρία. Αριστερά: Villa Senekjana στα Ροδωπού. Δεξιά: Villa Trevisan. Κάτω: Villa Renier.

Στις αστικές κατοικίες⁴⁵ των πόλεων της Κρήτης, έχουμε κάποια στοιχεία και σχεδιαστικούς κανόνες που διατηρούνται και τους συναντάμε και στις αγροτικές επαύλεις. Να υπενθυμίσουμε πως οι παράμετροι σχεδιασμού των αστικών κατοικιών διαφέρουν λόγω του μικρού διαθέσιμου χώρου, χαμηλού αερισμού των χώρων και του πυκνού οικοδομικού ιστού. Η σημαντικότερη ομοιότητα που παρατηρούμε είναι η τήρηση συμμετρίας των ανοιγμάτων στη κύρια όψη προς το δρόμο. Τη συμμετρία στη τοποθέτηση των ανοιγμάτων, τη συναντάμε σε πολλές περιπτώσεις, σε όλη την επιφάνεια της όψης ή ακόμα και σε μέρος της.

Αναφορικά με τη τυπολογία με τα μέχρι τώρα στοιχεία υπάρχει ποικιλία τύπων και συνδυασμός διατάξεων⁴⁶.

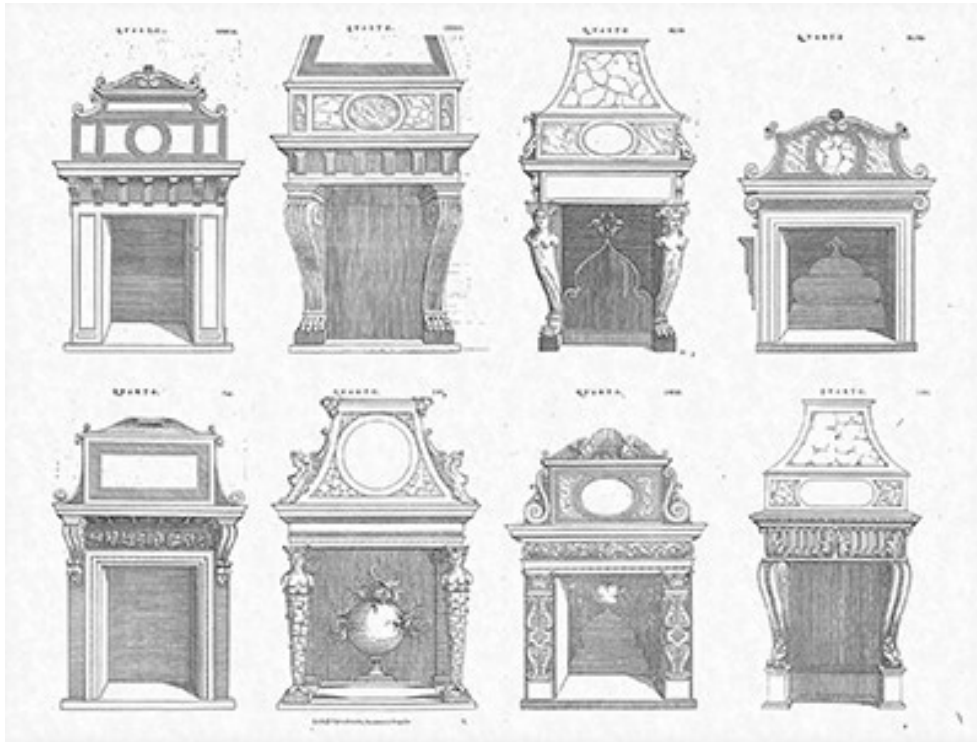
Μέχρι στιγμής αντιλαμβανόμαστε πως η εξέταση της τυπολογίας των επαύλεων των βενετών ευγενών στη Κρήτη, πρέπει να γίνει για ένα πολύ μεγαλύτερο δείγμα ώστε να εξαχθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα. Παρόλα ταύτα, το συμπέρασμα που φαίνεται πως ικανοποιεί τη διερεύνηση μας είναι πως δε μπορεί να συγκρίνεται η έπαυλη στις Καλάθενες με τις υπόλοιπες που αναφέρθηκαν καθότι παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με το έργο του Α. Palladio, Rotonda, στο Βένετο. Οι υπόλοιπες βασίζονται σε διαφορετικό πρότυπο τύπου.

⁴⁵ (Δημακόπουλος, Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (περ. 1538-1645), 1997), σ.

⁴⁶ Τύπος στενωμέτωσης κατοικίας, κατοικίας με στενή αυλή, κατοικίας με στοά κτλ.

iv. Εστίες.

Εξετάζοντας τη λίθινη εστία και σε σύγκριση με δύο παραδείγματα του Sebastiano Serlio, το φουρούσι που συγκρατεί το επιστήλιο-γείσο είναι μια απλουστευμένη εκδοχή μείξης στοιχείων που βλέπουμε το 17^ο αιώνα στην Ευρώπη. Η επίδραση⁴⁷ των σχεδίων του Palladio και του Serlio στη τέχνη είναι καθοριστική και σε μικρότερης κλίμακας στοιχεία, όπως η εστία που μελετούμε εδώ⁴⁸.

Εικόνα 58. Serlio Sebastiano. Εστίες. (Belloni, Francesca, 2017), σ.15.

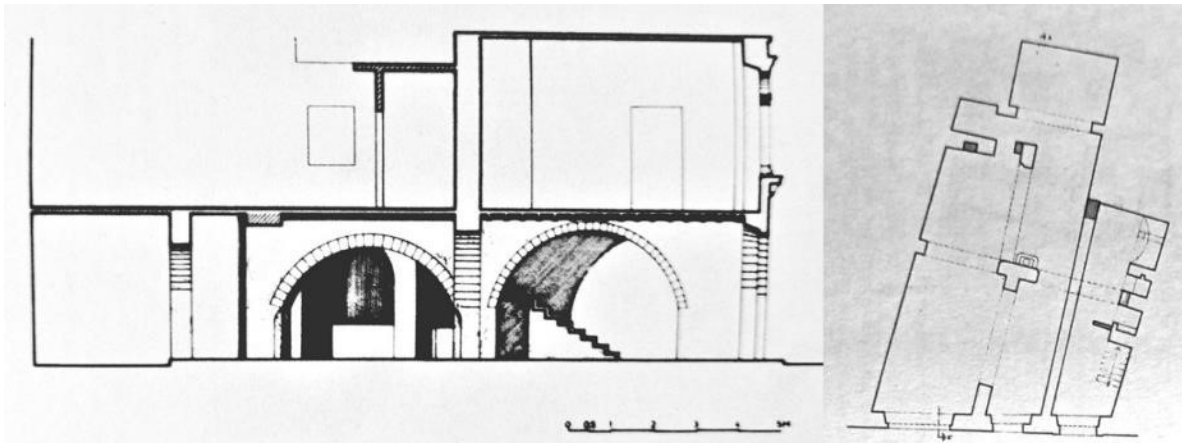
v. Τόξα και καμάρες στο ισόγειο.

Σκάλα και τόξο στην είσοδο. Από τα παραδείγματα που συναντούμε η σκάλα και ο εξώστης στην είσοδο είναι δυσανάλογα μεγάλο. Η υπόθεση που κάνουμε, έχοντας κατά νου και την άποψη του G. Gerola, αποτελεί κατασκευαστική φάση πέραν της αρχικής.

⁴⁷ (Δημακόπουλος, Ο SEBASTIANO SERLIO ΣΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ., 1972), σ.243.

⁴⁸ (Μποζινέκη-Διδώνη, 1984), σ241. Παρατηρούμε επίσης, σε σχέδιο αποτύπωσης αστικής κατοικίας, εικόνα 46 της πηγής, την ύπαρξη εστίας με φουρούσι και κεκλιμένη απόληξη.

Εικόνα 59. Διώροφη οικία, της τελευταίας περιόδου της Βενετοκρατίας, στο Ρέθυμνο. Παρατηρούμε στο ισόγειο την ύπαρξη τόξων και πεσσών, στους δύο άξονες, όπως και στη villa Renier. Πηγή: (Δημακόπουλος, Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (περ. 1538-1645), 1997), εικ. 26.

vi. Θύρωμα της έπαυλης.

Από παρατηρήσεις και βιβλιογραφική έρευνα προέκυψε ότι ο τύπος του θυρώματος της έπαυλης Renier (βλ. Εικόνα 12) αποτελεί μια σπάνια και ταυτόχρονα απλουστευμένη παραλλαγή στην οποία συνδυάζονται στέψη και βάση από δύο διαφορετικούς τύπους θυρωμάτων που τη συναντάμε ξεχωριστά πριν το 16^ο αιώνα, σπάνια όμως στη παρούσα μείξη.

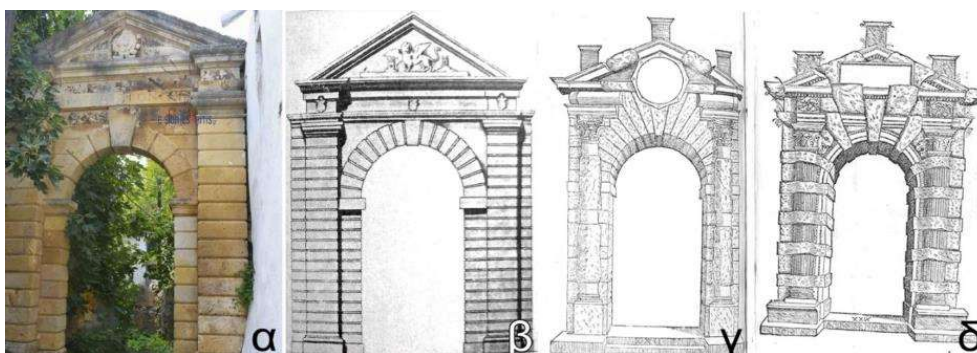
Ο πρώτος είναι ο εκλεπτυσμένος τύπος που αφορά στη προέλευση του αετώματος όπου συνδυαζόταν με υποκείμενους κίονες και τετράγωνο άνοιγμα ενώ ο δεύτερος ο «αγροτικός» με τοξωτό θύρωμα, πεσσούς ή κίονες με θριγκό-αττικό χωρίς αέτωμα. Οι εν λόγω δύο τύποι είναι θεωρητικά ρωμαϊκοί που αναβίωσαν στην Αναγέννηση και επανασυντέθηκαν δημιουργικά μέχρι τη περίοδο του Μανιερισμού και πολύ αργότερα του Εκλεκτικισμού.

Πρόκειται λοιπόν για δύο στοιχεία (αέτωμα με οικόσημο και αγροτικό τοξωτό άνοιγμα), με διαφορετικό επίπεδο εκλέπτυνσης όπου εικάζεται πως ο γλύπτης προκειμένου να τους συνταιριάξει τοποθέτησε μεταξύ τους ένα επίπεδο επιστύλιο σε μικρή υποχώρηση από την επιφάνειά τους. Πρώιμα παραδείγματα του μεικτού τύπου, με ορισμένες ομοιότητες συναντάμε σε εικονιζόμενα θυρώματα των βιβλίων του Sebastiano Serlio (1551) (βλ. Εικόνα 60) και σε λεπτομέρεια του μνημείου στο κέντρο του πίνακα του Paolo Veronese «Η οικογένεια του Δαρείου» (Βλ. Εικόνα 61).

Η παραπάνω εξέταση, σε συνδυασμό με τη μορφολογία του οικοσμήματος, μας οδηγεί έμμεσα στην εκτίμηση να τοποθετήσουμε χρονικά το θύρωμα και κατ'επέκταση τη πρώτη κατασκευαστική φάση της έπαυλης, στα μέσα του 17^{ου} αιώνα. Στο σημείο αυτό χρειάζεται να επισημάνουμε τη συμβολή του Onorio Belli λόγω της

σχέσης του με τον Palladio⁴⁹ από την Ιταλία και την Academia Olimpica της Vicenza. Εικάζεται λοιπόν πως έχοντας μεγάλο ενδιαφέρον για τις τέχνες, έλαβε υπόψη του τα σχέδια του Palladio. Ταυτόχρονα η ανασκαφική του δραστηριότητα και η ανακάλυψη αρχιτεκτονικών μελών επέκτεινε τη καλλιτεχνική του γνώση⁵⁰.

Γενικά η εξέλιξη των οικοσήμεων έτεινε από έναν απλό γεωμετρικό σχέδιο ασπίδας να εξελιχθεί σε περίτεχνες συνθέσεις με περγαμηνές, φυτά και άλλα διακοσμητικά στοιχεία⁵¹.

Εικόνα 60. (α): Θύρωμα της Villa Clodio στον οικισμό Πικρή, Ρεθύμνου. (β): Πύλη Guora στο Ρέθυμνο, 1566-1568. (γ,δ): Θυρώματα από το βιβλίο του Sebastiano Serlio 1551.

Εικόνα 61. Paolo Veronese (1565-1570). Η οικογένεια του Δαρείου μπροστά στον Μέγα Αλέξανδρο. Στο κέντρο του φόντου διακρίνεται περίοπτο μνημείο με συνδυασμό τοξωτού πλαισίου rustico με στέψη πυραμυδοειδούς αετώματος σε υποχώρηση. Πηγή εικόνας: (Rosand, 1997).

⁴⁹ (Φατούρου - Ησυχάκη, Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ, 1982), σ 135.

⁵⁰ (Φατούρου - Ησυχάκη, Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ, 1982), σ.136,

⁵¹ (Fox - Davies, 1909)

ΣΤ. Αρχιτεκτονική Πρόταση.

ΣΤ.1. Αξιολόγηση του συγκροτήματος.

Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν, εξετάστηκε η υφιστάμενη κατάσταση της έπαυλης και γενικά του συγκροτήματος, υπό το πρίσμα του τύπου, της γλυπτικής, της οικοδομικής εξέλιξης και του λειτουργικού προγράμματος. Τα χαρακτηριστικά του μετασχηματισμού και της εξέλιξης του συγκροτήματος καθόρισαν η γεωμετρία του αρχικού κτιρίου, τα οικονομικά και παραγωγικά δεδομένα του τόπου.

Είναι γεγονός, πως παρατηρώντας τα ιστορικά κτίρια που διασώζονται για αιώνες συνειδητοποιούμε πως δύο αντικειμενικοί λόγοι συντρέχουν σε αυτό. Αρχικά τα ποιοτικά υλικά με το συστηματικό τρόπο δομής τους και της καλής κατάστασης διατήρησης των κτιρίων. Οι δύο αυτοί παράγοντες που αφορούν στην ύλη και την κατοίκηση, προσδίδουν τελικά ανθεκτικότητα στη δομή και διάρκεια στο χρόνο.

Σχετικά με το δεύτερο παράγοντα, της συνεχούς συντήρησης, ανεξάρτητα του τρόπου και της μεθόδου, είναι το αποτέλεσμα της ανάγκης για χρήση των κτιριακών δομών. Παράλληλα συνυπάρχει η δυνατότητα που έχει ο τύπος του κτιρίου και το μέγεθος του πλεονάζοντος χώρου για προσαρμογή και μετασχηματισμό. Η πράξη έχει δείξει πως η προσθήκη νέων χώρων γίνεται σε επαφή ή και επικοινωνία με την αρχική δομή. Η διαδικασία προσθηκών συνεχίζεται μέχρι του σημείου του οποίου οι παρυφές του κτιριακού συσσωματώματος να μη μπορούν να υποδεχθούν περαιτέρω νέες βιώσιμες προσθήκες. Το σημείο κορεσμού της εξέλιξης παρατηρείται και στους εσωτερικούς χώρους των κτιρίων. Παρατηρείται λοιπόν διαίρεση του χώρου δηλαδή διαμερισματοποίηση, μέχρι το λειτουργικό πρόγραμμα να μπορεί να εξυπηρετεί τις νέες ανάγκες. Στη πάροδο του χρόνου δηλαδή, οι νέες χρήσεις, οι νέοι τρόποι ζωής, η αύξηση των μελών των ενοίκων και οι οικονομικές συνθήκες, ωθούν στην αναπροσαρμογή εσωτερικά και εξωτερικά του κελύφους αλλάζοντας τη γενική εικόνα του.

Από τη προ ηγηθείσα σύντομη ανάλυση βαίνουμε στο συμπέρασμα πως η εξυπηρέτηση των επιδιώξεων του ενοίκου, διαμέσου της ιστορικής δομής είναι το βασικό ζητούμενο και αφορά στη συνέχεια της παραγωγικής διαδικασίας ελαιόλαδου και της κατοίκησης. Η συνέχεια είναι εν τέλει είτε προϊόν εκμεταλλευτικής οπτικής της δομής⁵² είτε συμβολική με σκοπό την διατήρηση της ως φορέα συλλογικής μνήμης.

Η Villa Renier είναι ομολογουμένως αποτέλεσμα των παραπάνω παραγόντων της ανθεκτικότητας ύλης και ανάγκης για κατοίκηση που εξυπηρέτησαν τη συνέχεια των δραστηριοτήτων. Η πρόταση φιλοδοξεί να λάβει σοβαρά υπόψη της το τρόπο εξέλιξης του συγκροτήματος και την εικόνα του σημερινού αποτελέσματος. Αναγνωρίζουμε ως βασικό χαρακτηριστικό της ταυτότητας του συγκροτήματος τη

---

⁵² (Rapoport & Φιλιππίδης, 2010)

ζώσα κατάσταση του συγκροτήματος, με βασικό γνώρισμα την «οικογενειακή οικοτεχνία», δηλαδή τη κατοίκηση κοντά με το χώρο εργασίας και παραγωγής. Δε θα υπερβάλαμε λοιπόν λέγοντας πως η κύρια αιτία επιβίωσης του οικοδομήματος είναι η συνεχής σχέση του κτιρίου με την πρωτογενή παραγωγική διαδικασία που βασίζεται η οικονομία του τόπου. Να σημειώσουμε πως δε παραβλέπουμε τη διαπίστωση πως η χρήση αυξάνει τις πιθανότητες να σώζει τα κτίρια του παρελθόντος. Όμως ο τρόπος που διασώζονται μέχρι τις μέρες μας, χωρίς μάλιστα την ύπαρξη μιας ενδελεχούς επιστημονικής και τεχνικής προσέγγισης, είναι προφανώς πρόβλημα.

Δεύτερο χαρακτηριστικό είναι η πληθώρα υλικών και μεθόδων κατασκευής που κυμαίνεται από την επίσημη αρχιτεκτονική της βενετοκρατίας μέχρι και την οικοδομική προσέγγιση τύπου ad-hoc και bricolage. Αυτό το άκρως διακριτό χαρακτηριστικό, αποτελεί ταυτόχρονα την απόδειξη της «οικονομίας» της κατασκευής. Στα νεότερα χρόνια λοιπόν διακρίνεται η επαναχρησιμοποίηση πολλών τυποποιημένων βιομηχανικών υλικών, όπως τα κυματοειδή μεταλλικά φύλλα.

Εικόνα 62. Η μονάδα ζύμωσης τοποθετημένη ακριβώς στο κέντρο του καννάβου που σχηματίζουν οι λίθινες καμάρες (Λήψη: Γ Λιόφραγος). Είναι ευδιάκριτη η ασυμβατότητα του περιεχομένου με το κέλυφος και η προσπάθεια για να προσαρμοστεί η γραμμή παραγωγής στο τύπου του ισογείου.

ΣΤ.2. Σκοπός

Οι βασικές επιδιώξεις της αρχιτεκτονικής πρότασης είναι:

- Η ανάδειξη του όγκου κεντρικού κτιρίου της ενετικής έπαυλης και πιο συγκεκριμένα των κύριων χαρακτηριστικών της κύριας όψης της. Η ενέργεια αυτή θα ακολουθήσει τις αρχές των χαρτών (για παράδειγμα τη Χάρτα Βενετίας) περί επεμβάσεων σε ιστορικά κτίρια και περιβάλλοντα.
- Η αναδιάρθρωση των χρήσεων του ελαιουργείου. Σήμερα η γραμμή παραγωγής του έχει προσαρμοστεί στο χώρο του ισόγειου. Η χρήση μπορεί να είναι συμβατή με το παρελθόν, υποδηλώνοντας τη συνέχεια αλλά ο τύπος και τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού δε παρουσιάζει συμβατότητα με το χώρο.
- Η ενεργοποίηση των μη χρησιμοποιούμενων χώρων. Έχοντας κατά νου το ότι «όποιο κτίριο δε χρησιμοποιείται και εγκαταλείπεται βαθμιαία, τότε καταρρέει», το συγκρότημα της έπαυλης Renier αποδεικνύει πως η διαρκής χρήση του το διέσωσε μέχρι τις μέρες μας ενώ η εγκατάλειψη των βόρειων χώρων του ήδη εμφανίζει φθορές.
- Η συσχέτιση του συγκροτήματος με τη κοινότητα και του βασικού παραγωγικού της χαρακτήρα της. Το ελαιотριβείο δεν είναι το μοναδικό στη περιοχή, όμως λόγω του χαρακτήρα του κεντρικού κτιρίου, του διαθέσιμου χώρου του στο ισόγειο και του εξωτερικού χώρου διαμορφώνεται η δυνατότητα για φιλοξενία ομάδων επισκεπτών και διεξαγωγή γεγονότων.
- Ενίσχυση του μοντέλου συμβίωσης κατοικίας και εργασίας δηλαδή της οικοτεχνίας που υφίσταται αιώνες στην ύπαιθρο. Η ενέργεια αυτή περνά μέσα από την διατήρηση και ενίσχυσης τη κατοίκησης στο νέο λειτουργικό πρόγραμμα.

ΣΤ.3. Η πρόταση.

Από την ανάλυση των προηγούμενων ενοτήτων αναγνωρίζεται η ιστορική αξία του συγκροτήματος και η βαρύτητα του ως τοπόσημο του οικισμού. Η σκόπιμη αξία ανάμνησης και κατ επέκταση μνημείου, όπως ορίζει ο Alois Riegl⁵³, μπορούμε να τη διαπιστώσουμε από την ύπαρξη του επιμελημένου οικοσήμου και της διακόσμησης της εισόδου. Οι χειρισμοί αυτοί σίγουρα δεν ήταν τυχαίο και αφορούσαν στην υποδήλωση του κύρους της οικογένειας, της καταγωγής και της ιστορικής συνέχειας της.

---

⁵³ (Μαλλούχου - Tufano, 2006), σ. 50-57.

Από την άλλη, η ενδυνάμωση των σχέσεων έπαυλης – οικισμού και παραγωγής - φύσης, φαίνεται να αποτελεί μονόδρομο για τη συνθετική διαδικασία ώστε να επιτευχθεί η βιώσιμη συνέχεια του συγκροτήματος.

Η οργάνωση της πρότασης βασίζεται σε ανάλυση τριών πεδίων: της συνέχειας, του τύπου της σχέσης νέου-αρχαίου και της επανερμηνείας.

Εικόνα 63. Μεθοδολογικό σύστημα συνθετικής ανάλυσης και κριτικής σε τρία πεδία (Συνέχεια – Σχέση - Επανερμηνεία). Πηγή εικόνας: (Λιόφαγος, 2023), σ 58.

i. Πεδίο συνέχειας.

Συνέχεια λειτουργικού προγράμματος: Στην Εικόνα 65 έχει χαραχτεί το άτυπο όριο χρήσης χώρων μεταξύ των δύο οικογενειών (οικογένεια 1 βόρεια, οικογένεια 2 νότια). Σε αυτό το όριο δεν παρατηρούμε ανοίγματα που να υποδηλώνουν λειτουργική συσχέτιση των εσωτερικών χώρων που χρησιμοποιούν οι δύο οικογένειες. Οπότε η απόφαση που οριοθετεί την εξέλιξη του λειτουργικού προγράμματος στους εσωτερικούς χώρους περιορίζεται στο βόρειο τμήμα (οικογένεια 1).

Εν τω μεταξύ για να υποστηριχθεί ο στόχος που τέθηκε, για τη βιωσιμότητα του ιστορικού κτιρίου, αποφασίστηκε να πλαισιωθεί η παραγωγική διαδικασία με επιπλέον χρήσεις μόνιμης και προσωρινής κατοίκησης στη βόρεια πτέρυγα και το δώμα. Ταυτόχρονα η δυνατότητα επισκεψιμότητας με σκοπό την εκπαίδευση μπορεί να δώσει επιπλέον ζωή και αξία στη χρήση του συγκροτήματος και την απαραίτητη σύνδεση με τη κοινότητα. Στην Εικόνα 64 παρατίθεται το νέο λειτουργικό πρόγραμμα όπου φαίνεται η ανάπτυξη του λειτουργικού προγράμματος στην υφιστάμενη κατασκευή και τη νέα πτέρυγα του ελαιουργείου.

Αναλυτικότερα στη βόρεια πτέρυγα επιλέγεται αναδιαμόρφωση των χώρων ώστε να φιλοξενηθούν τα προσωρινά καταλύματα επισκεπτών δηλαδή φοιτητών, διδασκόντων, περιπατητών και επιστημόνων. Στο δώμα προτείνεται να επεκταθεί η

υφιστάμενη μικρή κατοικία ώστε να δύναται να φιλοξενήσει μόνιμα την οικογένεια απογόνων των ενοίκων.

Η επέκταση του ισόγειου χώρου στα ανατολικά και η μεταφορά του ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού του ελαιουργείου στη νέα πτέρυγα θεωρείται επιβεβλημένη στη παρούσα πρόταση. Εκτός του ότι εξασφαλίζει την σωστή και ασφαλή λειτουργία της παραγωγής, αποκαθιστά την συμβατότητα, η οποία είχε θιχτεί με τη συμβίωση μηχανημάτων στο ισόγειο, εν μέσω των λίθινων τοξοστοιχιών.

Στη νέα πρόταση η παραγωγική διαδικασία αποτελεί τον άξονα για την ιστορική και βιωματική σύνδεση του παρόντος με το παρελθόν. Λειτουργεί δηλαδή ως μία διαδρομή με κατεύθυνση από τη δύση προς την ανατολή, συνδέοντας έτσι το παλαιό τμήμα με το νεότερο. Συγκεκριμένα το ισόγειο που φιλοξενεί τη παραγωγική διαδικασία του ελαιόλαδου και των παραγωγών προϊόντων του, ανοίγει το ιστορικό κτίριο προς την κοινότητα.

Στη διαγώνιο του παραπάνω άξονα, οι νέες χρήσεις της παραγωγικής διαδικασίας διασταυρώνονται με το μονοπάτι που στην ουσία αποτελεί την ανάκτηση του αύλακα νερού από το λόφο προς το μύλο, με κατεύθυνση νότο -βορρά.

Εικόνα 64. Διάγραμμα νέων χρήσεων στη πρόταση επέκτασης του ισόγειου. Αριστερά η πράσινη περιοχή αφορά στο υφιστάμενο κέλυφος και η υπόλοιπη περιοχή στα δεξιά, το διάγραμμα της επέκτασης.

Όσον αφορά τις χρήσεις των κατοικιών, προτείνεται να διατηρηθούν και να ενισχυθούν. Ειδικά στο δώμα, η επέκταση της υφιστάμενης οικίας θα τη καταστήσει ικανή για τη μόνιμη κατοίκηση οικογένειας. Επίσης οι ανενεργοί χώροι της βόρειας πτέρυγας μπορούν να διαμορφωθούν έτσι ώστε να φιλοξενήσουν καταλύματα για επισκέπτες σχετικούς με εκπαιδευτικά προγράμματα.

Τυπολογική συνέχεια: Στο υφιστάμενο τμήμα του ισόγειου έχουμε τη λογική του ενιαίου χώρου με πεσσούς και τόξα. Η επέκταση του ελαιουργείου είναι ένας ενιαίος χώρος με υποστυλώματα και έχει το ίδιο βήμα καννάβου με το παλαιό ελαιουργείο. Η απόφαση αυτή βοηθά στην δημιουργία ενιαίου χώρου του παλαιού και του νέου τμήματος, στο χώρο του ισόγειου, με μικρή ανισοσταθμία μεταξύ τους.

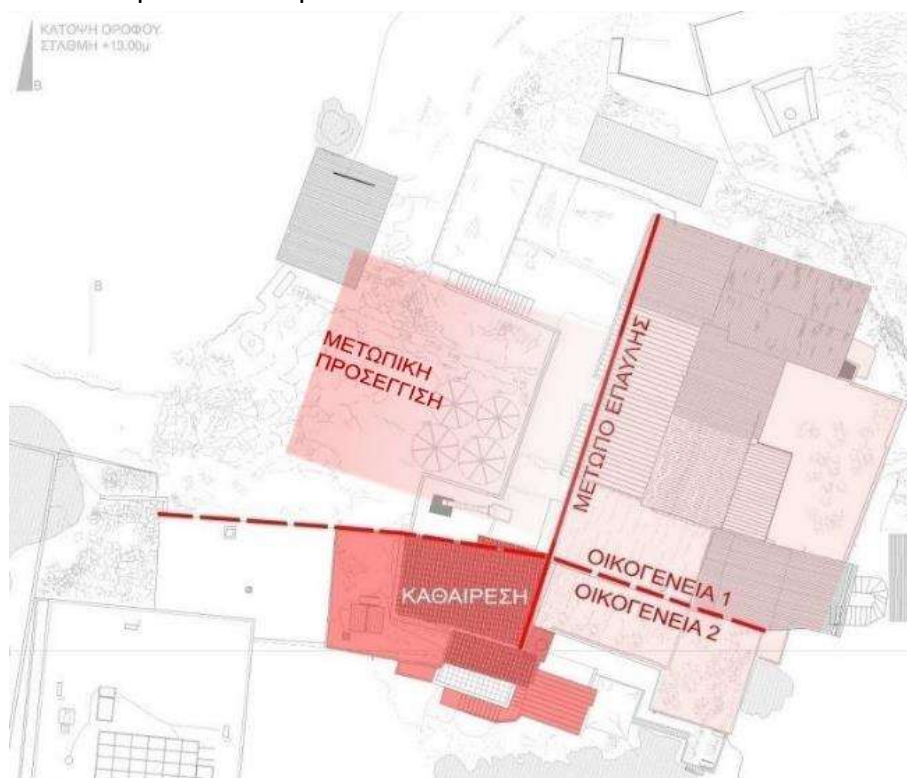

Ογκοπλαστική συνέχεια: Σκοπεύοντας στην ανάκτηση του μετώπου της έπαυλης, σε συνδυασμό με το όριο μεταξύ των οικογενειών, καθαιρούνται τοιχοποιίες και όγκοι στον όροφο της νότιας πλευράς.

Προτείνεται η καθαίρεση όγκων-τμημάτων κατοικίας στον όροφο της νότιας πτέρυγας, δηλαδή στεγάστρων, στηθαίων και λοιπών στοιχείων (βλ. Εικόνα 65), οι οποίες δεν έχουν συνοχή με το κεντρικό κτίριο τη έπαυλης. Έτσι ανασυγκροτείται η κύρια όψη συνολικά, αναδεικνύοντας τα συμμετρικά ανοίγματα και το θύρωμα. Κατά τη μετωπική προσέγγιση του συγκροτήματος από τους επισκέπτες, θα είναι περισσότερο αντιληπτή προς τον επισκέπτη η αίσθηση σταθερότητας, κύρους που απέπνεε άλλωστε αρχικά ο τύπος της βενετικής έπαυλης.

Σχετικά με τις νέες επεκτάσεις, συστατικό στοιχείο το οποίο υποδηλώνει τη συνέχεια σε σχέση με την υφιστάμενη ογκοπλασία είναι οι επικλινείς στέγες. Οι στέγες, στη πρόταση, καλύπτουν το νέο ελαιουργείο και το νέο τμήμα της κατοικίας στο δώμα. Η απόφαση αυτή θα αναλυθεί παρακάτω, στο πεδίο των επανερμηνειών και από την άποψη του υλικού κατασκευής.

Η κλίμακα της συνολικής ογκοπλασίας διατηρήθηκε στο υφιστάμενο κέλυφος, ενώ στη νέα πτέρυγα, προς τα ανατολικά, είναι χαμηλότερη και πιο διακριτική. Σκοπός είναι να μην υπερτερεί ούτε να διακρίνεται στη κύρια όψη το νέο τμήμα έναντι του παλαιότερου και ιστορικού.

Εικόνα 65. Κάτοψη στέγης αποτύπωση με το διάγραμμα ογκοπλαστικής προσέγγισης. Το μέτωπο - όψη της έπαυλης θα ανακτηθεί, καθαιρώντας όγκους από τον όροφο της νότιας πτέρυγας (ερυθρές περιοχές).

ii. Πεδίο σχέσης παλαιού - νέου.

Στο πεδίο αυτό αναλύεται, ο τρόπος που θα είναι σε επαφή το αρχαίο με το νέο, ο τρόπος μετάβασης από το ένα στο άλλο και η συμβίωσης τους.

Η νέα πτέρυγα εφάπτεται με το συγκρότημα στην ανατολική του πλευρά χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου ενδιάμεσου στοιχείου ή χώρου. Αυτή η απόφαση έχει σαν αποτέλεσμα την απευθείας σύνδεση του ισογείου με το νέο ελαιουργείο και τις παραγωγικές χρήσεις. Όπως ειπώθηκε παραπάνω, ο άξονας δύσης-ανατολής με αυτή την απόφαση, θα αποτελεί τον εσωτερικό σύνδεσμο του όλου συγκροτήματος, με τα χαρακτηριστικά που ήδη έχουν ειπωθεί.

Σήμερα, όπως έχει περιγραφεί στο κεφάλαιο της τεκμηρίωσης, στην υφιστάμενη κατάσταση του δώματος έχουμε ένα δίχωρο διαμέρισμα με εξωτερικά αποχωρητήρια και δύο κενούς και αναξιοποίητους χώρους. Τα υλικά δομής να ποικίλουν από κτιστούς επιχρισμένους τοίχους έως τη χρήση βιομηχανικών και ευτελών υλικών ως οικονομική λύση ανάγκης. Στη πρόταση και ενώ στο επίπεδο του ισογείου, δηλαδή της παραγωγής και της εκπαίδευσης, έχουμε τη συνέχεια μεταξύ νέου - παλιού, στο δώμα έχουμε επέκταση και επικάλυψη. Η λύση λοιπόν που προκρίνεται είναι η επέκταση και ενίσχυση της μόνιμης κατοικίας στο δώμα όπου προστίθενται υπνοδωμάτια, νέο λουτρό και καθημερινό δωμάτιο.

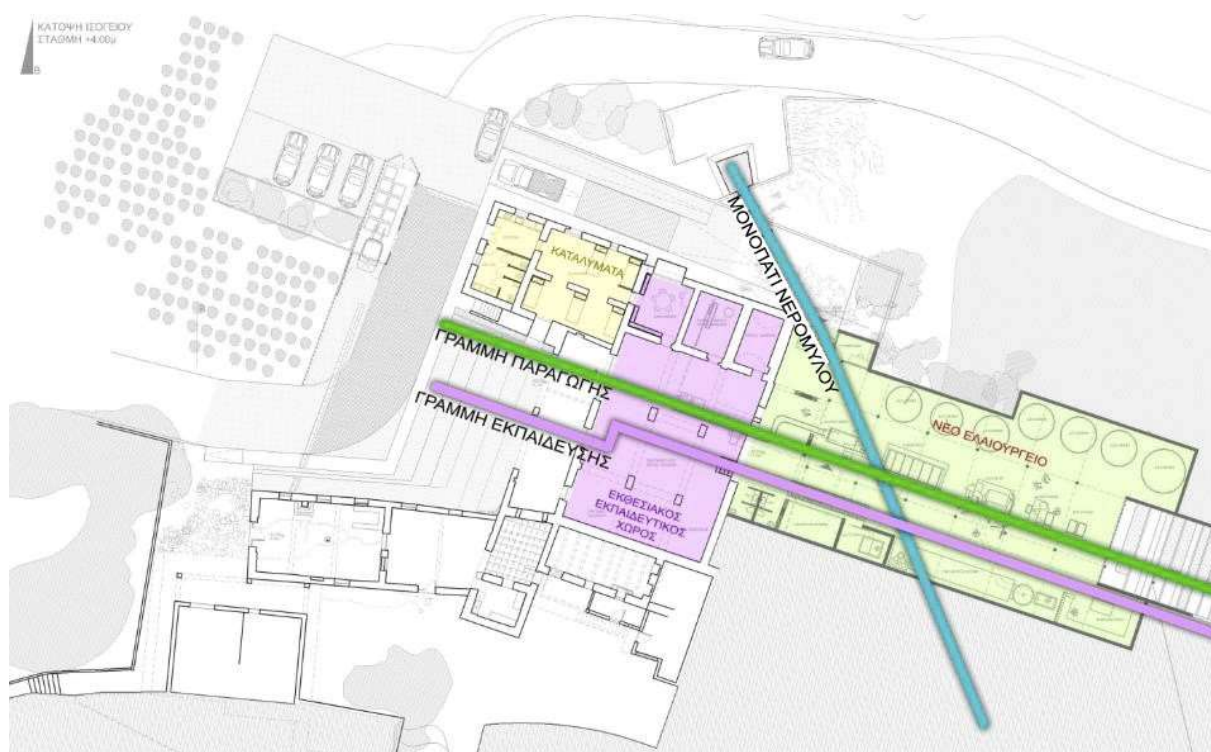
iii. Πεδίο επανερμηνειών.

Στο πεδίο των επανερμηνειών η οπτική στρέφεται προς τα δημιουργικά στοιχεία της σύνθεσης. Πιο συγκεκριμένα αφορά στην ερμηνεία του παρελθόντος, των στοιχείων του ιστορικού κτιρίου και την τοποθέτησή τους στο σήμερα. Μιλάμε λοιπόν για τα ποιοτικά στοιχεία της αρχιτεκτονικής επίλυσης και γραφής με το χειρισμό των υλικών και των μορφών.

Η στέγαση με επικλινείς στέγες, στην υφιστάμενη κατάσταση είναι η κύρια λύση επικάλυψης σε όλο το συγκρότημα. Όπως φαίνεται, από τις λήψεις του ιπτάμενου μη επανδρωμένου μέσου, η συνολική εικόνα είναι αρκετά άτακτη, με ευρεία χρήση επιφανειών κυματοειδούς λαμαρίνας, διαφόρων τύπων και κλίσεων αλλά και άλλων οικοδομικών υλικών σε δεύτερη χρήση. Η στέγαση με κυματοειδή μεταλλικά φύλλα, είναι μια οικονομική λύση, με συγκεκριμένες προδιαγραφές, τυποποιημένα μεγέθη και εύκολη επιδιόρθωση των βλαβών.

Η επιλογή του τυποποιημένου βιομηχανικού υλικού είναι ένα στοιχείο της ταυτότητας του τρόπου που χρησιμοποιούνται τα υλικά την ύπαιθρο. Στην αρχιτεκτονική πρόταση η κάλυψη των νέων τμημάτων του ελαιουργείου και της κατοικίας στο δώμα, καλύπτονται από τεχνητά οξειδωμένη επιφάνεια. Η τελική εικόνα είναι μια αναφορά στην υφιστάμενη κατάσταση, με τη τελική απόχρωση των επιφανειών έχουν πιο γήινους τόνους κοντά σε αυτούς του φυσικού περιβάλλοντος. Για να υπάρξει καλύτερη σύνδεση και αρμονία των στεγών με το φυσικό περιβάλλον, μιας και ολόκληρο το συγκρότημα είναι μια νησίδα εντός αυτού, τα χαμηλότερα τμήματα των στεγών φέρουν εκτατική φύτευση από τοπικά είδη.

Στο πλαίσιο της επαναχρησιμοποίησης των υλικών, εντάσσεται και η επεξεργασία των προϊόντων της γραμμής παραγωγής. Για παράδειγμα τα φύλλα, ο πυρήνας της ελιάς και τα έλαια, μπορούν να μετατραπούν αντίστοιχα σε ελαφροβαρή μπλοκ⁵⁴, με αποδεδειγμένες θερμομονωτικές αποδόσεις, καύσιμο και οικιακά προϊόντα. Έτσι η ερμηνεία της κυκλικής οικονομίας και ο οικολογικός προσανατολισμός γίνεται μέρος της αρχιτεκτονικής λύσης. Συγκεκριμένα τα φύλλα που διαχωρίζονται από το καρπό, στο αρχικό στάδιο της γραμμής παραγωγής, με τη κατάλληλη επεξεργασία μετατρέπονται σε οικοδομικό υλικό, που χρησιμοποιείται στη δόμηση της κατοικίας του ορόφου και σε τμήματα του ελαιουργείου.

Εικόνα 66. Διάγραμμα κεντρικής ιδέας της πρότασης.

ΣΤ.4. Δομική αποκατάσταση και επεμβάσεις συντήρησης.

ι. Γενικά.

Η κατάσταση διατήρησης του συγκροτήματος κρίνεται καλή στη συνολική της εικόνα. Αυτό οφείλεται όπως έχουμε πει στη συνεχή χρήση των χώρων του κτιριακού συγκροτήματος με αποτέλεσμα τη συνεχή συντήρηση. Οι περισσότερες επεμβάσεις δεν είναι συμβατές με τον αρχικό τρόπο δόμησης αλλά με κατεύθυνση την

⁵⁴ (Ferrandez-Garcia, Ferrandez-Garcia, Garcia Ortuño, Mata-Cabrera, & Ferrandez-Villena, 2021) & (San Vicente-Navarro, Mendivil-Giro, Los Santos-Ortega, Fraile-García, & Ferreiro-Cabello, 2023) & (Maravelaki, Kapetanaki, & Oiry, 2023).

λειτουργικότητα, την ανθεκτικότητα και την ακαμψία του φορέα. Στη μεγαλύτερη έκταση του το συγκρότημα είναι κατασκευασμένο με φέρουσα λιθοδομή που σταδιακά επισκευαζόταν επίχρισμα τσιμεντιτικών προσμίξεων και οπτόπλινθους. Οι καλύψεις και τα πατώματα αντικαταστάθηκαν βαθμιαία από πλάκες οπλισμένου σκυροδέματος. Από οπλισμένο σκυρόδεμα είναι κατασκευασμένα τα πλαίσια των μεταγενέστερων ανοιγμάτων στη βόρεια όψη αλλά και οι νέες επεκτάσεις στην ανατολική πλευρά.

Σε κάποιες περιοχές βέβαια η κατάσταση είναι κρίσιμη όπως στο παρακείμενο κτίριο του μύλου και στη βόρεια όψη του συγκροτήματος. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω παρατηρούμε πως οι εγκαταλελειμμένοι χώροι παρουσιάζουν τις περισσότερες βλάβες και φθορές καθώς δε συντηρούνται και προσβάλλονται από την χρόνια έκθεση στις καιρικές συνθήκες.

Εικόνα 67. Ρωγμές στο ανώφλι θύρας ισογείου. Λήψη: Γ. Λιόφαγος.

Εικόνα 68. Ρωγμές στο ανώφλι θύρας ισογείου. Λήψη Γ. Λιόφαγος.

Εικόνα 69. Αστοχία σε μονολιθικό ανώφλι ανοίγματος της βόρειας όψης. Λήψη Γ. Λιόφαγος.

Εικόνα 70. Αστοχία σε μονολιθικό ανώφλι ανοίγματος της δυτικής - κύριας όψης. Λήψη Γ. Λιόφαγος.

ii. Μηχανισμοί βλαβών και φθορές.

Οι μηχανισμοί βλαβών αφορούν στις αιτίες που έχουν προκαλέσει τις δομικές βλάβες και συνεχίζουν να δρουν μέχρι να περιέλθει η κατασκευή σε ένα βαθμό παροδικής ή μόνιμης ισορροπίας.

Για το εν λόγω παράδειγμα και την ασφαλή εξαγωγή συμπερασμάτων προτείνεται η παρακάτω μέθοδος προσέγγισης:

1. Αρχαιολογική τεκμηρίωση ύστερα από καθαιρέσεις και αποκάλυψη επιφανειών από τα σαθρά επιχρίσματα. Η έμφαση δίδεται στις περιοχές που έχουν υποστεί βλάβες.

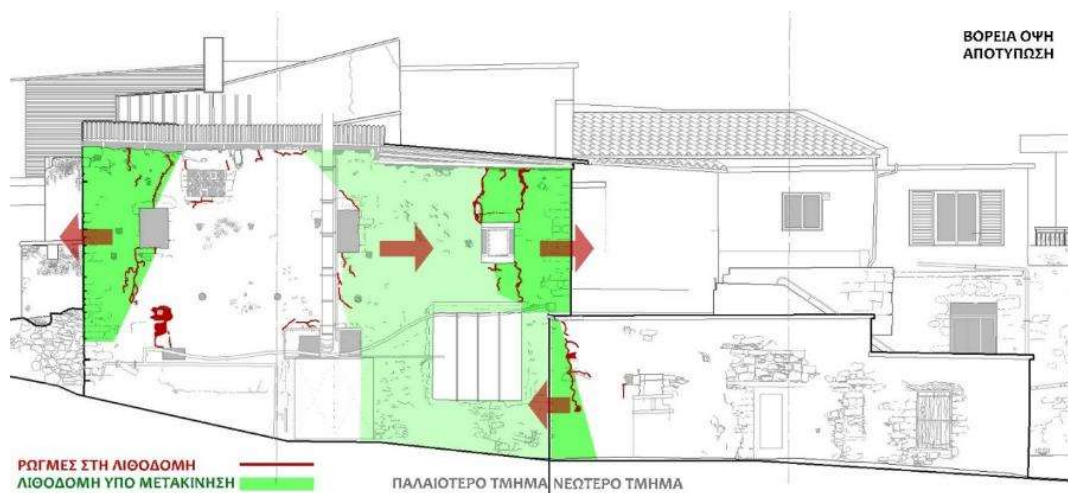
2. Ο οπτικός εντοπισμός των περιοχών που φέρουν βλάβες με αποτύπωσή και κατηγοριοποίηση τους συνολικά ως το πρώτο βήμα για τη σωστή διαχείριση της πληροφορίας.
3. Σε δεύτερη φάση ακολουθεί η εύρεση μετρικών δεδομένων, για τον τρόπο δράσης των μηχανισμών που εξελίσσονται. Σκόπιμη λοιπόν είναι η τοποθέτηση αισθητήρων τύπου SYSCOM για την εύρεση των ιδιοσυχνοτήτων, της ταλάντωσης και των δυναμικών χαρακτηριστικών του φορέα (Operational modal analysis, OMA)⁵⁵. Επίσης απαραίτητη είναι ο υπολογισμός του μέτρου ελαστικότητας της λιθοδομής (e) με τη μέθοδο της μηχανικής ανάκρουσης⁵⁶. Όλες οι παραπάνω μέθοδοι δεν είναι καταστρεπτικές προς το αυθεντικό υλικό δόμησης.
4. Δημιουργία ενός τρισδιάστατου ψηφιακού μοντέλου προσομοίωσης και εφαρμογή επ' αυτού του μοντέλου της μεθόδου των πεπερασμένων στοιχείων (Finite Elements). Έτσι θα έχουμε μια ασφαλή προσέγγιση, εντοπισμό των ευάλωτων περιοχών και αναγνώριση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της κατασκευής.
5. Σχεδιασμός των λύσεων στήριξης και αποκατάστασης, οδηγούμενοι από τα προηγούμενα βήματα, με ανατροφοδότηση του μοντέλου. Στόχος οι τελικές τιμές των παραγόντων της ανάλυσης βρεθούν στα πλαίσια που ορίζουν οι κανονισμοί ασφαλείας.
6. Τέλος ύστερα από τη τελική έγκριση της μελέτης από το αρχαιολογικό συμβούλιο, εφαρμόζεται η εγκεκριμένη μελέτη από εξειδικευμένα συνεργεία.

Στο συγκρότημα έως σήμερα δεν έχει λάβει χώρα αρχαιολογική τεκμηρίωση και αποκάλυψη επιφανειών κάτω από τα επιχρίσματα. Έτσι δεν είναι δυνατόν να δούμε τη λιθοδομή και τη κατάστασή διατήρησης της. Άλλωστε και κατά τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας δεν έχει πραγματοποιηθεί ουδεμία εργασία αυτού του τύπου. Στη περίπτωση μας η βόρεια όψη είναι η μοναδική που φέρει εμφανείς βλάβες και μεταγενέστερες επεμβάσεις, οι οποίες μας βοήθησαν να διαπιστώσουμε και ορισμένες επεμβάσεις και τις οικοδομικές φάσεις. Μας δίνεται λοιπόν η δυνατότητα για μία μακροσκοπική διερεύνηση και υπόθεση του μηχανισμού βλαβών μέσω της παρατήρησης των ρωγμών της βόρειας όψης.

---

⁵⁵ (Stavroulaki, Liofagos, & Darmarakis, 2024), σ. 8-9.

⁵⁶

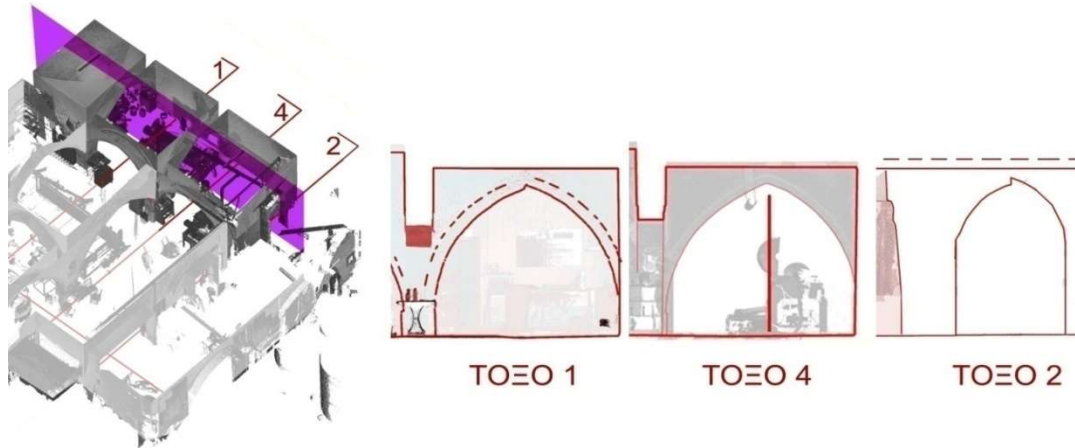
Εικόνα 71. Αποτύπωση βόρειας όψης. Επισημαίνονται με ερυθρό χρώμα οι ρωγμές και με πράσινο οι λιθοδομές υπό διαφορική μετακίνηση. Το σχέδιο αφορά ένα πιθανό σενάριο εξήγησης του μηχανισμού βλαβών, (Σχεδιασμός: Γ. Λιόφαγος).

Ένα ακόμα παράδειγμα βλαβών αφορά στο πρόσκτισμα του όμορου μύλου. Οι βροχοπτώσεις του 2019 (βλ. Εικόνα 72), είχαν σαν αποτέλεσμα τη κατακρήμνιση της κοίτης του ποταμού και την εκτεταμένη διάβρωση των γαιών μέχρι τη τοιχοποιία νερόμυλου. Από τις φωτογραφικές λήψεις και το βιντεοληπτικό υλικό, συμπεραίνουμε πως είναι πιθανόν να κατέρρευσε εκείνη τη περίοδο η δυτική τοιχοποιία του κτίσματος. Παρότι έχει διευθετηθεί η κοίτη του ποταμού με επιχώσεις, αποτελεί άμεση απειλή για τον λιθόκτιστο μύλο του 18^{ου} αιώνα το επόμενο ισχυρό φυσικό φαινόμενο.

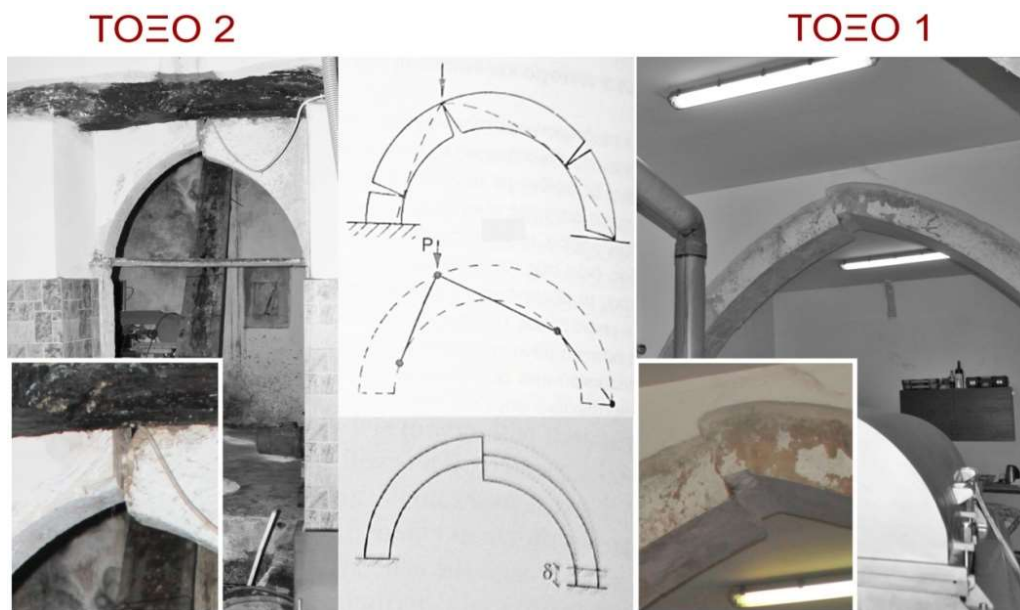

Εικόνα 72. Φωτογραφικό υλικό από την κατακρήμνιση της κοίτης του παρακείμενου ποταμού, λόγω των καταστροφικών βροχοπτώσεων του Φεβρουαρίου 2019. Άνω: λήψεις του μύλου, μια εβδομάδα πριν τις βροχοπτώσεις (πηγή: Bing Maps, 21-02-2024) και σήμερα (Λήψη: Γ. Λιόφαγος, 31-10-2023). Κάτω: εναέρια λήψη από τοπικό τηλεοπτικό δίκτυο (Πηγή: NEA τηλεόραση Κρήτης-YouTube), των εργασιών αποκατάστασης της κοίτης του ποταμού. Διακρίνεται η κατάρρευση λιθοδομής του προσκτίσματος του μύλου.

Μια άλλη χαρακτηριστική βλάβη παρατηρείται στο ισόγειο και πιο χαρακτηριστικά στα λίθινα τόξα. Σε αυτό το σημείο έχουμε μετακίνηση των λίθων από τον κατακόρυφο άξονα συμμετρίας με αποτέλεσμα τη παραμόρφωσή του τόξου.

Εικόνα 73. Κάθετο επίπεδο συμμετρίας στο νότιο κλίτος (βλ αριστερά στο νέφος σημείων).
Λεπτομέρειες των παραμορφώσεων των τριών τόξων
με το μηχανισμό βλάβης, Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.

Εικόνα 74. Βλάβες στα λίθινα τόξα του ισόγειου και ο μηχανισμός επίδρασης (Καραντώνη, 2012),
σ.364 και (Roca, Lourenco, & Gaetani, 2020), σ 264. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.

iii. Προτάσεις επέμβασης.

Οι προτάσεις επέμβασης για τη δομική αποκατάσταση και την ανάδειξη του συγκροτήματος που προτείνονται είναι συμβατές με το τρόπο δομής⁵⁷ του ιστορικού υφιστάμενου κτιρίου. Η διεξαγωγή των μελετών αποκατάστασης είναι αποτέλεσμα διεπιστημονικής συνεργασίας πολλών πεδίων⁵⁸. Επομένως προτείνονται τα εξής:

1. Καθαρισμοί επιφανειών γείσων στα υπέρθυρα, στα μέλη των δύο λίθινων εστιών, από τις βιολογικές επικαθίσεις και από τις πολλαπλές χρώσεις ασβέστη.
2. Εφαρμογή σταθεροποιητή λίθων στις επιφάνειες των κιλλιβάντων, στο κεντρικό θύρωμα, το αέτωμα και το οικόσημο του. Η επέμβαση αυτή θα προστατεύσει το διάκοσμο και τα λίθινα μέλη από τις καιρικές συνθήκες και τις επιπτώσεις του κύκλου του νερού στο πορώδες του υλικού.
3. Αρμολόγημα των λιθοδομών και των κενών μεταξύ των λίθων που είναι εμφανείς και έχουν υποστεί φθορές, αφού πρώτα καθαριστούν και οι επιφάνειες τους από τις βιολογικές επικαθίσεις.
4. Εφαρμογή λιθοσυρραφών.⁵⁹ στη βόρεια όψη για την άρση της διαπλάτυνσης των ρωγμών. Επίσης προτείνεται η χρήση διάτονων λίθων για τη σύνδεση των παρειών της λιθοδομής (εσωτερικής με εξωτερική). Σκόπιμη είναι η διάκριση των νέων λίθινων μελών από τα υφιστάμενα⁶⁰ διατηρώντας τις καθαρές νεόκοπες επιφάνειες τους και αποφεύγοντας παλαιώσεις. Στη τελική εικόνα της λιθοδομής οφείλεται να φαίνονται οι επεμβάσεις και οι κατασκευαστικές φάσεις.
5. Αδιατάρακτη κοπή στοιχείων από οπλισμένο σκυρόδεμα και αντικατάσταση τους από διπλά λίθινα από εντόπια λαξευμένη πέτρα. Ταυτόχρονα προτείνεται η πλήρωση των μεγάλων και νεότερων διανοίξεων της λιθοδομής, της βόρειας όψης.
6. Ενίσχυση της διαφραγματικής λειτουργίας στη τοιχοποιία της βόρειας πτέρυγας, η οποία έχει και τις περισσότερες εμφανείς βλάβες. Η στέγη που υφίσταται είναι μια μεταγενέστερη λύση έκτακτης ανάγκης από κυματοειδές μεταλλικό φύλλο. Προτείνεται λοιπόν η κατασκευή «κρυφής» ζώνης από οπλισμένο σκυρόδεμα, με επένδυση από λίθους στις δύο παρειές της.
7. Εφαρμογή μεταλλικών συνδέσμων στα λίθινα ανώφλια ή αντικατάσταση τμημάτων τους. Προτεραιότητα δίδεται την χρήση του αυθεντικού υλικού. Εάν το αυθεντικό υλικό έχει μειωμένες μηχανικές ιδιότητες, τότε τοποθετείται τμήμα από όμοιο υλικό και γεωμετρία με

⁵⁷ Βλ. Άρθρο 10, Χάρτα Βενετίας, 1964.

⁵⁸ Βλ. Άρθρο 9, Χάρτα Βενετίας, 1964.

⁵⁹ (Καραντώνη, 2012), σ. 450-452.

⁶⁰ Βλ. Άρθρο 12 Χάρτα Βενετίας, 1964.

το αυθεντικό. Με αυτό το τρόπο προκρίνεται και η διάκριση των νεότερων υλικών δηλαδή της στερεωτικής επέμβασης σε σχέση με τα παλαιότερα⁶¹.

8. Αναδιάταξη λίθων σε λιθοδόμητα τόξα του ισογείου, στο νότιο κλίτος.
9. Καθαιρέσεις φορέα από οπλισμένο σκυρόδεμα στην όψη (Δυτική) της έπαυλης.
10. Αποστραγγίσεις στη βόρεια όψη
11. Ενισχυτική θεμελίωση του νερόμυλου μύλου και προσκτίσματος στη βόρεια πλευρά τους προς τη κοίτη του ποταμού.
12. Εφαρμογή λεπτών έγχρωμων ασβεστιτικών επιχρισμάτων στη βόρεια όψη για να διατηρηθεί το ανάγλυφο της λιθοδομής.
13. Εφαρμογή ασβεστιτικών επιχρισμάτων με ενσωμάτωση αντιρηγματικών συνθετικών πλεγμάτων στις κρίσιμες περιοχές.

Επίλογος

Είναι βέβαιο πως από τη εξέταση ενός μικρού δείγματος επαύλεων της κρητικής υπαίθρου δε μπορούμε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα για τη τυπολογική εξέλιξη του συνόλου που διασώζονται στο νησί. Ωστόσο η διερεύνηση της έπαυλης Renier και η σύγκριση με άλλες, μας βοηθά να ιχνηλατήσουμε χαρακτηριστικά που καθιστούν σημαντικά τα κτίρια αυτής της χρήσης. Είναι βέβαιο πως, η σχέση των επαύλεων με την υπαίθρο είναι άρρηκτη. Θα μπορούσαν κατά ένα τρόπο να είναι το κτιριακό σύμβολο που αντανακλά την οικονομική και κοινωνική δομή της κοινωνίας της υπαίθρου, για πολλούς αιώνες, πριν τον 20^ο αιώνα, την ένωση με την Ελλάδα και την ανταλλαγή των πληθυσμών.

Ερευνητικά ερωτήματα μπορούν να προκύπτουν για μελλοντικές έρευνες είναι αρκετά και ενδιαφέροντα. Μερικά από αυτά είναι: η εύρεση της τυπολογικής σχέσης και οι επιρροές από τη λαϊκή αρχιτεκτονική, η διερεύνηση του έξωθεν προτύπου και όπως και η προσαρμογή του στις τοπικές συνθήκες. Σίγουρα πάντως χρήσιμη θα ήταν η ομαδοποίηση κτιρίων, βάσει χαρακτηριστικών, σε επίπεδο νησιού ανεξάρτητα από τις διοικητικές ενότητες ώστε να βρεθούν τυχόν τοπικές ιδιαιτερότητες.

Κατά τη διεξαγωγή της μεταπτυχιακής διατριβής επιβεβαιώθηκε η ικανότητα προσαρμογής των επαύλεων διαμέσου των οικοδομικών φάσεων εξέλιξης. Αυτό το γεγονός, πέραν του ότι δείχνει το χαρακτηριστικό της εφευρετικότητας των κατοίκων της υπαίθρου, φανερώνει ταυτόχρονα και την ανθεκτικότητα των τύπων του παρελθόντος όπως τα καμαρόσπιτα, τις συμμετρικές κατόψεις, θολοδόμητοι χώροι

---

⁶¹ Βλέπε Χάρτα Βενετίας 1964, άρθρο 12 .

και τη δυνατότητα συμβίωσής τους σε ένα σύνολο. Επίσης παρατηρούμε τη μείξη διάφορων τεχνικών, νέων τύπων και υλικών δομής από διαφορετικές εποχές όπως το οπλισμένο σκυρόδεμα, ως μοντέρνο υλικό κατασκευής σε συνδυασμό με τη φέρουσα τοιχοποιία με ξύλινα στοιχεία, λαξευμένους και αργούς λίθους. Τελικά η συμβίωση που εξετάσαμε, μαζί με την αντοχή στο χρόνο είναι που καθιστά το κτίριο φορέα αρχιτεκτονικής μνήμης και οικιστικό συντελεστή όπως μας εξηγεί ο Aldo Rossi μνημονεύοντας τον Camillo Sitte και τον Maurice Halbwachs στην *ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ*.

Εν κατακλείδι πέραν της προσέγγισης του απλού κατοίκου της υπαίθρου και του ανώνυμου οικοδόμου, υπάρχει και η οπτική του αρχιτέκτονα που έχει τη θεωρητική κατάρτιση και την κατανόηση των ιστορικών στοιχείων. Στη διάρκεια της διεξαγωγής της παρούσας διατριβής επιβεβαιωνόταν η ικανότητα προσαρμογής του συγκεκριμένου κτιρίου σε νέες ανάγκες και προκλήσεις. Στην πραγματικότητα διαρθρώθηκε μια μεθοδολογία προσέγγισης και η νέα αρχιτεκτονική πρόταση που έχει σαν στόχο την ενίσχυση της κατοίκησης και της παραγωγικής διαδικασίας. Η πρόταση εμπεριέχει εύρος επεμβάσεων που άλλοτε αφορούν στη καθαίρεση και τη προσθήκη μέχρι και τη μη επέμβαση στις κατοικίες των ενοίκων. Η συγκεκριμένη πρόταση αποτελεί από μόνη της ένα επαρκές επιχείρημα και μπορεί να τη καταστήσει ένα παράδειγμα μελέτης (case study) για πανόμοιες περιπτώσεις. Καταδεικνύεται λοιπόν διαμέσου της πρότασης, η ανθεκτικότητα στις αρχιτεκτονικές διαδικασίες του παρόντος αλλά και του μέλλοντος τις οποίες μπορεί να υποδεχτεί η έπαυλη Renier και ολόκληρο το συγκρότημα πέριξ αυτής. Με γνώμονα τη προσέγγιση μας, συνεχίζεται η «παράδοση» της επανάληψης του κτιρίου, στο οποίο προστίθεται εκτός από την ιστορική υπεραξία, αξία στη χρήση του και κατ'επέκταση συνέχιση της ζωής στη γειτονιά - κύτταρο του οικισμού των παλαιών Ρουμάτων.

Βιβλιογραφία

- Fox - Davies, A. (1909). *A COMPLETE GUIDE TO HERALDRY*. Endimburg, England: Graham Johnston. Ανάκτηση από <https://www.gutenberg.org/files/41617/41617-h/41617-h.htm>
- 7η ΥΠΕ Κρήτης-Διοίκηση 7ης ΥΠΕ Κρήτης. (χ.χ.). Ανάκτηση από [hc-crete.gr:](https://www.hc-crete.gr/) <https://www.hc-crete.gr/>
- Ashurst, J., & Ashurst, N. (2001). *PRACTICAL BUILDING CONSERVATION* (6η εκδ., Τόμ. Ι). Aldershot, England: Ashgate.
- Belloni, Francesca. (2017, January-March). I CAMINI DI SERLIO E LE FINESTRE DI KOOLHAAS.COMPOSIZIONE E NON-COMPOSIZIONE. *FAmagazine*(39), σσ. 14-24. Ανάκτηση από DOI: 10.12838/issn.20390491/n39.2017/1
- Bernardotto-Ethridge, M. (2015, September 20). *Manuela Bernardotto*. Ανάκτηση October 2024, από <https://mbernardottoethridge.wordpress.com/preservation-project-villa-arnaldi/>: <https://mbernardottoethridge.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/03/preservation-project.pdf>
- Biermann, V. e. (2005). *APXITEKTONIKH ΘΕΩΡΙΑ. ΑΠΟΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ*. (Π. Μαρτινίδης, Μεταφρ.) Ιταλία: Taschen.
- Böhler, W. (2005). Comparison of 3D scanning and other 3D measurement techniques. *International Workshop on Recording, Modeling and Visualization of Cultural*, (σσ. 89-99). Centro Stefano Franscini, Monte Verità, Ascona, Switzerland.
- Dalegre, J. (2019). *VENISE EN CRETE*. Paris: Inalco Presses.
- ellinismos.gr* - Κόμβος διασύνδεσης του Ελληνισμού. (2021, Μάιος 16). Ανάκτηση Φεβρουάριος 24, 2023, από [ellinismos.gr:](https://ellinismos.gr/) <https://ellinismos.gr/>
- Ferrandez-Garcia, A., Ferrandez-Garcia, M. T., Garcia Ortuño, T., Mata-Cabrera, F. M.-C., & Ferrandez-Villena, M. (2021, December 22). *ANALYSIS OF THE MANUFACTURING VARIABLES OF BINDERLESS PANELS MADE OF LEAVES OF*

- OLIVE TREE (OLEA EUROPAEA L.) PRUNING WASTE*. Ανάκτηση 10 27, 2024, από MDPI-Agronomy: <https://doi.org/10.3390/agronomy12010093>
- Georgopoulou, M. (2012, January 12). Vernacular Architecture in Venetian Crete: Urban and Rural Practices. *Medieval Encounters*(18), σσ. 447-480.
- Gerola, G. (1917). *Monumenti Veneti nell' isola di Creta* (Τόμ. III). Βενετία, Ιταλία.
- Gerola, G. (1932-1940). *Monumenti Veneti nell' isola di Creta* (Τόμ. IV). Venezia, Italia.
- Lainaki, N. (2019, September). *KISSAMOS' WATERMILLS, GENERATION INFORMATION, POTAMIDA'S WATERMILL, KERA'S WATERMILL*. Ανάκτηση 2023, από Academia: https://www.academia.edu/42747004/Crete_Kissamos_watermills_draft_version
- Maglio, E. (2022, January 7). *HAL open science*. Ανάκτηση 2023, από HAL: <https://hal.science/hal-03517085>
- Maravelaki, P., Kapetanaki, C., & Oiry, C. (2023, June 12). AN INSULATION PANEL MADE FROM LOCAL PLANT - BASED LIGHTWEIGHT CONCRETE. Στο J. Benítez-Andrades, P. García-Llamas, A. Taboada, L. Estévez-Mauriz, & R. Baelo (Επιμ.), *Global Challenges for a Sustainable Society . EURECA-PRO 2022. Springer Proceedings in Earth and Environmental Sciences*. Cham: Springer.
- Oiry, C. (Επιμ.). (2022, Δεκέμβριος 12). CRETABLOCK: BIO-BASED LOCAL AND ECOLOGICAL CONSTRUCTION MATERIAL. Χανιά, Κρήτη, Ελλάς: Πολυτεχνείο Κρήτης - MaCHMoB Lab. Ανάκτηση από <https://www.chenveng.tuc.gr/en/news/events/item/open-research-lecture-claire-oiry-cretablock-bio-based-local-and-ecological-construction-material-09-12-2022-1700-hall-k2a1>
- Palladio, A. (1997). *THE FOUR BOOKS ON ARCHITECTURE*. (R. Schofield, & R. Tavernor, Μεταφρ.) Cambridge, Mass: MIT Press.
- Rapoport, A., & Φιλιππίδης, Δ. (2010). *ΑΝΩΝΥΜΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ*. (Γ. Διαμάντης, Δ. Κομίνη, Επιμ., & Δ. Φιλιππίδης, Μεταφρ.) Αθήνα, Ελλάς: Μέλισσα.
- Roca, P., Lourenco, P., & Gaetani, A. (2020). *HISTORIC CONSTRUCTION AND CONSERVATION, MATERIALS, SYSTEMS AND DAMAGES* (1st edition εκδ.). New York,London, USA,England: Routledge.
- Rosand, D. (1997). *PAINTING IN SIXTEETH-CENTURY VENICE*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.

- San Vicente-Navarro, A., Mendivil-Giro, M., Los Santos-Ortega, J., Fraile-García, E., & Ferreiro-Cabello, J. (2023, November 30). *Buildings*. (A. Caggiano, Επιμ.) Ανάκτηση October 27, 2024, από MDPI-Buildings: <https://doi.org/10.3390/buildings13122992>
- Sotiriou, I. (1987). *VILLA TREVISAN, A VENETIAN VILLA IN CETE, GREECE*. Postgraduate Thesis, University of York, School of Advanced Architectural Studies, York.
- Spallone, R., & Calvano, M. (2022, January 21). *iris.cnr.it*. Ανάκτηση October 12, 2023, από Nexus Network Journal: <https://doi.org/10.1007/s00004-022-00592-1>
- Stavroulaki, M., Liofagos, I., & Darmarakis, P. (2024, May 1). STRUCTURAL BEHAVIOUR AND STRENGTH EVALUATION OF A VENETIAN CHURCH THROUGH FINITE-ELEMENT ANALYSIS. (B. Zhang, Επιμ.) XIV(5). doi:doi.org/10.3390/
- Wassell, S., & Williams, K. (2008). *NEXUS NETWORK JOURNAL - Architecture & Mathematics* (Τόμ. II). Turin: Birkhauser-KWB.
- Ανδριανάκης, Μ. (2018, Καλοκαίρι). ΤΑ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ. *Έρευνα*, II(43(4)), σσ. 28-57.
- Βασιλάκη, Ε. (2022, Δεκέμβριος 2). *Εργαστήριο του Πολυτεχνείου Κρήτης δημιούργησε το πρώτο κρητικό θερμομονωτικό οικολογικό μπλοκ*. Ανάκτηση 10 5, 2023, από newshub.gr: <https://www.newshub.gr/el/kriti/ergastirio-toy-polytechneyoy-kritis-dimioyrgise-to-proto-kritiko-thermomonotiko-oikologiko-mplok>
- Βασιλειάδης, Δ. (1983). *ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΣΠΙΤΙ: ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΚΙ ΑΥΤΟ ΤΟ ΟΡΜΗΤΗΡΙΟ* (2η Έκδοση εκδ.). Αθήνα, Αττική, Ελλάς: Εστία.
- Γάσπαρης, Χ. (1997). *Η ΓΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΡΗΤΗ 13ος-14ος αι.* (Τόμ. IV). Αθήνα, Αττική, Ελλάς: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών-Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών.
- Γκράτζιου, Ό. (2010). *Η ΚΡΗΤΗ ΣΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ*. Ηράκλειο, Ηράκλειο, Ελλάς: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Γκράτζιου, Ό., & Βακονδίου, Μ. (2021). *Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΚΗ ΚΡΗΤΗ (1211-1669)* (Τόμ. I). Ηράκλειο: ΠΕΚ/ΙΤΕ.
- Δελλή, Ά.-Μ., & Καρδαρά, Ε. (2014, Δεκέμβριος 5-7). *Εθνικό συνέδριο, ιστορία δομικών κατασκευών. Ξάνθη 5-7/12/2014*. Ανάκτηση Φεβρουάριος 26, 2024, από infoidk.arch.duth.gr: <http://infoidk.arch.duth.gr/31.pdf>

- Δημακόπουλος, Ι. (1972). Ο SEBASTIANO SERLIO ΣΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Στη μνήμη του Παναγιώτη Μιχελή (1903-1969)*, VI(4), σσ. 233–245. doi:10.12681/dchae.817
- Δημακόπουλος, Ι. (1997). *Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (περ. 1538-1645)*. Αθήνα, Αττική, Ελλάς: Ιδρυμα Γουλανδρή-Χόρν.
- Δημακόπουλος, Ι. (2002). *ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΟΥ ΡΕΘΕΜΝΟΥ*. Αθήνα, Αττική, Ελλάς: ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ.
- ΕΚΤ, Τσαπέλας, Θ., Κούρτης, Π., & Γράσδος, Σ. (Επιμ.). (χ.χ.). *Φωτόδενδρο Πολιτισμός*. (photodentro.edu.gr) Ανάκτηση Φεβρουάριος 26, 2024, από <http://photodentro.edu.gr/>:
<http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-aggregatedcontent-8526-3193>
- Καλλιβερετάκης, Λ. (Επιμ.). (2006). *SearchCulture*. Ανάκτηση Φεβρουάριος 26, 2024, από [searchculture.gr](https://www.searchculture.gr/aggregator/edm/pandektis_eraldika/000081-10442_163717):
https://www.searchculture.gr/aggregator/edm/pandektis_eraldika/000081-10442_163717
- Καλογρίδη, Α. (Επιμ.). (2021, Νοέμβριος 18). *YouTube*. Ανάκτηση 2023, από Aristeia Kalogridi: <https://www.youtube.com/watch?v=XBNyFAXKNfw>
- Καραντώνη, Φ. (2012). *ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΑΠΟ ΤΟΙΧΟΠΟΙΙΑ-ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ* (2η Έκδοση εκδ.). Αθήνα, Ελλάς: Παπασωτηρίου.
- Κατόπη, Σ. (2011). ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΕΠΑΥΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ. *Πεπραγμένα ΙΑ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*. B2, σσ. 193-205. Ρέθυμνο: Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνης. Ανάκτηση από <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/5/d/5/metadata-1525688525-459146-20835.tkl>
- Κνιθάκης, Βασίλης;. (2009, Ιούνιος). Η ΡΕΤΟΝΤΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΕΝΑ ΓΙΑΠΙ ΑΙΩΝΩΝ. *Αρχαιολογία & Τέχνες*(111), σσ. 75-82.
- Λασιθιωτάκης, Κ. (1959). ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΣΤΑ ΣΦΑΚΙΑΝΑ ΣΠΙΤΙΑ-ΑΝΑΤΥΠΟ. *Κρητικά Χρονικά*(12), σσ. 435-444.
- Λιόφαγος, Γ. (2023, Ιούλιος 14). Η συνέχεια και επανάχρηση των ιστορικών κτιρίων, ανάλυση σύγχρονων συνθετικών προσεγγίσεων. *Σκουτελης Νικολας*. Χανιά, Χανιά, Ελλάς. Ανάκτηση 2023, από [dias.library.tuc.gr](https://doi.org/10.26233/heallink.tuc.96454):
<https://doi.org/10.26233/heallink.tuc.96454>

- Μαλλούχου - Tufano, Φ. (2006). *ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ*. Αθήνα, Ελλάδα. Ανάκτηση από https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/6466/2/Mallouhou_Mnimeia-KOY.pdf
- Μανούσακας, Μ. (1948, Δεκέμβριος). *Αποκεντρωμένη Διοίκηση Κρήτης*. Ανάκτηση 2024, από data.apdkritis: <https://data.apdkritis.gov.gr/en/node/1920>
- Μαρκουλάκης (Ρενιέρης), Γ. (1994). *ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΡΟΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ*. Αθήνα, Αττική, Ελλάδα: Τυπογραφείο Παύλου.
- Μποζινέκη-Διδώνη, Π. (1984). *ΚΡΗΤΗ*. Αθήνα, Αττική, Ελλάδα: Μέλισσα.
- Νίκα, Δ. (2017). *ΤΡΙΣΔΙΑΣΤΑΤΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΣΑ ΧΑΜΑΜ*. Ανάκτηση Ιανουάριος 5, 2024, από Ιδρυματικό Αποθετήριο Επιστημονικών Εργασιών ΑΠΘ: <https://ikee.lib.auth.gr/record/288861/files/GRI-2017-19120.pdf>
- Παπαγεωργίου, Ά. (χ.χ.). *ACADEMIA*. Ανάκτηση 2024, από https://www.academia.edu/42069129/%CE%9F_%CE%9F%CE%A1%CE%95%CE%99%CE%9D%CE%9F%CE%A3_%CE%9A%CE%91%CE%99_%CE%97%CE%9C%CE%99%CE%9F%CE%A1%CE%95%CE%99%CE%9D%CE%9F%CE%A3_%CE%A7%CE%A9%CE%A1%CE%9F%CE%A3_%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9D_%CE%9A%CE%A1%CE%97%CE%A4%CE%97_%CE%
- Σημανδηράκη, Ζ. (2023, Μάιος 20). *Χανιώτικα Νέα*. Ανάκτηση 2024, από haniotika-ne.gr/: <https://www.haniotika-ne.gr/o-kris-nikolaos-renieris/>
- Σιδηροκαστρίτη-Κοντονή, Μ. (2017, Νοέμβριος 6). *Kefaloniapress*. Ανάκτηση Φεβρουάριος 26, 2024, από Kefaloniapress.gr: <https://www.kefaloniapress.gr/topika/istoria/article/126040/h-perifimi-venetsianiki-vrysi-sto-kryoneri-zakynthou/>
- Σιδηροκαστρίτη-Κοντονή, Μ. (Επιμ.). (2019, Νοεμβρίου 2). *Kefalonia Magazine*. Ανάκτηση Φεβρουάριος 26, 2024, από <https://kefaloniamagazine.gr>: <https://kefaloniamagazine.gr/koinonia/agnosti-eikona-toy-gerasimoy-toy-neoy-askiti-kefallinias-stin-kriti/>
- Σκουτέλης, Ν. (2020). *ΚΡΗΤΗ, ΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ*. (Ν. Σκουτέλης, Επιμ.) Χανιά, Κρήτη, Ελλάδα: Πολυτεχνείο Κρήτης.
- Σπανάκης, Σ. (1991). *ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ* (Τόμ. Ι). Ηράκλειο, Κρήτη, Ελλάδα: Δετοράκης.
- Σπίθα - Πιμπλή, Δ. (1998). *ΤΑ ΛΗΞΙΑΡΧΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ, ΒΑΠΤΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΓΑΜΩΝ ΤΩΝ ΒΕΝΕΤΩΝ ΕΥΓΕΝΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΧΑΝΙΩΝ (1519-1640)*. Χανιά, Χανιά, Ελλάδα: Δημοτική Πολιτιστική Επιχείρηση Χανίων.

- Σπίθα-Πιμπλή, Δ. (2000). *ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ ΓΑΜΩΝ, ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ ΤΩΝ ΛΗΞΙΑΡΧΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ, ΒΑΠΤΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΓΑΜΩΝ ΤΩΝ ΒΕΝΕΤΩΝ ΕΥΓΕΝΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΧΑΝΙΩΝ (1519-1591)*. Χανιά, Χανιά, Ελλάς: Αυτοέκδοση.
- Τριμανδήλη-Μαγκάν, Π. (1994). ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ RENIER ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ. *Ελλωτία*, III, σσ. 229-247.
- Τσικνάκης, Κ. (2010). Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ. Στο Χ. Μαλτέζου (Επιμ.), *ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ, ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ*. (Τόμ. Ι, σσ. 21-69). Αθήνα-Βενετία: ΕΛΛ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ. Ανάκτηση από https://www.researchgate.net/profile/Irene-Papadaki/publication/327721387_E_paideia_in_Benetokratoumene_Ellada_Prosengizontas_ten_istoria_tes_Scient_Director_Chryssa_Maltezou_vol_A_Athens-Venice_Hellenic_Institute_of_Byzantine_and_Post-Byzantine_Studies_2
- Φατούρου - Ησυχάκη, Κ. (1982). *Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ*. Ρέθυμνο, Ρέθυμνο, Ελλάς.
- Φατούρου - Ησυχάκη, Κ. (1991). *ΙΤΑΛΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ. ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΕΩΣ*. Χανιά, Χανιά, Ελλάς.
- Φραγκιουδάκης, Θ. (2021). *Η ΕΝΕΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 1637 ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΧΑΝΙΩΝ*. Χανιά : Ραδάμανθους.

Λίστα εικόνων και σχεδίων

Εικόνα 1. Το οικόσημο της οικογένειας Renier στο αέτωμα της κεντρικής θύρας.	5
Εικόνα 2. Διάγραμμα βασικής δομής της έρευνας.	7
Εικόνα 3. Δήμος Πλατανιά Νομού Χανίων Κρήτης, με τους οικισμούς. Σε ερυθρό πλαίσιο ο οικισμός των Παλαιών Ρουμάτων. Διαδικτυακή πηγή: (7η ΥΠΕ Κρήτης-Διοίκηση 7ης ΥΠΕ Κρήτης, χ.χ.).....	9
Εικόνα 4. Αεροφωτογραφία με κατάδειξη των γειτονιών συνοικισμού των Παλαιών Ρουμάτων. Υπόβαθρο χάρτη: Google Earth. (Επεξεργασία: Λιόφαγος Γιάννος).....	10
Εικόνα 5. Αεροφωτογραφία της συνοικίας «Αρχοντικά» (Πηγή: Google Earth). Στο δεξιό κίτρινο πλαίσιο το οικιστικό συγκρότημα που περιλαμβάνει την ενετική έπαυλη Renier με το ελαιοτριβείο της οικογένειας Δημητριάδη.....	10
Εικόνα 6. Αεροφωτογραφία περιοχής. Αριστερά: Λήψη μεταξύ 1945-1960. Δεξιά: 2018. Στο κόκκινο πλαίσιο βρίσκεται το συγκρότημα με την έπαυλη του οίκου των Renier. Διαδικτυακή πηγή υποβάθρου: gis.ktimanet.gr	11
Εικόνα 7. Φωτογραφικές λήψεις (27/4/2023) από μη επανδρωμένο ιπτάμενο μέσο (drone). Παραγωγή: Sense-Lab TUC για λογαριασμό της παρούσης διατριβής.	11
Εικόνα 8. Διάγραμμα φυσικής ροής νερού στην εγγύτερη περιοχή (Υπόβαθρο: Google Maps, Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).....	12
Εικόνα 9. Δημόσια λίθινη κρήνη με το οικόσημο των Renier (1736) στο Κρουονέρι Ζακύνθου.	12
Εικόνα 10. Υπογραφή Μάρκου Ρενιέρη 1815-1897. Πηγή διαδικτυακή: Πανδέκτης. (https://pandektis.ekt.gr/pandektis/handle/10442/68166).	13
Εικόνα 11. Αριστερά: Ανάγλυφο ένθετο λιθόσωμα με την ημερομηνία 1786 (Πηγή φωτογραφίας: Εμ.Μπομπολάκης). Δεξιά: Επεξεργασμένη εικόνα (Γ. Λιόφαγος). Διακρίνονται τα γράμματα, όπως: M P, 1786=I3, ...Γ=M, ΓIP.....	14
Εικόνα 12. Το θύρωμα στον όροφο με το χαρακτηριστικό οικόσημο και τα ανάγλυφα στοιχεία. Στο κείμενο μας δίνονται πληροφορίες για την οικογένεια, τη διαρρύθμιση των χώρων και τον μύλο. Πηγή: Gerola G., (Monumenti Veneti nell' isola di Creta, 1902), σ 262.	15
Εικόνα 13. Σχέση πολυπλοκότητας αντικειμένου και εξοπλισμού αποτύπωσης. Πηγή: (Böhler, 2005), (Νίκα, 2017).....	16
Εικόνα 14. Αριστερά: Φωτογράφιση από αέρος από drone του συγκροτήματος. Δεξιά: Τα σημεία αποτύπωσης με ολικό γεωδαιτικό σταθμό.	16

Εικόνα 15. Αριστερά: 3d mesh ψηφιακό αρχείο του υπό μελέτη αρχείου με το περιβάλλοντα χώρο στη υφιστάμενη του κατάσταση. (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος). Δεξιά: Τρεις ομάδες σημείων αποτύπωσης του κτιριακού συγκροτήματος -κόκκινα, μπλε, πράσινα-μέσω τριών στάσεων, από τον ολικό γεωδαιτικό σταθμό (Επεξεργασία: Π. Δαρμαράκης ., Γ. Λιόφαγος).....	17
Εικόνα 16. Επεξεργασία μοντέλου μέσω φωτογραφικών λήψεων σε περιβάλλον Agi Soft. Παραγωγή υψομετρικών γραμμών ανά 20 εκατοστά. Επεξεργασία (Γ. Λιόφαγος).	17
Εικόνα 17. Βόρεια όψη. Ορθοφωτογραφία.....	18
Εικόνα 18. Ορθοφωτογραφία (2023) κάτοψης του συγκροτήματος του ελαιουργείου - έπαυλης Renier. Επεξεργασία Γ. Λιόφαγος. Πτητικός εξοπλισμός (Drone) του εργαστηρίου Sense Lab με διευθυντή τον καθηγητή Π. Παρτσινέβελο.	18
Εικόνα 19. Ψηφιακό νέφος (λεπτομέρεια)σημείων του ισογείου της έπαυλης όπου τώρα βρίσκεται ο μηχανολογικός εξοπλισμός του ελαιουργείου. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του χώρου είναι οι τοξοστοιχίες. Τα ερυθρά ίχνη αποτελούν τις τέσσερις τομές που απεικονίζονται στις επόμενες εικόνες. Επεξεργασία(Γ. Λιόφαγος)σε ψηφιακό περιβάλλον Cloud Compare. Λήψη από τρισδιάστατο σαρωτή Leica BLK 360 (εξοπλισμός του Sense Lab TUC με διευθυντή τον Π. Παρτσινέβελο, του Πολυτεχνείου Κρήτης) και ψηφιακή πλατφόρμα Agisoft.....	19
Εικόνα 20. Τομή (1-1) νέφους σημείων του ισογείου προς την ανατολή. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.	19
Εικόνα 21. Τομή (2-2) νέφους σημείων του ισογείου προς τη δύση. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.	20
Εικόνα 22. Τομή (3-3) νέφους σημείων στο ισόγειο προς νότο. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.....	20
Εικόνα 23. Τομή (4-4) νέφους σημείων. Παράλληλα με τις καμάρες. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.	21
Εικόνα 24. Αριστερά: Φωτογραφική λήψη από τον G. Gerola το 1902. Δεξιά: Λήψη του 2023 (Γ. Λιόφαγος). Παρατηρούμε την υπερύψωση του δαπέδου. Επίσης έχουν καθαιρεθεί, ο τοίχος με την είσοδο του ισογείου, το στήθαίο του δώματος με τις υδρорροές, οι πεσσοί στον εξώστη. Επιπλέον δεν υπάρχει η είσοδος αριστερά κάτω από τη σκάλα και οι υψηλές τοιχοποιίες στο πλάι της.	22
Εικόνα 25. Βόρεια όψη σε ορθοφωτογραφία. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος και Καθηγητής Π. Παρτσινέβελος (Sense LabTUC).	23
Εικόνα 26. Αριστερά: Υφιστάμενη κάτοψη ορόφου κεντρικού τμήματος έπαυλης.	23

Εικόνα 27. Κάτοψη ισογείου. Κατασκευαστικές φάσεις. Οι σκούρες αποχρώσεις καταδεικνύουν παλαιότερες κατασκευαστικές φάσεις. (Σχεδιασμός Γ. Λιόφαγος)..	24
Εικόνα 28. Κάτοψη ορόφου. Κατασκευαστικές φάσεις. (Σχεδιασμός Γ. Λιόφαγος).	24
Εικόνα 29. Κάτοψη δώματος. Κατασκευαστικές φάσεις. (Σχεδιασμός Γ. Λιόφαγος).	25
Εικόνα 30. Άνω: Χωρικό διάγραμμα υφιστάμενης λειτουργίας του ελαιουργείου στο ισόγειο της έπαυλης. Αριστερά (δυτικά) είναι η είσοδος ενώ βόρεια (πάνω) οι μικροί χώροι υποστήριξης. Αποτυπώνεται η αλληλουχία των εργασιών, των μηχανημάτων. Φαίνεται η προσπάθεια να προσαρμοστεί η διαδικασία παραγωγής στην υφιστάμενη κάτοψη ανάμεσα στους πεσσούς.	26
Εικόνα 31. Υφιστάμενο λειτουργικό διάγραμμα με το μηχανολογικό εξοπλισμό στο ισόγειο της έπαυλης. Οι διεργασίες εντός της ερυθράς περιοχής πραγματοποιούνται στο ισόγειο. Η διαδικασία ξήρανσης του πυρηνόξυλου πραγματοποιείται σε ξηραντήριο εκτός του οικισμού.	26
Εικόνα 32. Ισόγειο: Ελαιοτριβείο. Διάγραμμα αλληλουχίας χώρων, λειτουργιών, ενεργών και μη συνδέσεων μεταξύ τους.	27
Εικόνα 33. Η κεντρική κατοικία πάνω από το ελαιουργείο. Διάγραμμα επικοινωνίας χώρων, λειτουργιών, ενεργών και μη, συνδέσεων μεταξύ τους.....	28
Εικόνα 34. Διάγραμμα τοιχοποιιών και χαράξεων του τύπου της κάτοψης του ορόφου (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).....	28
Εικόνα 35. Κάτοψη ισογείου με τις εγκαταστάσεις του ελαιοτριβείου. Τα ερυθρά ίχνη στη κάτοψη υποδηλώνουν χαράξεις των τοιχοποιιών του ορόφου με τη σημερινή διαρρύθμιση του. Οι χαράξεις ταυτίζονται με τις αντίστοιχες του ισογείου με τους πεσσούς, τα τόξα. (Σχεδιασμός: Γ. Λιόφαγος).	29
Εικόνα 36. Κάτοψη και διάγραμμα χώρων δώματος. (Σχεδιασμός και αποτύπωση Γ. Λιόφαγος)	29
Εικόνα 37. Βόρεια όψη νερόμυλου με τη θέση της ανάγλυφης επιγραφής στη κορυφή του.....	30
Εικόνα 38. Χάρτης θέσης των μύλων στη περιοχή Κισσάμου. Πηγή εικόνας: (Lainaki, 2019), p.2.....	30
Εικόνα 39. Άνω: Κάτοψη ισογείου νότιας πτέρυγας. Κάτω: Λειτουργικό πρόγραμμα, χώροι και σημεία μετάβασης μεταξύ των χώρων. (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).	31

- Εικόνα 40. Το καφενείο στη νότια πτέρυγα και το υπόγειο. Φαίνονται στο ισόγειο οι απορροές του μούστου που μας οδηγούν στο συμπέρασμα ύπαρξης παλαιότερα, πατητηριού στη πρώτη φάση κατασκευής. 32
- Εικόνα 41. Το πατητήρι με τους ληνούς και τα υπολήνια του φεουδάρχη Φώσκολου, στο Καινούριο Χωριό του Δήμου Χερσονήσου. (Πηγή εικόνων: GoogleMaps). Διαπιστώνουμε την ομοιότητα με τις αντίστοιχες απορροές στην έπαυλη Renier Εικόνα 39.....32
- Εικόνα 42. Οικόσημο της οικογένειας (1821). Βλέπουμε την απλοποιημένη εξέλιξη του οικοσήμου. 33
- Εικόνα 43. Απεικόνιση του οικοσήμου του οίκου των Renier και πιθανόν ενός εξελληνισμένου μέλους χρηματοδότη ή δωρητή (λεπτομέρεια δεξιά),στην φορητή εικόνα του Αγίου Γερασίμου (αρχές 17^{ου} αιώνα) στη Μονή Οδηγήτριας Κυράς Γωνιάς στο Κολυμπάρι Κισσάμου νομού Χανίων στην Κρήτη. Πηγή εικόνων: Αριστερά: (Σιδηροκαστρίτη-Κοντονή, Άγνωστη εικόνα του Γερασίμου του Νέου Ασκητή, 2019), Δεξιά: (Δελλή & Καρδαρά, 2014)και (ΕΚΤ, Τσαπέλας, Κούρτης, & Γράσδος, χ.χ.).....33
- Εικόνα 44. Ψηφιακό αρχείο του αετώματος με το οικόσημο της έπαυλης, επεξεργασμένο με νέφος σημείων στη πλατφόρμα Agisoft (Ψηφιοποίηση και φωτογράφιση: Γ. Λιόφαγος).....34
- Εικόνα 45. Αποτύπωση οικοσήμου Έπαυλης Renier (σχεδιασμός: Λιόφαγος Γιάννος).....34
- Εικόνα 46. Θέση εστιών στη κάτοψη (ορόφου) της στάθμης των κατοικιών. Οι εστίες «1» και «2» υφίστανται ενώ για τη θέση της «3» η θέση της υποδεικνύεται βάσει μαρτυρίας διότι δεν υφίσταται πλέον. 35
- Εικόνα 47.Αποτύπωση όψης λιθόκτιστης εστίας σε κεντρικό χώρο στον όροφο. Σχέδια αποτύπωσης και φωτογραφίες: Γ. Λιόφαγος.....36
- Εικόνα 48. Διακοσμητικά στοιχεία κεντρικής εστίας, γείσο, κιλλίβαντας, πεσσός (Αποτύπωση και φωτογραφίες: Γ. Λιόφαγος).....36
- Εικόνα 49. Οριζόντιες τομές πεσσών δευτερεύουσας εστίας. (Αποτύπωση και φωτογραφίες: Γ. Λιόφαγος).....37
- Εικόνα 50. Λίθινο πλαίσιο εσωτερικού ανοίγματος με πατούρα.....38
- Εικόνα 51. Τύποι πλαισίων των ανοιγμάτων. Κατάδειξη τόξων, λίθινων πλαισίων με πατούρα και λίθινα πλαίσια με κιλλίβαντες, στις κατόψεις του ισογείου και του ορόφου, (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).....38
- Εικόνα 52. Θέσεις επαύλεων στη Κρήτη, με διαγραμματισμένες τις περιοχές με υψόμετρο άνω των 400μ. Πηγή: Διαδίκτυο (Dalegre, 2019), σ.131. Με το κόκκινο σημάδι εντοπίζεται η έπαυλη Renier, στα Παλαιά Ρούματα. 40

- Εικόνα 53. Πρότυπο και παρέκκλιση του τύπου. Οι πράσινες γραμμές καταδεικνύουν τους άξονες συμμετρίας και οι ερυθρές τον κάνναβο των τοιχοποιιών (Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος).....41
- Εικόνα 54. Κάτοψη ελαιотριβείου 18ου - 20ου αι. στον οικισμό Αρμένων Ρεθύμνου σε αποτύπωση Ε.Κολυβάκη. Πηγή εικόνας: <https://www.polelia.sedik.gr/armenon.html>.....42
- Εικόνα 55. Η οπτική του *enfilade* απεικονίζεται στο πίνακα του Vittore Carpaccio - Birth of the Virgin (1508). Το βάθος, η προοπτική, οι πόρτες στον ίδιο άξονα και η αίσθηση του μήκους προσδίδουν πολυτέλεια και ένταση στο χώρο κατά τη κίνηση διαμέσου των χώρων.....43
- Εικόνα 56. Πρότυπο και παρέκκλιση του τύπου. Οι κόκκινοι άξονες καταδεικνύουν τα ανοίγματα που είναι τοποθετημένα σε κοινό άξονα κίνησης και οπτικής (Enfilade). Επεξεργασία Γ. Λιόφαγος. 44
- Εικόνα 57. Ρυθμός απόστασης των ανοιγμάτων. Ο ρυθμός που εντοπίζεται μεταξύ ανοίγματος και πεσσού είναι περίπου ένα άνοιγμα προς τρία. Αριστερά: Villa Senekjana στα Ροδωπού. Δεξιά: Villa Trevizan. Κάτω: Villa Renier. 45
- Εικόνα 58. Serlio Sebastiano. Εστίες. (Belloni, Francesca, 2017), σ.15.....46
- Εικόνα 59. Διώροφη οικία, της τελευταίας περιόδου της Βενετοκρατίας, στο Ρέθυμνο. Παρατηρούμε στο ισόγειο την ύπαρξη τόξων και πεσσών, στους δύο άξονες, όπως και στη villa Renier. Πηγή: (Δημακόπουλος, Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (περ. 1538-1645), 1997), εικ. 26. 47
- Εικόνα 60. (α): Θύρωμα της Villa Clodio στον οικισμό Πικρή, Ρεθύμνου. (β): Πύλη Guora στο Ρέθυμνο, 1566-1568. (γ,δ): Θυρώματα από το βιβλίο του Sebastiano Serlio 1551. 48
- Εικόνα 61. Paolo Veronese (1565-1570). Η οικογένεια του Δαρείου μπροστά στον Μέγα Αλέξανδρο. Στο κέντρο του φόντου διακρίνεται περίοπτο μνημείο με συνδυασμό τοξωτού πλαισίου rustiko με στέψη πυραμυδοειδούς αετώματος σε υποχώριση. Πηγή εικόνας: (Rosand, 1997).....48
- Εικόνα 62. Η μονάδα ζύμωσης τοποθετημένη ακριβώς στο κέντρο του καννάβου που σχηματίζουν οι λίθινες καμάρες (Λήψη: Γ Λιόφαγος). Είναι ευδιάκριτη η ασυμβατότητα του περιεχομένου με το κέλυφος και η προσπάθεια για να προσαρμοστεί η γραμμή παραγωγής στο τύπου του ισογείου.....50
- Εικόνα 63. Μεθοδολογικό σύστημα συνθετικής ανάλυσης και κριτικής σε τρία πεδία (Συνέχεια – Σχέση - Επανερμηνεία). Πηγή εικόνας: (Λιόφαγος, 2023), σ 58...52

Εικόνα 64. Διάγραμμα νέων χρήσεων στη πρόταση επέκτασης του ισογείου. Αριστερά η πράσινη περιοχή αφορά στο υφιστάμενο κέλυφος και η υπόλοιπη περιοχή στα δεξιά, το διάγραμμα της επέκτασης.....	53
Εικόνα 65. Κάτοψη στέγης αποτύπωση με το διάγραμμα ογκοπλαστικής προσέγγισης. Το μέτωπο - όψη της έπαυλης θα ανακτηθεί, καθαιρώντας όγκους από τον όροφο της νότιας πτέρυγας (ερυθρές περιοχές).....	54
Εικόνα 66. Διάγραμμα κεντρικής ιδέας της πρότασης.	56
Εικόνα 67. Ρωγμές στο ανώφλι θύρας ισογείου. Λήψη: Γ. Λιόφαγος.....	57
Εικόνα 68. Ρωγμές στο ανώφλι θύρας ισογείου. Λήψη Γ. Λιόφαγος.....	57
Εικόνα 69. Αστοχία σε μονολιθικό ανώφλι ανοίγματος της βόρειας όψης. Λήψη Γ. Λιόφαγος.	58
Εικόνα 70. Αστοχία σε μονολιθικό ανώφλι ανοίγματος της δυτικής - κύριας όψης. Λήψη Γ. Λιόφαγος.	58
Εικόνα 71. Αποτύπωση βόρειας όψης. Επισημαίνονται με ερυθρό χρώμα οι ρωγμές και με πράσινο οι λιθοδομές υπό διαφορική μετακίνηση. Το σχέδιο αφορά ένα πιθανό σενάριο εξήγησης του μηχανισμού βλαβών, (Σχεδιασμός: Γ. Λιόφαγος).	60
Εικόνα 72. Φωτογραφικό υλικό από την κατακρήμνιση της κοίτης του παρακείμενου ποταμού, λόγω των καταστροφικών βροχοπτώσεων του Φεβρουαρίου 2019. Άνω: λήψεις του μύλου, μια εβδομάδα πριν τις βροχοπτώσεις (πηγή: BingMaps, 21-02-2024) και σήμερα (Λήψη: Γ. Λιόφαγος, 31-10-2023). Κάτω: εναέρια λήψη από τοπικό τηλεοπτικό δίκτυο (Πηγή: <i>NEA τηλεόραση Κρήτης-YouTube</i>), των εργασιών αποκατάστασης της κοίτης του ποταμού. Διακρίνεται η κατάρρευση λιθοδομής του προσκτίσματος του μύλου.....	60
Εικόνα 73. Κάθετο επίπεδο συμμετρίας στο νότιο κλίτος (βλ αριστερά στο νέφος σημείων).	61
Εικόνα 74. Βλάβες στα λίθινα τόξα του ισογείου και ο μηχανισμός επίδρασης (Καραντώνη, 2012), σ.364 και (Roca, Lourenco, & Gaetani, 2020), σ 264. Επεξεργασία: Γ. Λιόφαγος.	61

Παράρτημα σχεδίων Αποτύπωσης.

ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΑΘΜΗΣ ΥΠΟΓΕΙΟΥ

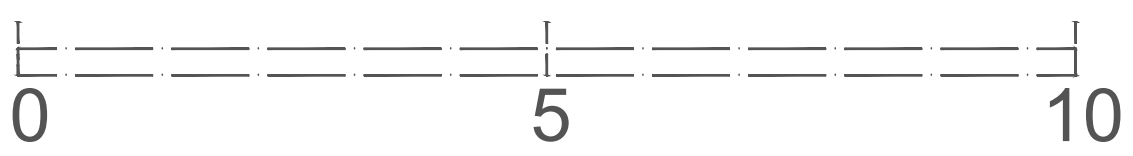
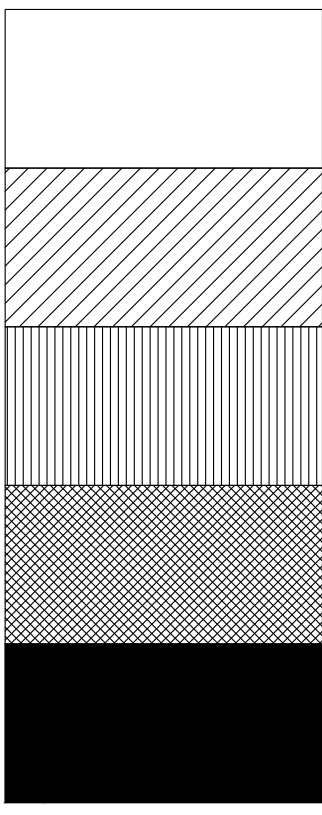
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΦΑΣΕΩΝ

ΠΑΛΑΙΩΤΕΡΗ ΦΑΣΗ - ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΟΘΩΜΑΝΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΩΣ ΤΟ 1960

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1979

ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΑΘΜΗΣ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

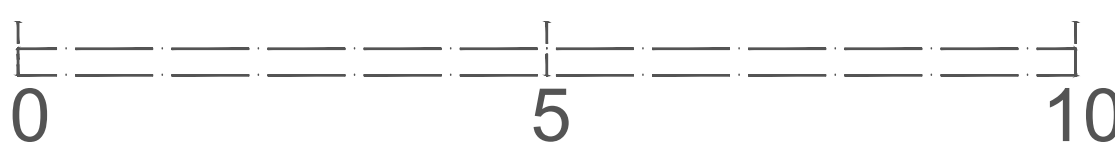
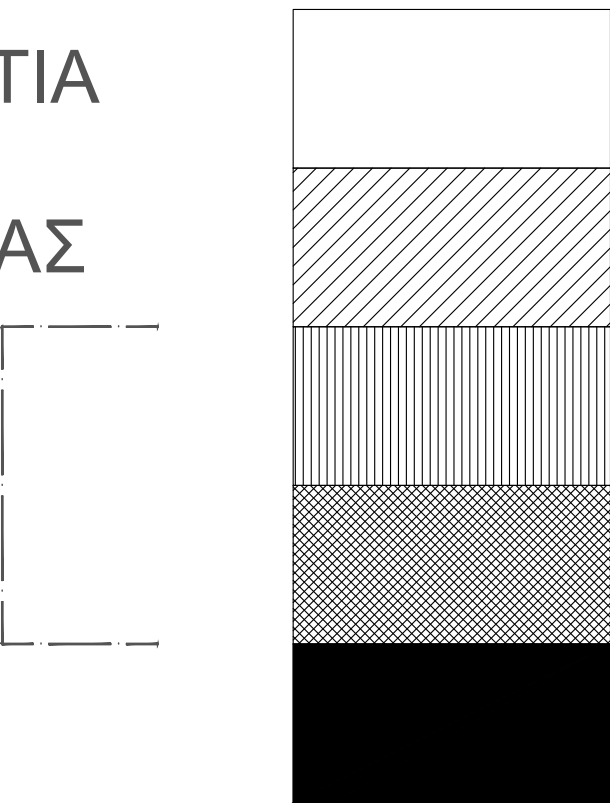
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΦΑΣΕΩΝ

ΠΑΛΑΙΩΤΕΡΗ ΦΑΣΗ - ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΟΘΩΜΑΝΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΩΣ ΤΟ 1960

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1979

ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΑΘΜΗΣ ΟΡΟΦΟΥ

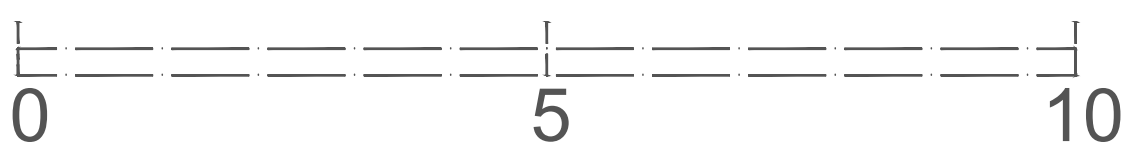
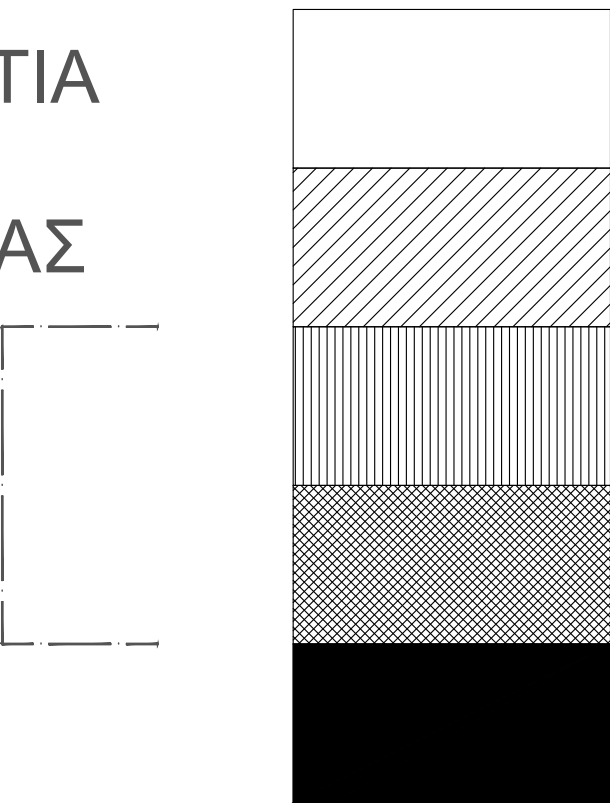
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΦΑΣΕΩΝ

ΠΑΛΑΙΩΤΕΡΗ ΦΑΣΗ - ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΟΘΩΜΑΝΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΩΣ ΤΟ 1960

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1979

ΚΑΤΟΨΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΔΩΜΑΤΟΣ

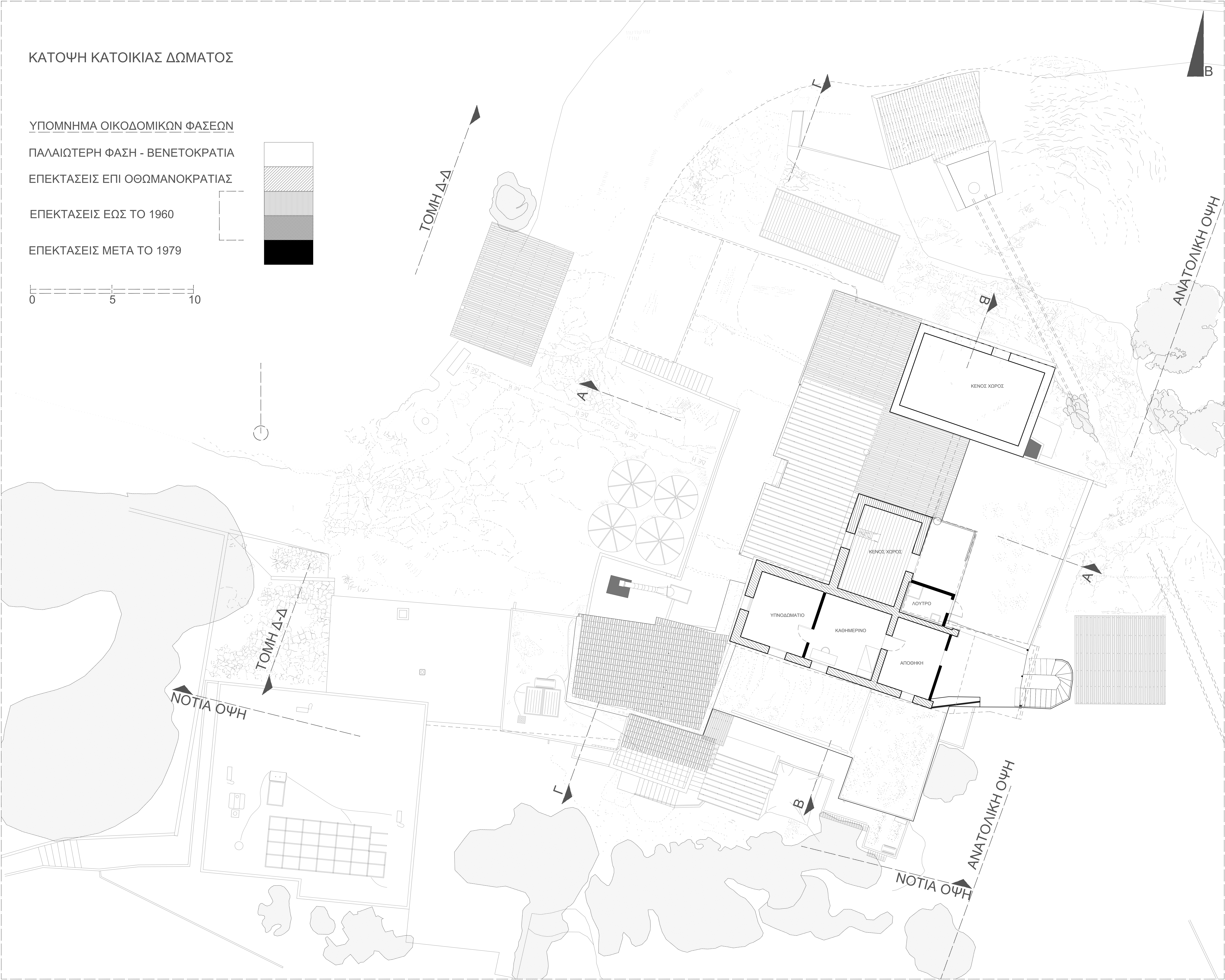
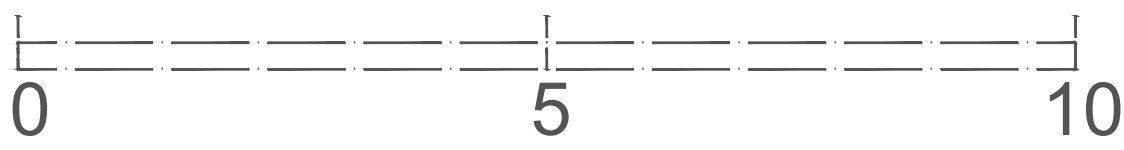
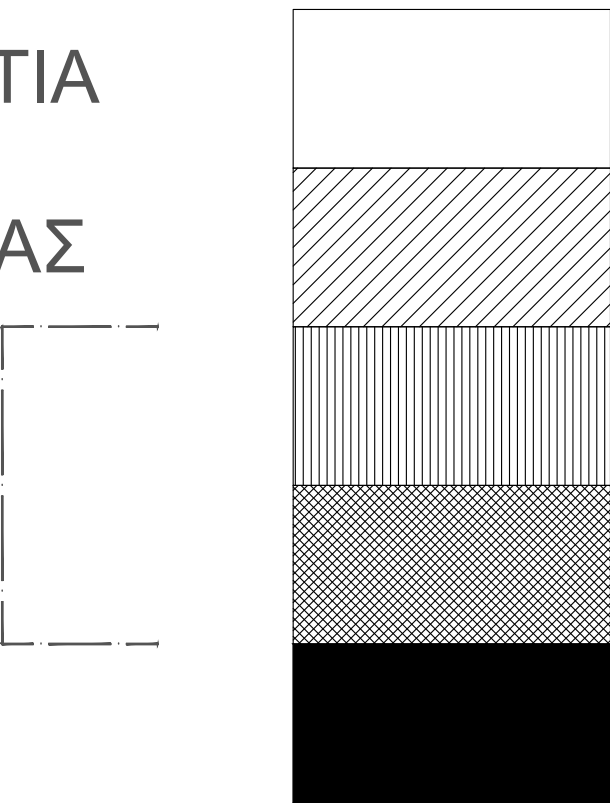
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΦΑΣΕΩΝ

ΠΑΛΑΙΩΤΕΡΗ ΦΑΣΗ - ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΟΘΩΜΑΝΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΕΩΣ ΤΟ 1960

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1979

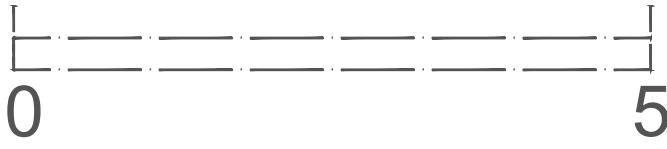

ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΕΓΩΝ

ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

B

Γ

Επιφάνεια διαγράμμισης ιστορικού
παράβρου με πλαίσιο από
απλοποιημένο σκελετό

Πλατφόρμα με τσιμεντο-μαρμαρίνι

Πλάτος με υαλοπλάκες επιβλεπόμενες

Επιφάνεια/πλαίσιο
απόδοσης

Τύπος συμβολής κλίσης/απόδοσης

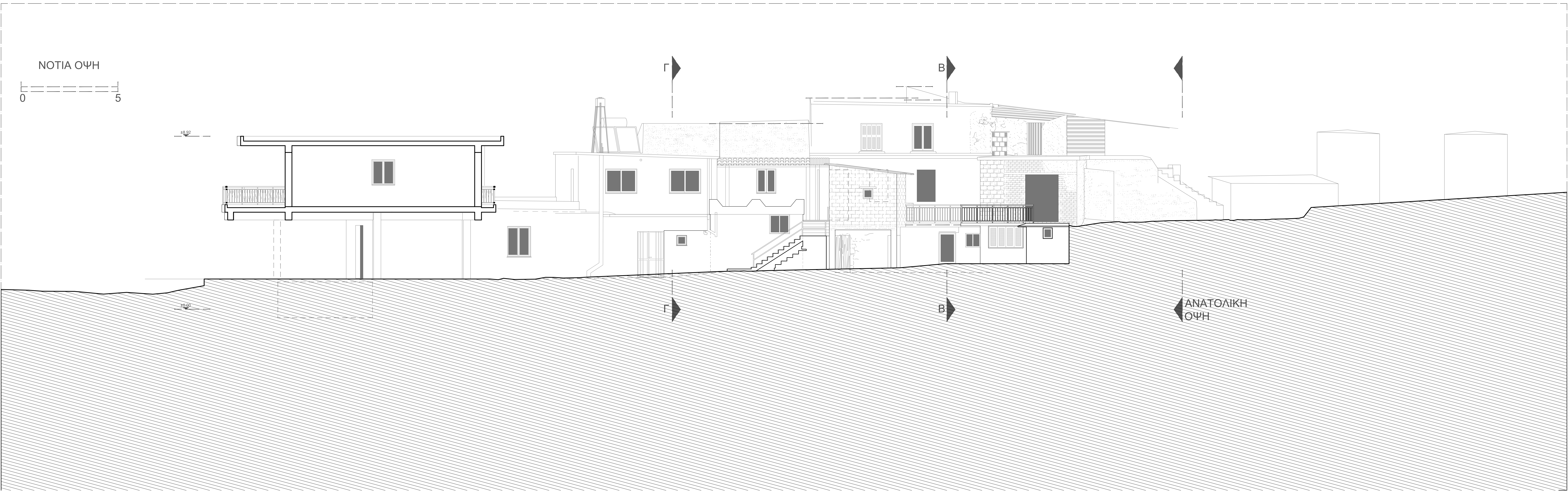
Υαλοπλάκες/απόδοσης και επιβλεπόμενες παράβρους

Πλατφόρμα διαγράμμισης στο πλαίσιο-μαρμαρίνι

B

Γ

NOTIA OΨH

0 5

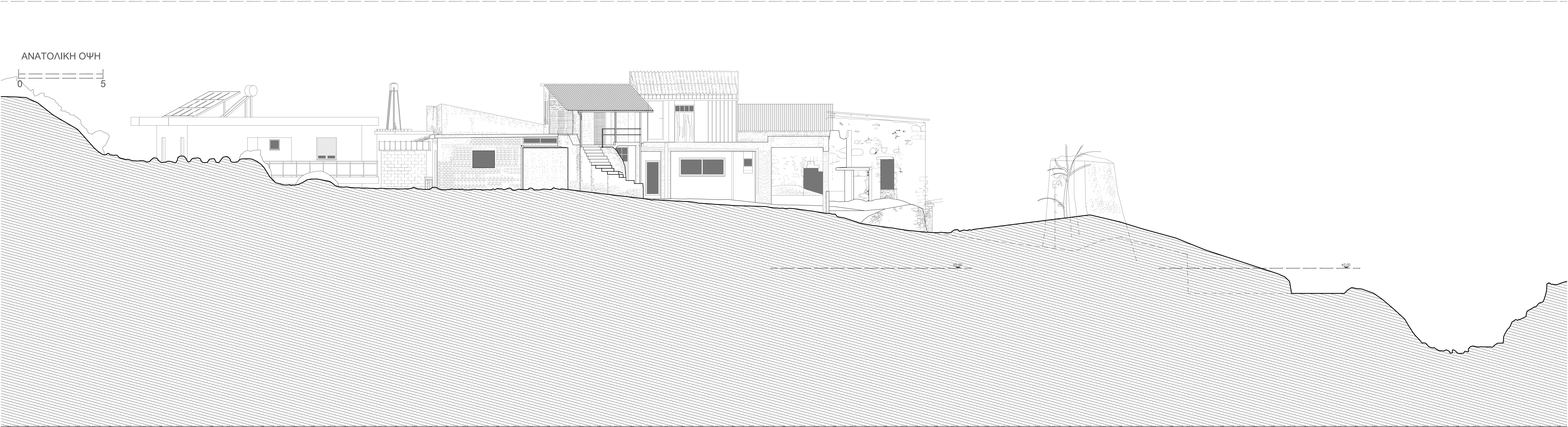
±0.00

±0.00

Γ

B

ANATOLIKH
OΨH

TOMH A-A

0 5

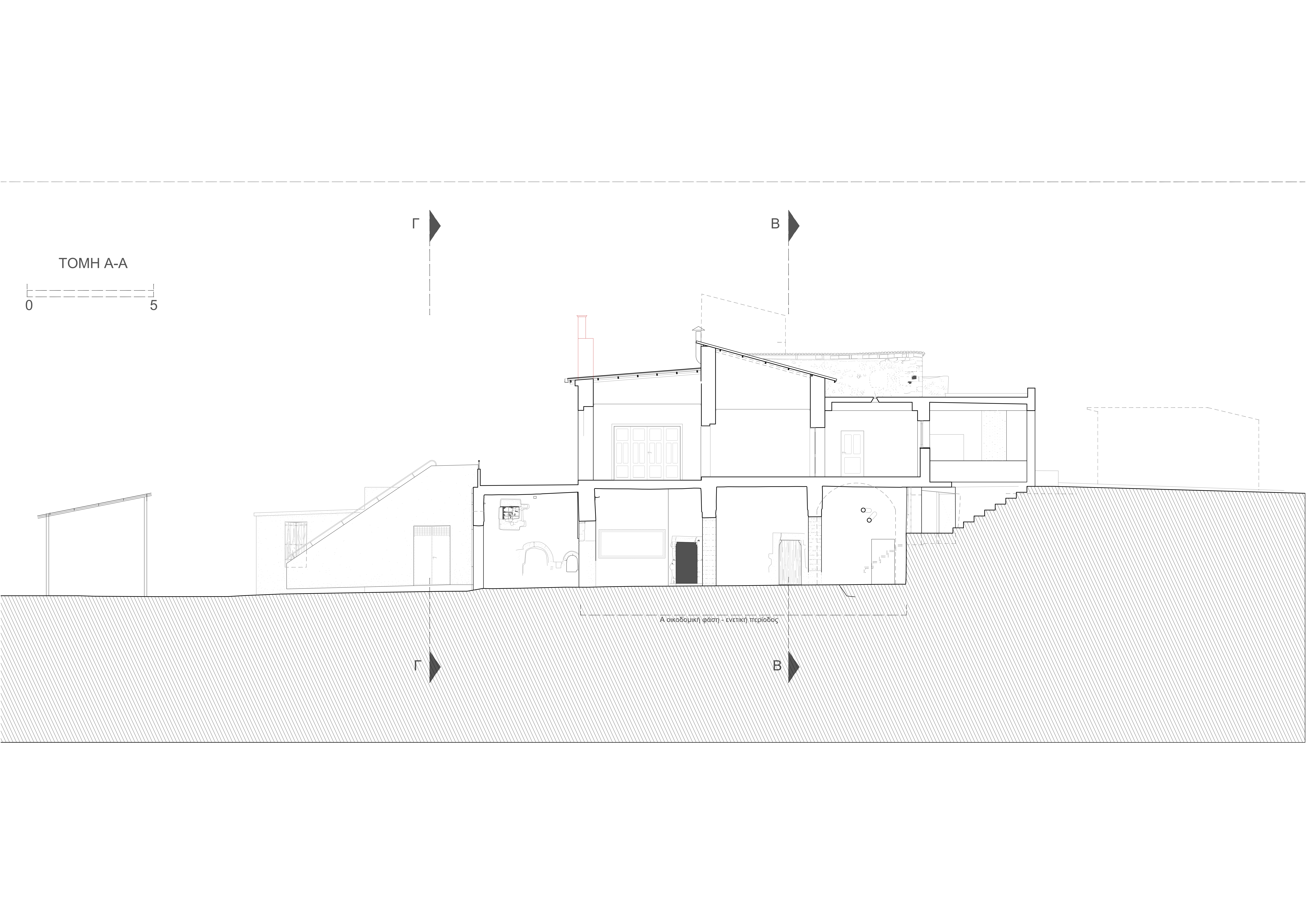
Γ

B

Γ

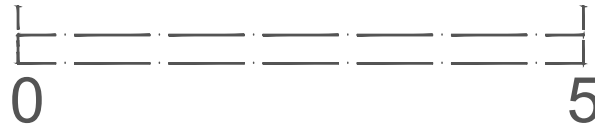
B

Α οικοδομική φάση - ενετική περίοδος

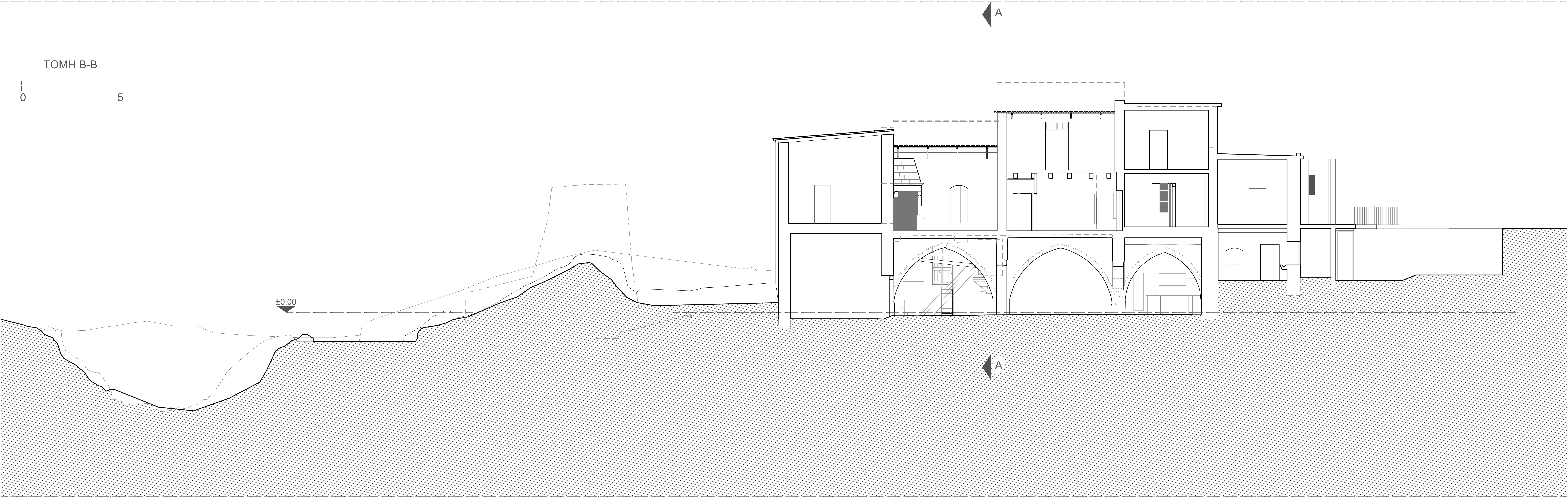
TOMH B-B

±0.00

A

A

ΤΟΜΗ Γ--Γ

Λιθόκτιστος υδρόμυλος με
εγχάρακτη ημερομηνία: 1786.

Αύλακας υδρόμυλου που
καθαιρέθηκε περί το 1950.

Προγενέστερη στάθμη στηθαίου
βάση της Λήμης του Gerola το 1905

Πιθανά παλαιότερη στάθμη
εξωτερικού δαπέδου, ή
βάση της Λήμης του Gerola
το 1905.

Θέση παλαιότερης θύρας
ισογείου. Φωτογραφία
Gerola 1903.

Ίχνος
αναγλυφάδας.

Ίχνος πιθανού
τιμήματος καμάρας.

±0.00

±0.00

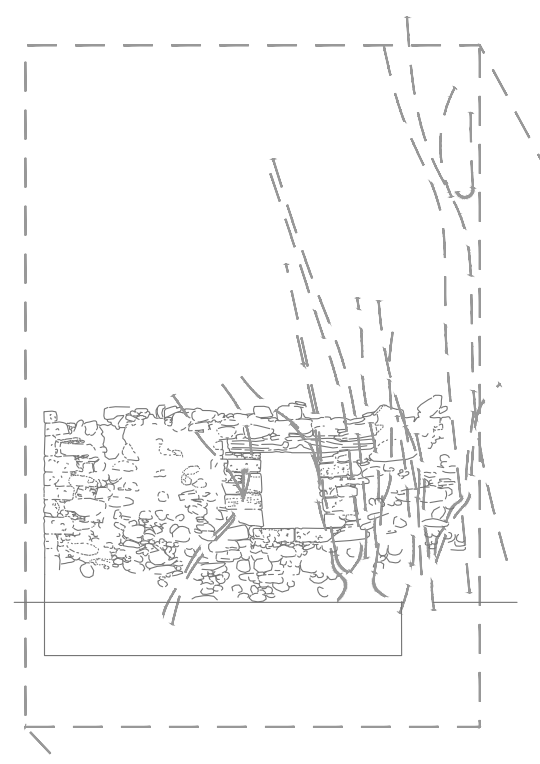
A

A

ΤΟΜΗ Δ-Δ

0 5

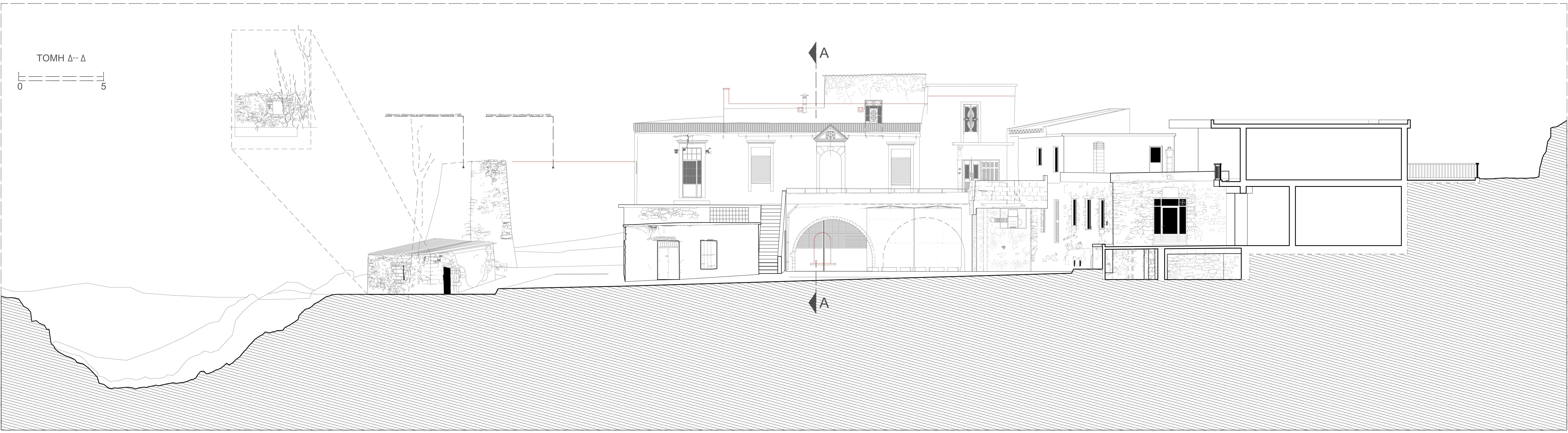

Από την Αποθήκη με απορριμμάτα (απορριμματοδόχο)

Από την Αποθήκη που κτίστηκε μετά το 1900

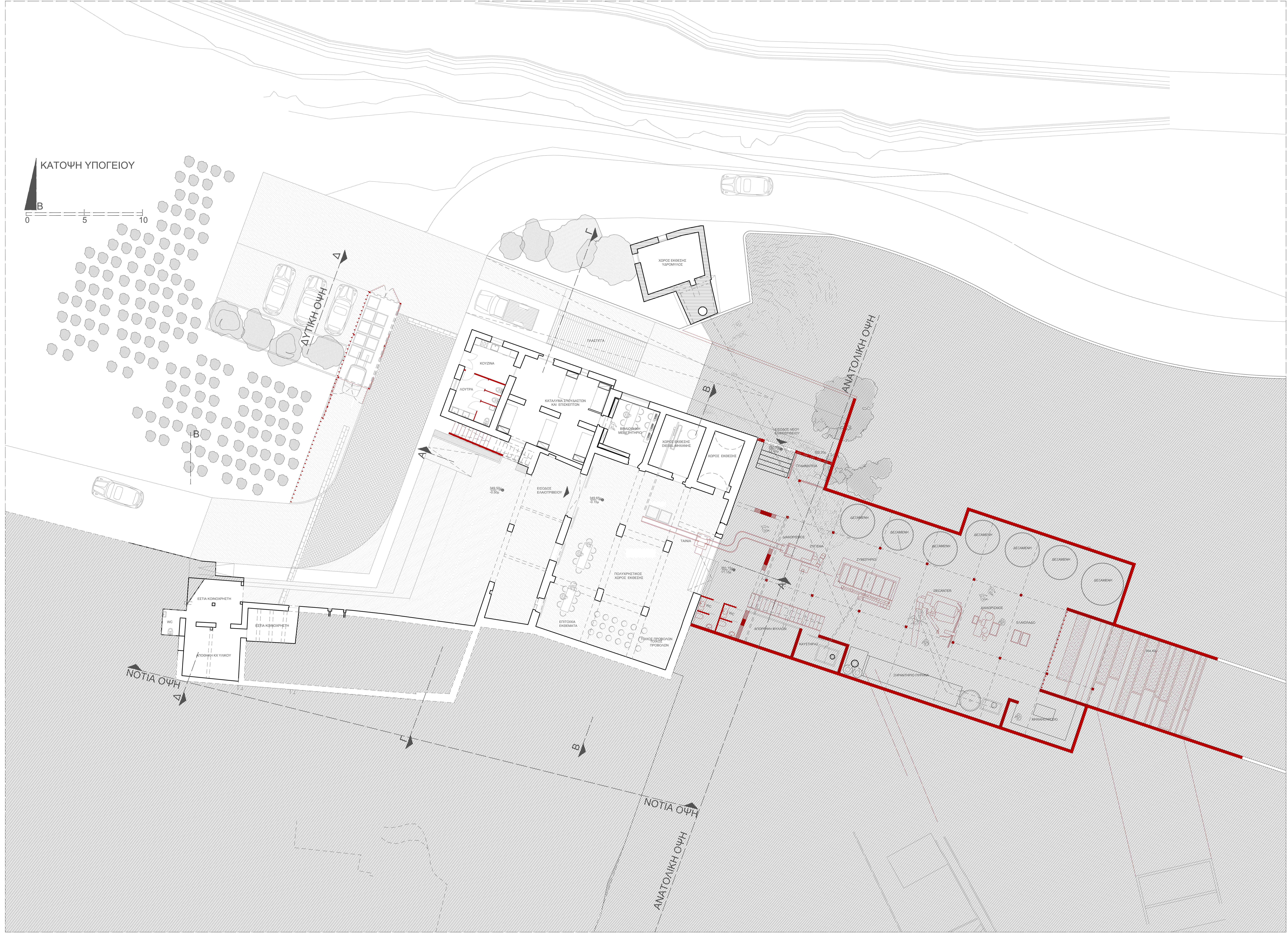
◀ A

◀ A

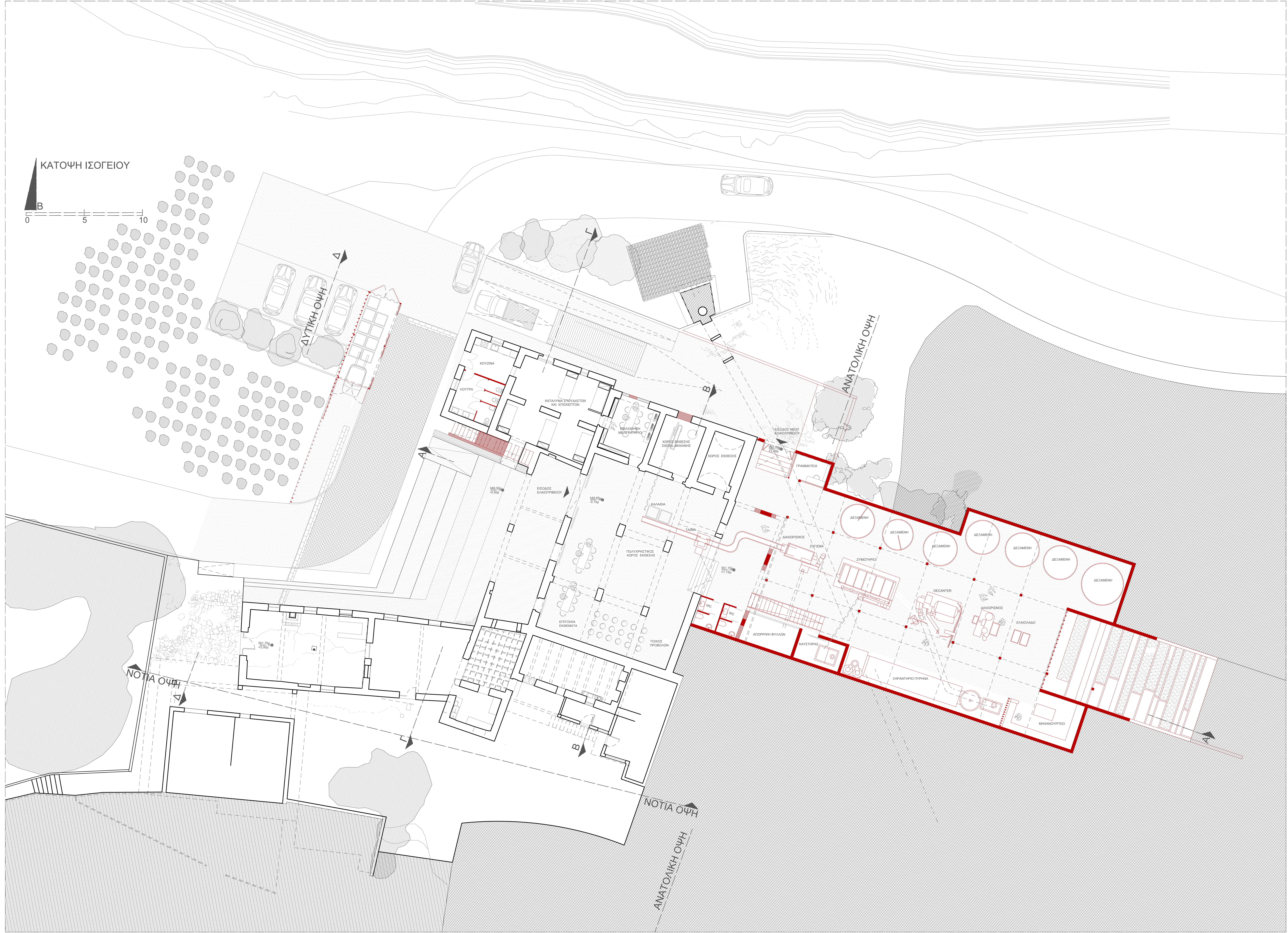

Παράρτημα σχεδίων Αρχιτεκτονικής Πρότασης.

ΚΑΤΟΨΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ
ΟΡΟΦΟΥ

0 5 10

B

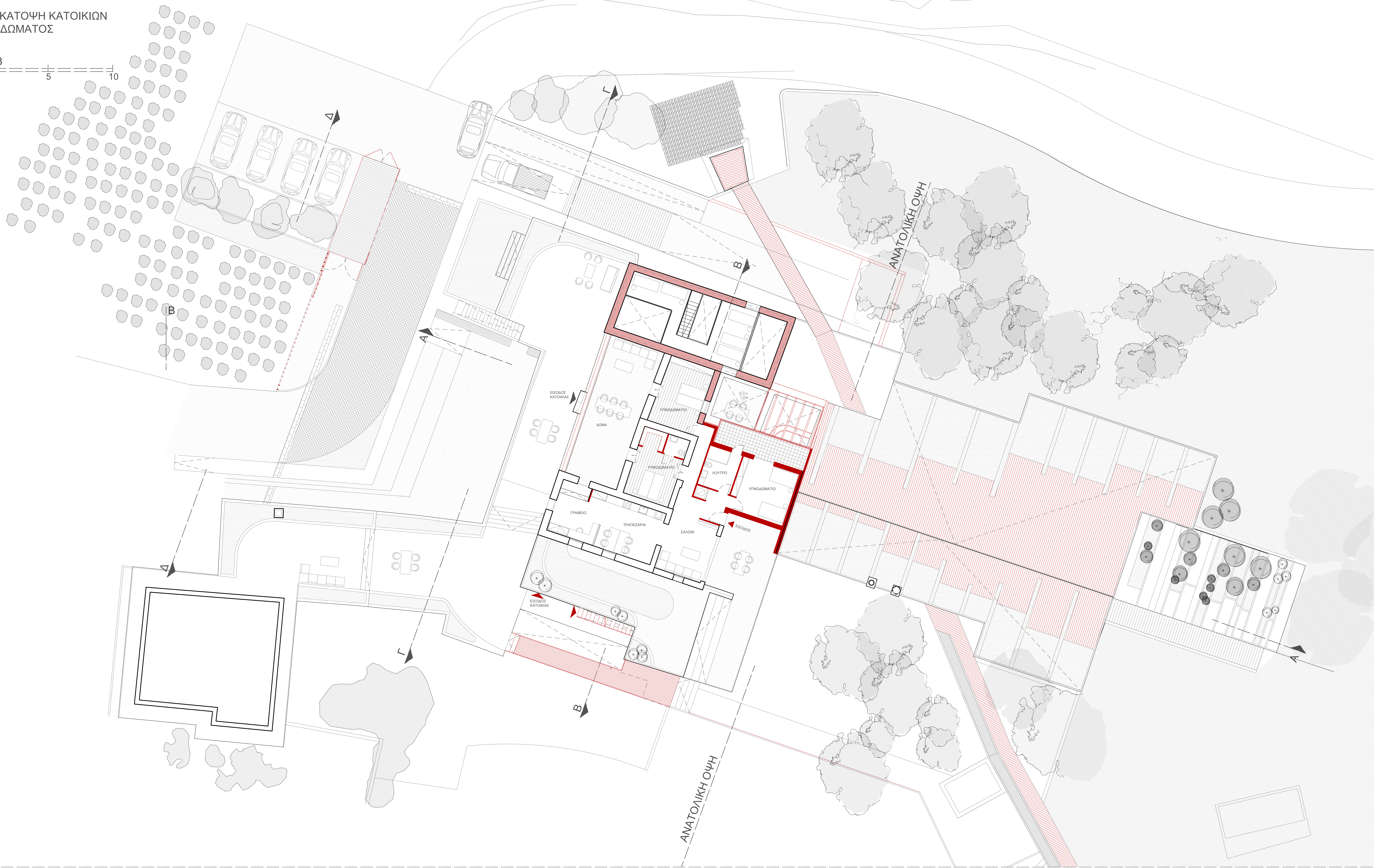
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΥΨΗ

ANATOLIKH OYH

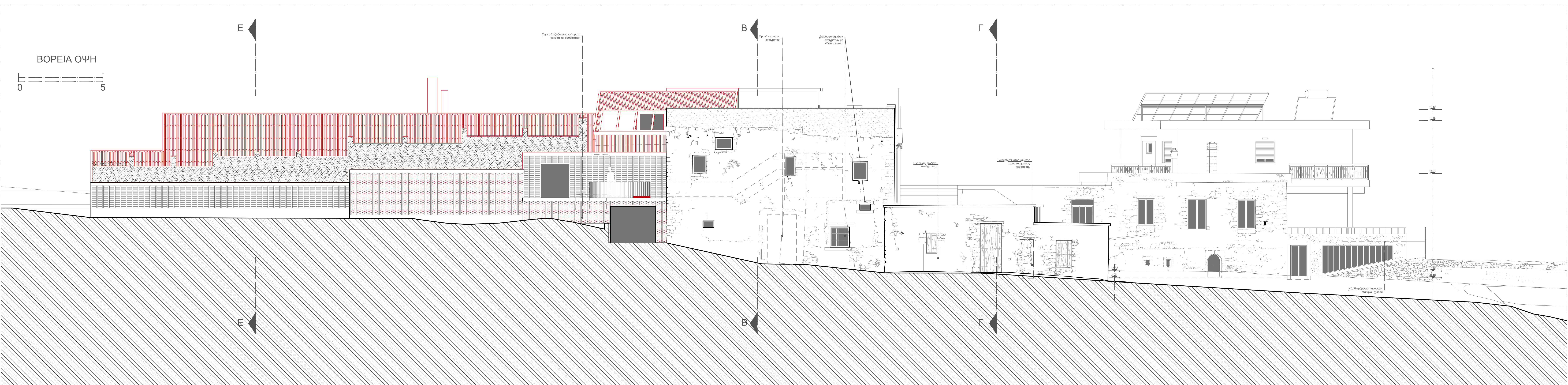

ΚΑΤΟΨΗ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ
ΔΩΜΑΤΟΣ

0 5 10
B

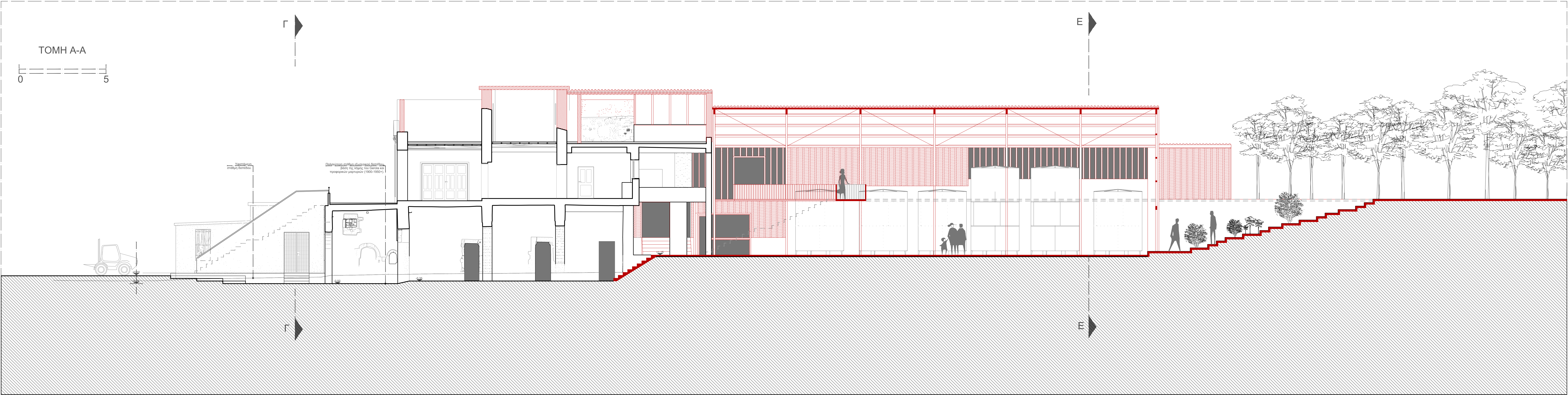
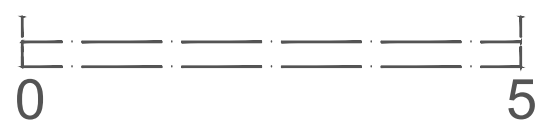

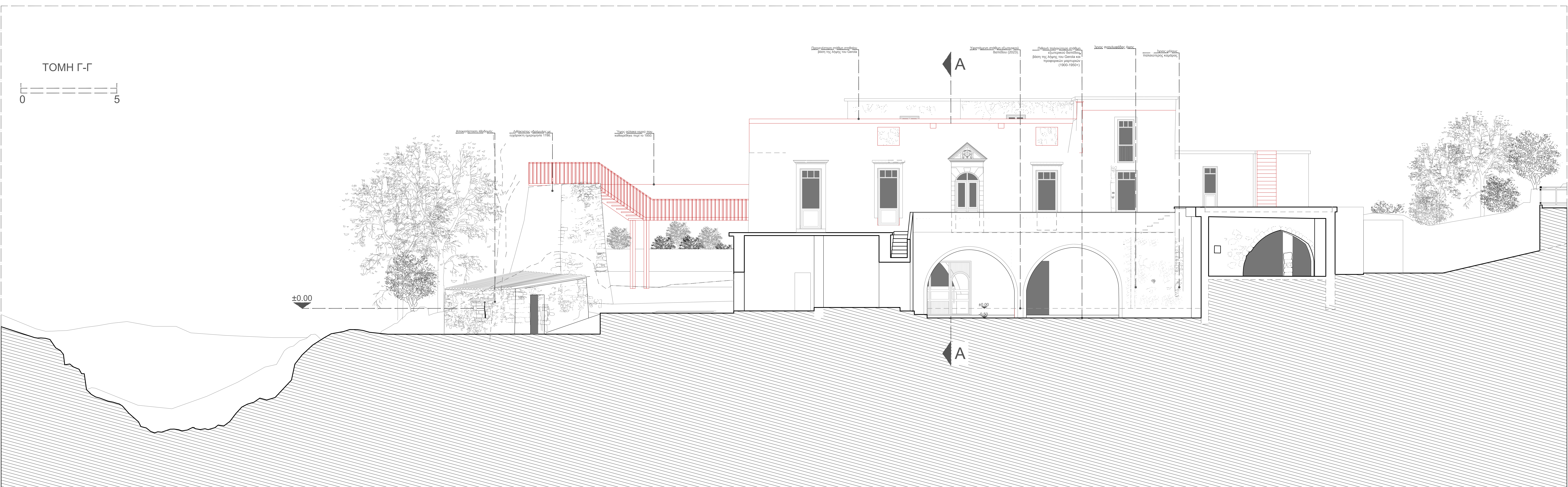

TOMH A-A

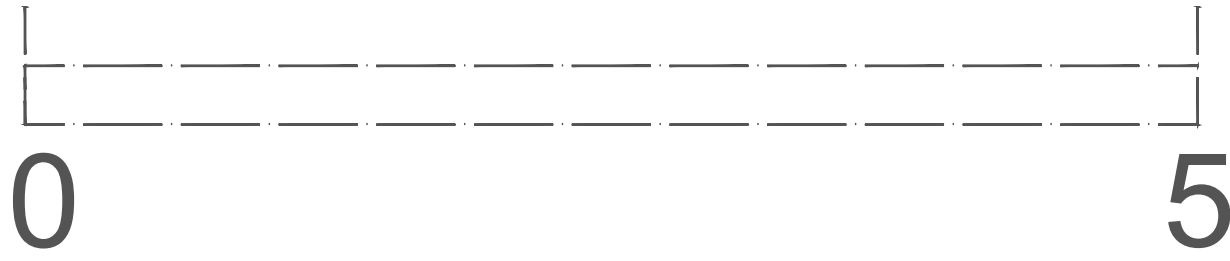

A horizontal number line with vertical tick marks at 0 and 5. The line is divided into four equal segments by three intermediate tick marks, representing the integers 1, 2, and 3.

ΤΟΜΗ Ε-Ε

Δεξαμενές συλλογής ελαιολάδου.

Εναέρια διάβαση επισκεπτών.

Φυτεμένο δώμα.

Μονοπάτι παράλληλα με την αύλακα νερού.

Αύλακας νερού.

